FÖRVILDADE STÄDER:

EN GESTALTNING OCH UNDERSÖKNING AV URBAN FÖRVILDNING SOM KONCEPT

Rewilded Cities : A Design Proposal and Investigation of Urban Rewilding as a Concept

Erik Andersson

Självständigt arbete 30 hp
Sveriges lantbruksuniversitet, SLU
Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning
Landskapsarkitektprogrammet
Alnarp, 2025

Förvildade städer: en gestaltning och undersökning av urban förvildning som koncept
Rewilded Cities : A Design Proposal and Investigation of Urban Rewilding as a Concept

Erik Andersson

Handledare: Jitka Svensson, Sveriges lantbruksuniversitet, institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning
Examinator: Johan Wirdelöv, Sveriges lantbruksuniversitet, institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning
Bitr. examinator: Anders Westin, Sveriges lantbruksuniversitet, institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Omfattning: 30 högskolepoäng
Nivå och fördjupning: A2E
Kurstitel: Independent Project in Landscape Architecture
Kurskod: EX0846
Program/utbildning: Landskapsarkitekturprogrammet
Kursansvarig inst.: Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Utgivningsort: Alnarp
Utgivningsår: 2025
Upphovsrätt: Om inte annat anges, är illustrationerna gjorda av mig. Alla bilder används med upphovspersonens tillstånd eller är markerade på ett sådant sätt att de är fria att användas för examensarbetets syfte.

Nyckelord: Urban förvildning, vildhet, omgestaltning, torgmiljöer

Sveriges lantbruksuniversitet
Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap
Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Publicering och arkivering

Godkända självständiga arbeten (examensarbeten) vid SLU publiceras elektroniskt. Som student äger du upphovsrätten till ditt arbete och behöver godkänna publiceringen. Om du kryssar i JA, så kommer fulltexten (pdf-filen) och metadata bli synliga och sökbara på internet. Om du kryssar i NEJ, kommer endast metadata och sammanfattning bli synliga och sökbara. Fulltexten kommer dock i samband med att dokumentet laddas upp arkiveras digitalt.

Om ni är fler än en person som skrivit arbetet så gäller krysset för alla författare, ni behöver alltså vara överens. Läs om SLU:s publiceringsavtal här: https://www.slu.se/site/bibliotek/publicera-och-analysera/registrera-och-publicera/avtal-for-publicering/.

☒ JA, jag/vi ger härmed min/vår tillåtelse till att föreliggande arbete publiceras enligt SLU:s avtal om överlåtelse av rätt att publicera verk.

☐ NEJ, jag/vi ger inte min/vår tillåtelse att publicera fulltexten av föreliggande arbete. Arbetet laddas dock upp för arkivering och metadata och sammanfattning blir synliga och sökbara.

FÖRORD

Mitt intresse för urban förvildning och spontan vegetation har under tiden på landskapsarkitektprogrammet i Alnarp byggts upp under en längre tid, tillsammans med att jag också har tillbringat flera somrar på kommunteknik i Malmö och fått en fördjupad förståelse för den vardagliga skötseln men också ekologiska processer som sker runtom i staden. Därför vill jag tacka er som har format dessa år på landskapsarkitekturprogrammet och på sommarjobbet i Malmö.

Likaså vill jag passa på att tacka min handledare Jitka för stort engagemang och handledning, samt min vän Viktoria för fin stöttning och stort intresse genom hela arbetet.

SAMMANDRAG

Urban förvildning är idéen om att förlita sig på naturens egna processer för att skapa självreglerande och självständiga ekosystem. Konceptet har tidigare varit associerat med landskapsstora projekt, och ibland återinförande av vilda rovdjurspopulationer, men tillämpas i dag i en modifierad version för stadsmiljöer med fokus på biologisk mångfald, förbättrade habitat för mindre djur och insekter, samt klimatanpassning.

Det går att återfinna projekt av urban förvildning runtom hela världen men trots det finns i dag ingen konkret definition av begreppet och därför tenderar projekten att vara olika. Hittills har däremot de flesta projekt behandlat trädgårds- och parkmark och det finns belägg för att konceptet är i behov för vidareutveckling.

I det här arbetet fokuserar jag därför på att utforska idéen om urban förvildning och hur konceptet kan överföras på ett hållbart sätt till torgmiljöer - specifikt Masttorget i Malmö. Jag testar konceptet genom omgestaltning av torget och diskuterar konceptet och gestaltningen i ett avslutande kapitel.

Sammantaget visar gestaltningen och litteraturinhämtningen att urban förvildning som koncept skulle kunna vara en hållbar strategi för att omvandla torgmiljöer och samtidigt beakta Masttorgets specifika förutsättningar och kvaliteter.

ABSTRACT

Urban rewilding is the idea of letting the natural processes lead to create self-regulating and self-sustaining ecosystems. The concept has previously been associated with a larger landscape scale, and sometimes the reintroduction of wild animal populations, yet the concept is now implemented as an adapted version for urban areas with issues concerning biodiversity, improved habitats for smaller animals and insects, as well as climate adaption.

It’s possible to localise projects of urban rewilding all-around the globe, although there’s no distinctive definition of the concept and therefore the projects tend to be different from each other. Until now, most of the urban rewilding projects has been focusing on gardens and parks and there are argumentations for the concept to be further developed.

In this work, I’m therefore focusing on the idea of exploring the idea of urban rewilding and how the concept can be translated in a sustainable way for plazas – especially the plaza of Masttorget in Malmö, Sweden. I’m exploring the concept through a redesign of the plaza and lastly discussing the redesign together with the overall concept of urban rewilding in a completive chapter.

Overall, the redesign and the knowledge production shows that the concept of urban rewilding would able to work as a sustainable strategy for the redesign of existing plazas, as simultaneously consider site specific conditions and qualities.

LÄSANVISNING

Arbetet består av fyra delar med tillhörande kapitel och delkapitel. Delarna kan läsas som separata eller som en helhet, då de bygger vidare på varandra.

Arbetet är uppbyggt på följande sätt:

Del 1 - Avstamp

Del 2 - Projekt Masttorget

Del 3 - Kunskapsfördjupning

Del 4 - Avslutning

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

DEL 1.
AVSTAMP

INLEDNING
Bakgrund 8
Syfte och frågeställning 9
Delmål 9
Begreppsförklaring 9

METOD
Arbetssprocessen 10
Bearbetning och urval 11
Avgränsningar 12

KUNSKAPSSAMMANFATTNING
Urban förvildning: en introduktion 13
Vildhet - komplexa mönster 13
Slutsatser inför gestaltningen 13

DEL 2.
PROJEKT MASTTORGET

FÖRVILDNING MÖTER MASTTORGET
En kort introduktion till projektet 15
Platsen i dag 16

GESTALTNINGSFÖRSLAG
Illustrationsplan 18
Sektioner 19
De nya strukturerna 22

DJUPGÅENDE PROJEKTBESKRIVNING
Målsättning med gestaltningen 23
Tidsperspektiv och handlingar 24
Gestaltningsprinciper 25
Form 26

ANALYSER & KARTLÄGGNINGAR
Gröna och blåa strukturer 27
Utdrag från inventering 28
Kvarteret 29
Masttorget 30

INZOOMNINGAR
Mikroklimat 34
Vyer 35
Belysningskoncept 36
Scenarion 37

ANLÄGGNING & SKÖTSEL
Vegetation och material 38
Växtbäddar 39
Skötsel- och funktionsplan 41

DEL 3.
KUNSKAPSFÖRDJUPNING

URBAN FÖRVILDNING
Ett koncept växer fram 44
Indelningar av urban förvildning 46
Begreppsliga förhållanden 47
Vildhet - ett begrepp med många sidor 47
Olika strategier och genomföranden 49
Kritik och utmaningar 52
Ett urbanekologiskt perspektiv på vildhet 52

DEL 4.
AVSLUTNING

DISKUSSION & REFLEKTION
Urban förvildning som koncept 54
Projekt Masttorget 55
Metoddiskussion 56
Slutsatser 56

FÖRTECKNINGAR
Källförteckning 58
Figurförteckning 60

BILAGOR
Bilaga 1 - Inventering av spontan veg. 62
Bilaga 2 - Referensplatser 65
Bilaga 3 - Teknisk plan 67

DEL 1.

AVSTAMP

INLEDNING

BAKGRUND

År 2050 beräknas ungefär en tredjedel av jordens befolkning bo i städer eller urbaniserade områden, vilket ställer stora utmaningar på stadsplaneringen och hur de urbana miljöerna kan komma att se ut (Webb & Moxon 2020). Den urbana utbredningen som flertalet städer runtom i världen har genomgått fram till i dag, har ofta inneburit påtagliga konsekvenser som förlorad biodiversitet, förhöjd lokal temperatur, avskogning, dagvattenproblematik, försämrade livsvillkor och välbefinnande (Evans 2011).

Svenning (2020) menar att ungefär en fjärdedel av världens existerande arter riskerar att bli utrotade, att vilda djurpopulationer minskar kraftigt och att nivåerna av redan utrotade arter är bortom normala naturliga nivåer. I FN:s deklaration om ekologisk restaurering lyder ledorden “to prevent, halt and reverse”, för att stabilisera det sjunkande antalet fungerande ekosystem på land som i hav (ibid). Ekologisk restaurering kan bara ha en betydelsefull inverkan på biodiversiteten och klimatkrisen om det sker på en global skala och Rewilding bör enligt Svenning (2020) vara en central del av ekologiska restaureringar och bevarande-projekt.

Samtidigt konstaterar Evans (2021) att det även finns ett brett underlag för fördelarna med förvildning i urbana miljöer. Ökad biologisk mångfald, förbättrade förutsättningar för hälsa och välmående och klimatanpassning är några av de exempel Evans (2021) nämner som potentiella fördelar med urban förvildning. Trots det fattas genomförda projekt i stadsmiljö och än mindre utvärderingar och uppföljningar av dem (ibid).

I Malmö finns ambitiösa mål om en grönare stad och en av de gröna omvandlingar som sker just nu är ett projekt på Masttorget i Västra hamnen. Torget har under de senaste åren haft temporär grönska i upphöjda cortenstålsplanteringar, utspridda på torget, men nu är planen att göra permanenta åtgärder för ett grönare torg med en lång livstid. Uppdraget motiveras med att Malmö stad (2025) lyfter fram en enkät som talar för att boende i närheten av torget och besökare på torget önskar ett grönare torg. Projektet är planerat att byggas i början av hösten 2025, fram tills dess får de tillfälliga planteringarna stå kvar, skriver Malmö stad (2025).

Mot bakgrund av att torget ska göras om, liksom det växande konceptet om urban förvildning, undersöker jag konceptet i en omgestaltning för torget. I mitt arbete fokuserar jag på att ta vara på de tendenser som urban förvildning innebär och hur ett sådant koncept skulle kunna omvandlas och tillämpas för en torgmiljö.

Bild på Masttorget i Västra hamnen, sen höst 2024.

SYFTE & FRÅGESTÄLLNING

Syftet med arbetet är att undersöka och diskutera förvildning som koncept och omsätta det i en torgmiljö. På så sätt är målet att undersöka konceptets generella hållbarhetsmässiga aspekter och inkorporera dem med platsspecifika aspekter för Masttorget. Därför avser jag att svara på följande frågeställningar:

- *Hur kan förvildning som koncept vara ett hållbart sätt att omgestalta befintliga torgmiljöer?*

- *Hur kan förvildning vara en del av en gestaltning för Masttorget, där både förvildningsidéens centrala delar och torgets specifika förutsättningar beaktas?*

DELMÅL

I det här arbetet har jag även några delmål som jag ämnar att arbeta med och dessa är:

- *Utforma en gestaltning för Masttorget med urban förvildning som koncept.*

- *Fördjupa mina kunskaper om urban förvildning och sammanställa en litteraturöversikt av det.*

- *Tillämpa mina kunskaper från utbildningen på landskapsarkitektprogrammet i Alnarp i mitt arbete.*

BEGREPPSFÖRKLARINGAR

Urban miljö, stad, stadslandskap och den byggda miljön
I det här arbetet görs ingen distinkt skillnad på urban miljö, stadslandskap, stad och den byggda miljön och därför bör dessa begrepp ses som synonymer i det här arbetet. Begreppen syftar generellt sett på miljöer som ofta är hårdgjorda, täta och som ofta karaktäriseras av komplexa mosaikmönster av bland annat grön-, infra- och byggnadsstrukturer.

Vild/vildhet, wild/wilderness
Begreppet vild/vildhet (wild/wilderness) är diffusa begrepp som jag går igenom mer noggrant i den teoretiska översikten. Generellt sett syftar jag på den miljö som har ett oordnat uttryck och inte är odlad, när jag skriver om vild natur och vildhet.

Urban förvildning/urban återvildning
I min uppsats gör jag ingen skillnad på förvildning och återvildning och därför bör de två begreppen ses som synonyma med samma innebörd i den här uppsatsen. Jag skriver däremot om det engelska begreppet “ urban rewilding” och “urban wilding” för att belysa att det finns kritik mot det befintliga begreppet om urban rewilding.

Hållbarhet
Begreppen “hållbarhet” och “hållbart” är breda begrepp som kan syfta på en mängd olika aspekter. I det här arbetet har jag inte för avsikt att diskutera hållbarhetsbegreppet, utan ser det som ett begrepp som stödjer långsiktiga sociala, ekologiska och ekonomiska mål.

Koncept, idé och strategi
I det här arbetet bör de tre begreppen koncept, idé och strategi ses som synonymer och det görs ingen distinkt skillnad på begreppen.

METOD

ARBETSPROCESSEN

Arbetsprocessen skulle kunna beskrivas som iterativ och går inte att följa som en linjär process, även om det i vissa stunder har funnits en större del av riktat fokus, som i exempelvis i början då det handlade mer om att samla in material för att förstå problematiken kring Masttorget och urban förvildning som koncept. Jag har däremot hela tiden skissat och bearbetat materialet löpande genom arbetets gång och gestaltningen har alltså utkristalliserats som ett resultat parallellt med att kunskaps- och litteraturinhämtning, skisserna, mötena med Malmö stad och platsbesöken pågick.

Mer ingående bygger arbetet på ett designteoretiskt tillvägagångssätt, närmare bestämt "Design thinking" eller "Design research". Jag gör ingen skillnad mellan dem två i det här arbetet men sammantaget kan design thinking/design research beskrivas mer som en tvärvetenskaplig och komplex metod, där flera arbetsmoment involveras, överlappas och bygger vidare på varandra.

Det designteoretiska metodvalet motiveras med att arbetet ska spegla den praktiserade landskapsarkitektens metoder och discipliner. Metoden tar stöd i Prominski och von Seggerns (2019) litteratur om PhD-research inom fältet för landskapsarkitektur och urban design. Metodvalet är också baserat på att undersökningen av urban förvildning sker genom en gestaltning, som i sin tur bottnar i efterfrågan av en omgestaltning av platsen.

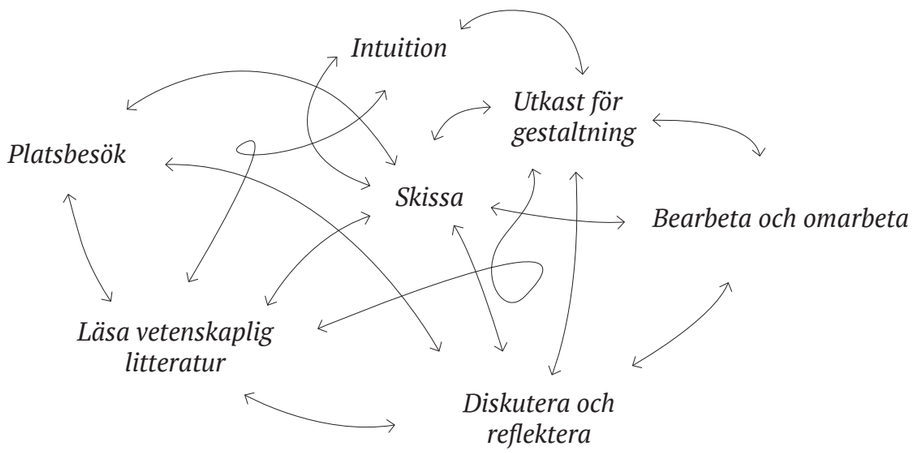

Illustration över arbetsprocessen. "Hoppande" perioder och ögonblick av olika arbetssätt.

Design thinking
Ett grundläggande designteoretiskt tillvägagångssätt beskriver Razzouk och Shute (2012) som "design thinking" ("designtänkande") - en metod som generellt sett går ut på ett analytiskt och kreativt arbetsförlopp, som uppmuntrar utövaren till att experimentera och skapa material, samla feedback/återkoppla och "redesign". Det kan exempelvis ske genom modellbygge, skisser, visualiseringar och prototyper (ibid). Razzouk och Shute (2012) argumenterar för design thinking/design research som en generell metod för flertalet olika ämnen och på olika nivåer. De konstaterar att design thinking/design research är en metod som bäst tillämpas på ett sätt där analysering och kreativt skapande sker omlott.

Inom området för landskapsarkitekturen och den byggda miljön, har Prominski och von Seggern (2019) publicerat en skrift om design research, särskilt för PhD-studenter. Prominski och von Seggern (2019) argumenterar för design research som en originell och icke-linjär arbetsmetod, för att ta sig an komplexa problem som sällan har en beprövad metod. I deras litteratur lyfter de även fram fem huvudsakliga kunskapsbyggande "moments" som utgör designprocessen. Dessa fem stunder, eller ögonblick, är sammanflätade och kan ske parallellt eller som enskilda företeelser (ibid).

Prominski och von Seggern (2019) sammanfattar i ett avslutande kapitel att design research kan ske genom en "hoppande" iterativ process, där intention och vetenskap utgör grunden för arbetet. De menar också att design research kan uppfylla de vetenskapliga grunderna, samtidigt som det tillgodoser och belyser ett komplext förhållande mellan människor och miljö (ibid).

BEARBETNING OCH URVAL

Under arbetets gång har jag bearbetat och gjort urval av kunskapsinhämtade material. Jag har hela tiden haft för avsikt att på ett transparent sätt återge den information som jag har refererat till i mitt arbete. Liksom i arbetet med kunskapsinsamlingen har jag genom hela arbetsförloppet haft ett kritiskt förhållningssätt gentemot de olika källor jag har hämtat kunskap ifrån. Några av de kriterier jag har förlitat mig på är sakkunnighet, oberoende, tidsrelevans och vetenskapligt granskat material.

Litteratur
I arbetet med sammanställningen av kunskapsfördjupningen, samt andra delar av arbetet, har jag inhämtat material från litteraturkällor. I arbetet med det har jag hämtat information från vetenskapligt granskade publikationer på databaser som google scholar och SLUs egna databas Primo.

Urval av litteratur har skett i förhållande till syftet med arbetet, det vill säga att ta reda på om förvildning är ett hållbart koncept och hur det kan appliceras i en torgmiljö som Masttorget. För det har jag även sökt litteratur som kan ge stöd för förståelsen av vad urban förvildning är, hur det har uppkommit, vad det är till för och hur det har blivit genomfört hittills runtom i världen.

Litteraturen spelar även en roll som inspiration och referensmaterial, där jag har överfört vissa idéer och element i min gestaltning. Förutom vetenskapligt granskad litteratur, används även litteratur och källor från landskapsarkitektur- och arkitekturforum som inspirationsmaterial. Det är främst från Landezine - en av de internationellt största landskapsarkitekturmagasinen - som visar exempel på landskapsarkitektur runtom i världen som har använts för referenssökningar och som jag har tagit stöd emot i sökandet av referensprojekt.

Två ofta förekommande litteraturkällor är Arup & C40 Cities (2023) och Pettorelli et al (2022), vilket rimligtvis gör att de är av större vikt att redogöra för. Arup & C40 Cities är två separata byråer som i samarbete med London Rewilding Taskforce, The Global Rewilding Alliance och flertalet experter och sakkunniga inom Rewilding har sammanställt rapporten *Urban Rewilding - The value and co-benefits of nature in urban spaces*. Arup är en global konsultfirma och jobbar på uppdrag med frågor som berör planering och design inom den byggda miljön.

C40 Cities är en organisation bestående av nästintill 100 olika borgmästare/kommunchefer världen över, från vad de själva kallar “world’s leading cities” inom klimat- och miljöfrågor. Gemensamt har de utformat organisationen för att vara föredömen för städer runtom i världen i just klimat- och miljöfrågor. Arup och C40 Cities är tillsammans med de forskare och sakkunniga som står bakom rapporten en gedigen och trovärdig källa för kunskapsinhämtning av urban förvildning.

Pettorelli et al (2022) består av 13 forskare och sakkunniga inom olika områden av ekologi och klimatförändringar. Huvudpersonen bakom publikationen är Nathalie Pettorelli, senior naturvårdsbiolog och forskare i *ZSL Institute of Zoology*. Pettorelli har lång erfarenhet av frågor som berör klimat och ekologi, särskilt hur vilda djurpopulationer påverkas av klimatförändringar, och har skrivit flertalet vetenskapligt granskade artiklar och publikationer inom ämnet för urban förvildning och förvildning.

I mitt arbete är Pettorelli en återkommande källa som jag refererar till och som står på en gedigen vetenskaplig grund, vilket gör den till en lämplig och relevant grundkälla för mitt arbete om urban förvildning.

Kartor och geografisk data
För flertalet analyser, kartläggningar och planer använder jag kartmaterial och/eller flygfoton som grund för framställningen av dem. De källor som jag har hämtat källmaterial ifrån är lantmäteriet, Malmö stads stadsatlas och länsstyrelsen.

Referensplatser - kunskapsfördjupning
De referensplatser som exemplifieras i kunskapsöversikten, specifikt i “Genomförda projekt och strategier - offentlig miljö”, är framtagna utifrån de litteraturkällor som refereras till i arbetet. Jag har inte presenterat alla de exemplen som ursprungskällan själva har tagit fram, utan gjort ett urval, baserat på relevans och geografisk närhet.

Referensplatser - gestaltande del
För urvalet av de referensplatser jag använder i min gestaltning (som går att finna som bifogat material), har jag sökt efter referensobjekt i det geografiska närområdet och valt att undersöka platser som har ett mer spontant uttryck eller naturlik karaktär. Det har jag gjort för att jag inte har kunnat hitta projekt som utger sig för att vara en del av urban förvildning i min geografiska närhet. En del projekt kallar sig däremot för natur-projekt, vilket jag har tagit stöd emot. Med spontant uttryck och vild karaktär menas områden som uppmuntrar till spontan vegetation, har låga skötselinsatser eller ett uttryck som är mindre ordnat och programmerat.

Platsbesök av Masttorget och Västra hamnen
Vid platsbesök och insamling av spontan vegetation i Västra hamnen, tog jag anteckningar, skissade och fotograferade på plats för att sedan bearbeta och förtydliga dem digitalt. Likaså har jag gjort för platsbesöken av Masttorget och bearbetat materialet efteråt. Platsbesöken på Masttorget har ägt rum under olika tidpunkter, men främst under sen höst och vinter, vilket skulle kunna ha en påverkan på resultatet och analyserna.

Besök på Malmö stadshus
I arbetet har jag även gjort besök på Malmö stadshus och fått en inblick i den verkliga ombyggnationen av Masttorget. Däremot har jag valt att inte inkorporera det verkliga projektet i min gestaltning, för att möjliggöra för en gestaltning som inte är ekonomiskt begränsad och på så sätt kunna testa konceptet om urban förvildning i ett större perspektiv och omfång.

AVGRÄNSNINGAR

Teoretisk avgränsning
Den teoretiska avgränsningen har till största del skett för litteraturöversikten, där största fokus har varit att undersöka urban förvildning, och inte förvildning eller återvildning som finns i landskapsskala eller i “naturmiljöer”. En kort bakgrund och koppling till Rewilding-rörelsen ges dock för att ge bakgrund till hur begreppet och hur konceptet har vuxit fram. Jag avgränsar även mitt teoretiska innehåll till litteratur som behandlar förvildning i europeiska kontexter.

Geografisk avgränsning
Den geografiska avgränsningen för projektet är i stort sett hela Västra hamnen, stadsdel i Malmö enligt Malmö stad (u.å.a). I min geografiska avgränsning inkluderar jag däremot inte områdena i Västra hamnen som ligger utanför kanalen, se sida 16 - figur 1. Däremot fokuserar jag på Masttorget för djupare undersökning av konceptet urban förvildning och hur det kan ta sig i uttryck på en torgmiljö.

KUNSKAPSSAMMANFATTNING

URBAN FÖRVILDING: EN INTRODUKTION

Innan jag presenterar gestaltningsarbetet, har jag sammanställt den här kunskapssammanfattningen av inhämtad litteratur och referenser om urban förvildning. På så sätt ger det läsaren en introduktion till ämnet och slutsatser om hur jag har arbetat vidare med det i min gestaltning. Om intresse finns, går det att fördjupa sig om urban förvildning och vildhet på sida 43 - kunskapsfördjupning.

Till och börja med är urban förvildning ett koncept som kommer från Rewilding-rörelsen. Rewilding är en slags ekologisk restaurering som ska ge ekosystemet en bättre chans att återhämta sig och på så sätt bli självförsörjande och självreglerande, utan eller delvist utan mänsklig inverkan (Arup & C40 Cities). Hittills har majoriteten av Rewilding-projekten varit över 1500 hektar och till en början var begreppet mer associerat med återintroducerandet av vilda rovdjur (ibid).

Konceptet har relativt nyligen blivit tillämpat för urbana miljöer och i dag är projekten mestadels associerade med mål om att öka biodiversiteten, skapa habitat för insekter och mindre djur, samt en minskad mänsklig inverkan på miljöerna (Pettorelli et al 2022). På så sätt är meningen att även de urbana ekosystemen ska bli självförsörjande och självreglerande (ibid). Andra positiva effekter av förvildning kan vara hälsofrämjande aspekter och närmare kontakt och förståelse för ekologiska processer (ibid).

Men i samband med att förvildning har fått ett slags utökat användningsområde, från att ha mestadels florerat i akademiska kretsar inom ekologi till att bli strategi för urban design, privata trädgårdar och parkmiljöer, går det att återfinna i olika skalor, utföranden och stilar runtom hela världen (Rosenkrantz 2023). På det sättet har konceptet en mindre definierad betydelse i dag än vad det hade tidigare (ibid).

Lehmann (2021) menar däremot att de flesta projekten har genomförts i park- och trädgårdsmiljöer, där passiva insatser som exempelvis att låta klippta gräsmattor bli till höggräsytor är typiska exempel för hittills genomförda projekt. Men det bör nämnas att andra exempel som gröna korridorer för djur och natur, storskaliga projekt i perifera delar av staden och gränsöverskridande förgröningsprojekt också är exempel på projekt där förvildning har tillämpats som strategi (Pettorelli et al 2022; Arup & C40 Cities).

Slutligen, som tidigare nämnts så finns det flera potentiella positiva effekter av förvildning men också utmaningar. Exempelvis är risk för invasiva arter, ökad risk för sjukdomar och en generell låg uppskattning för vild natur i staden några av de utmaningar som urban förvildning står inför. (Pettorelli et al 2022)

VILDHET - KOMPLEXA MÖNSTER

I och med kunskapsinhämtningen av konceptet om urban förvildning har jag även undersökt vildhet som begrepp och idé, för att förstå vildhet utifrån olika perspektiv och vilka förutsättningar olika typer av vilda miljöer kan ha för människor men också djur och natur. Jag menar att det underbygger gestaltningsarbetet och är en fördjupning av urban förvildning, då vildhet är en central del i konceptet om urban förvildning.

Inledningsvis går det att konstatera att det finns ett komplext mönster av olika uppfattningar av vad vildhet utgörs av och hur det talar till olika människor. Kirchhoff och Vicenzotti (2014) menar att vildhet tenderar att bli tillskriven på ett område, snarare än vad det faktiskt utgör sig för att vara, i en västerländsk europeisk kontext. Vicenzotti och Trepl (2009) konstaterar också att vildhet kan uppfattas som stökigt och farligt men samtidigt som ett uppskattat inslag.

I närmare studier för uppfattning och preferens av vildhet, konstaterar Masood och Russo (2023) bland annat att det fanns generellt sett en högre uppskattning för vildhet i tidiga successionsstadier, särskilt högväxt örtvegetation. Däremot konstaterar de att det finns ett större forskningsunderlag av uppfattning och preferens av ordnade grönområden, än informella och vilda, vilket utgör underlag för vidare studier inom ämnet.

SLUTSATSER INFÖR GESTALTNINGEN

Mina slutsatser från kunskapsinhämtningen och de huvudsakliga aspekterna jag tar med mig inför gestaltningen är följande:

- **Flera potentiella positiva effekter:** Urban förvildning kan ha flera positiva effekter inom ramen för ekologiska, sociala och ekonomiska hållbarhetsaspekter. Bland annat kan förvildning bidra till att stödja biodiversitet, klimatreglering, hälsa och välbefinnande samt minskade skötselkostnader.

- **Ett flexibelt koncept:** Urban förvildning är inte ett distinkt definierat begrepp och finns i mängder av skalor och utföranden, privat som offentligt, runtom hela världen. Det gör det anpassningsbart och tillämpningsbart för nya obeprövade miljöer.

- **Vildhet:** Det finns komplexa mönster av uppfattningar och attityder till vildhet i stadsmiljöer. Det är ett mångbottnat koncept och kan vara förknippat med positiva attityder och uppskattning, samtidigt som det kan ses som något stökigt och farligt. Det finns även olika uppskattningar för olika successionsstadium, vegetationsstrukturer och tätheter.

- **Tid:** Ett långt tidsperspektiv, och därmed en passiv approach, är en viktig aspekt för implementeringen av förvildning, eftersom att det behövs tid för att utveckla projekten till ett självreglerande och självförsörjande system.

DEL 2.

PROJEKT MASTTORGET

FÖRVILDNING MÖTER MASTTORGET

EN KORT INTRODUKTION TILL PROJEKTET

Masttorget är den centrala platsen för projektarbetet, som går ut på att skapa en grönare miljö, som tar hänsyn till befintliga torgfunktioner och samtidigt inkorporerar förvildningsstrategier. Det gör jag för att torget ska fungera i sitt sammanhang och i sin nuvarande typologi som torg - vilket bedöms som viktigt för att ta tillvara på de kvaliteter som finns där i dag och fortsätta förse funktionella ändamål, samtidigt som förvildning kan utveckla torget till en ny spännande grön miljö.

Genom att ta slutsatserna från kunskapssammanfattningen om urban förvildning och smälta samman dem med egna analyser av torget och Malmö stads mål för Masttorget, samt referensprojekt, utforskar jag hur platsen blir till en ny och spännande grön oas i hjärtat av Västra hamnen. En mer djupgående beskriving ges på sida 23.

Innehållet i del 2 - Projekt Masttorget - ser ut som följande:

Gestaltningsförslag 18
Djupgående beskrivning av projektet 24
Anlyser & kartläggningar 28
Inzoomningar 36
Anläggning och skötsel 41

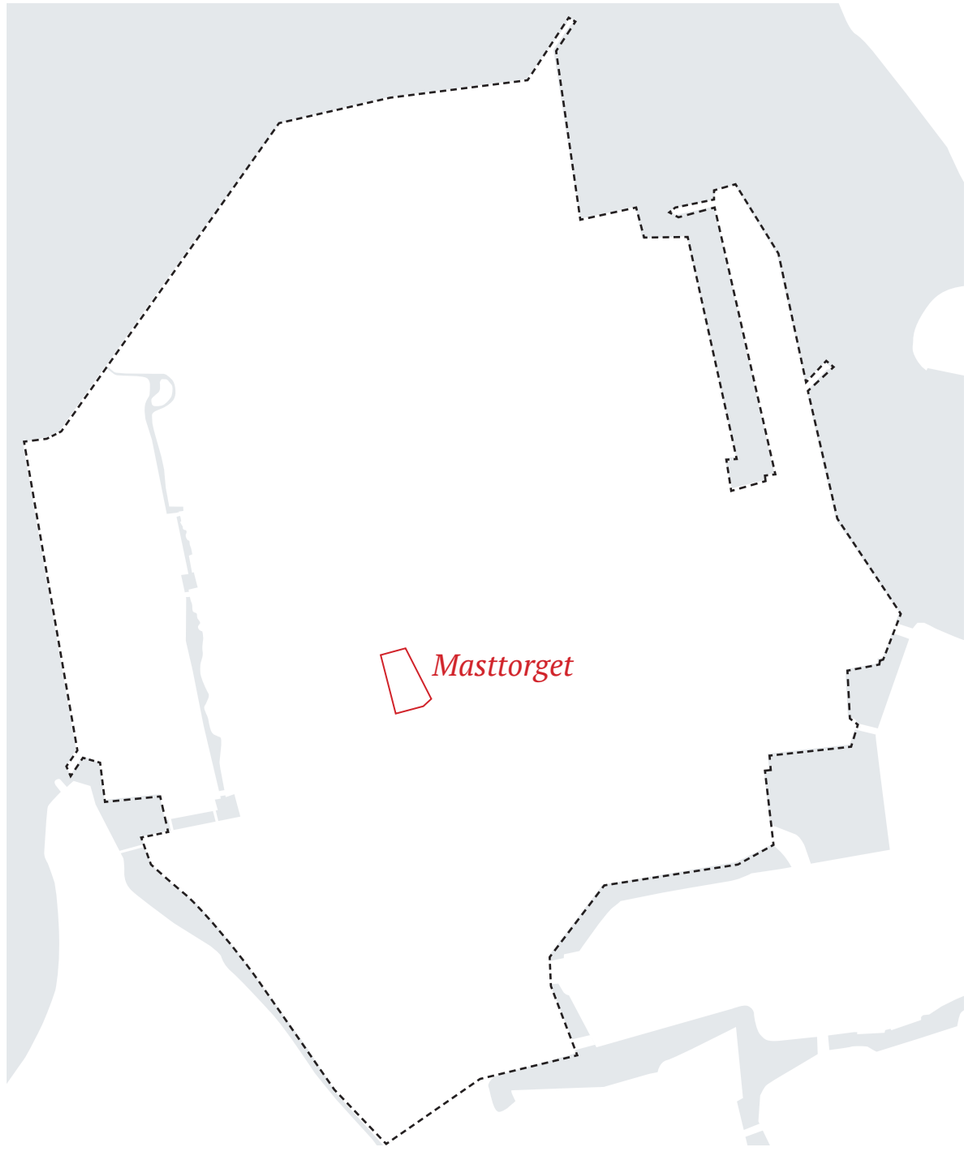

Avgränsningen för Västra hamnen syns inom det streckade svartmarkerade området. Masttorget är markerat med rött i centrala Västra hamnen.

Figur 1. Flygfoto över Västra hamnen, Malmö. ©Lantmäteriet.

PLATSEN I DAG

Torget utgör i dag en relativt stor yta och har funktioner som mötesplats, tillfälliga och permanenta torgförsäljningar, samt att omkringliggande verksamheter har en stor påverkan på aktiviteten på torget.

Marken består av hårdgjort markmaterial - markbetongsten om 233 x 233 mm och 233 x 211 mm. Ett mönster som har blivit specifikt förknippat med Masttorget för mig under den här tiden jag har jobbat med det.

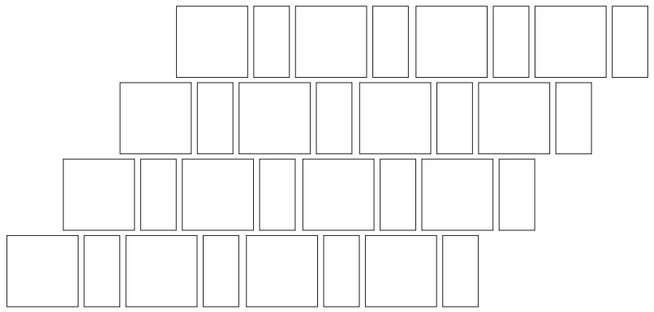

Illustration över markbeläggningen på Masttorget som finns över större delar av platsen

Det är oklart vad som finns under Masttorget, eftersom jag inte kunnat hitta någon information kring det, varken genom ritarkivet i Malmö eller genom gatu- och fastighetskontoret på Malmö stad och därför utgår jag ifrån att platsen består av rivningsmassor från den tidigare utfyllnaden.

I nästa avsnitt presenteras gestaltningen och de nya övergripande strukturerna.

Figur 2. Flygfoto över Masttorget, Malmö © Lanmäteriet

GESTALTNINGSFÖRSLAG

ILLUSTRATIONSPLAN

I den nya gestaltningen av Masttorget har gränsen mellan planteringsytor och hårdgjorda ytor suddats ut. Här finns plats för vegetation att spontant etablera sig i hålrum och i det porösa markmaterialet, samtidigt som platsen behåller generösa gångstråk som tillgodoser en god tillgänglighet och framkomlighet. Spontant etablerad vegetation är uppmuntrat och i den här gestaltningen är "ogräs" en viktig beståndsdel, liksom blandningen av inhemska växtmaterial och återbruk av växt- och markmaterial.

Norra delen
I norra delen finns en större plantering med bland annat svarttall, naverlönn och björk. Västra sidan av planteringen har en tätare struktur, medan den östra sidan har en öppnare karaktär och är mer funktionsanpassad som uterum för möten och samlingar. På så sätt kan uterummet integrera de verksamheter som finns runtom torget.

Mellersta delen
Den mellersta delen är en viktig del för torgets befintliga funktioner som torghandel och mötesplats. Här går det att samlas eller ha temporära verksamheter och aktiviteter.

Södra delen
Den södra delen är mer av en experimentfull och lekfullare karaktär. Här finns sandplanteringar med stepping-stones och brokigare växtlighet - vilket kan vara pedagogiskt och roligt för barn eller som habitat åt sandlevande insekter och bin.

N

Skala 1/500

0 5 10 20 30 40 50

SEKTIONER

Sektion A - A

Norr ⟷ Söder

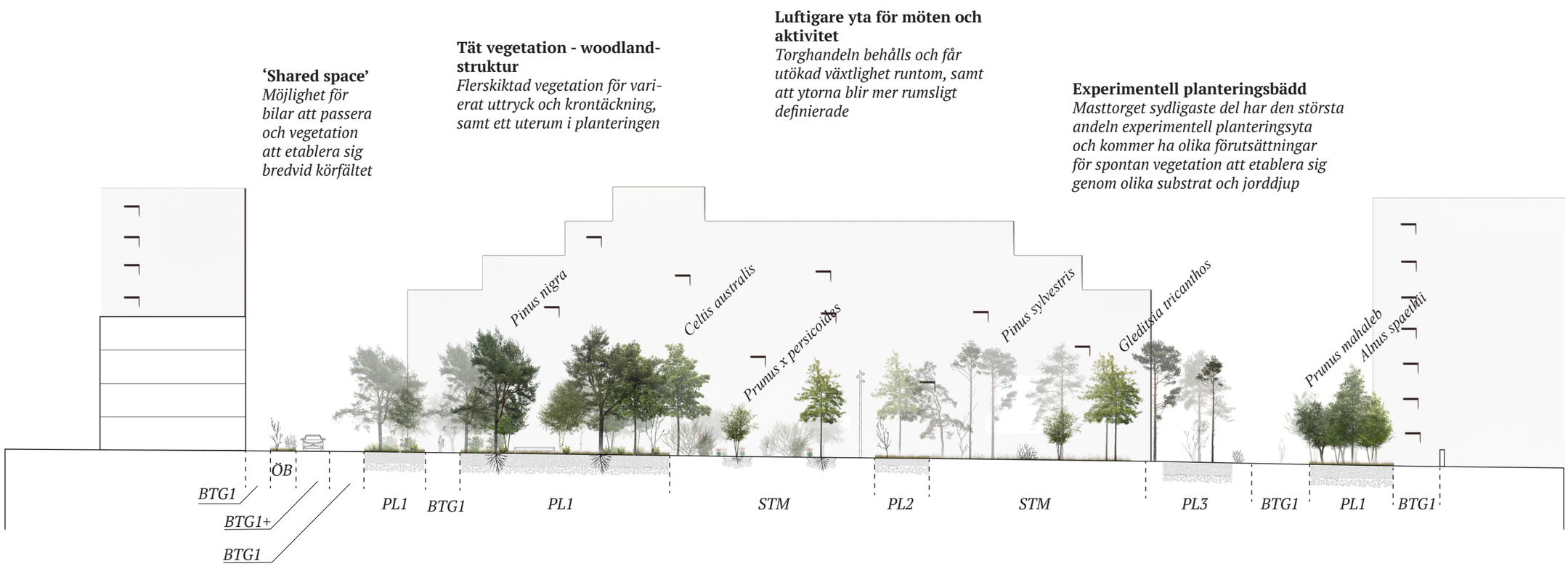

Skala 1/400

BTG 1 = betongmarksten, 233 x 233 mm och 233 x 117 mm.
BTG1+ = betongmarksten, 233 x 233 mm och 233 x 117 mm, överbyggnad för fordon
BTG 2 = betongmarksten 400 x 400 mm.
BTG 3 = betongmarksten 1000 x 1000 mm.
PL1 = B-jord-plantering
PL2 = Betongplantering
PL3 = Sandplantering
STM = Stenmjölsyta
ÖB = överbyggnad

Sektion B - B

Väst ⟷ Öst

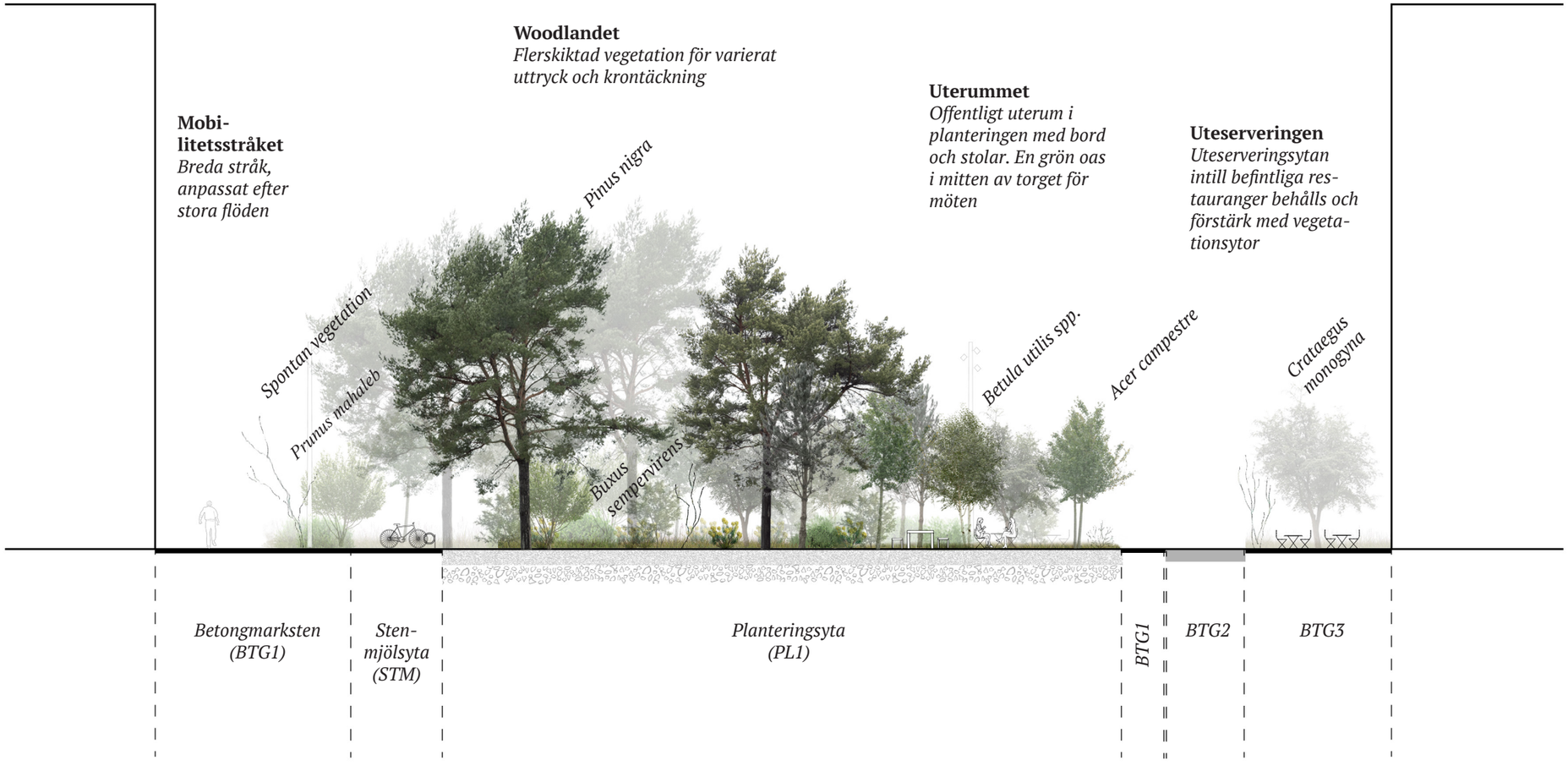

Skala 1/200

0 5 10 20 m

BTG 1 = betongmarksten, 233 x 233 mm och 233 x 117 mm.
BTG 2 = betongmarksten 400 x 400 mm.
BTG 3 = betongmarksten 1000 x 1000 mm.

Sektion C - C

Väst ⟷ Öst

Mobilitetsstråket
Fortsättning på mobilitetsstråket, varierande bredd

Betongplanteringen
En experimentiell plantering med återbrukat material från den befintliga markbeläggningen

Intima rum
Mindre och intima rum på torget för möten och uppehåll

Sandplanteringen
En experimentiell plantering med en bladning av olika jorddjup och den befintliga överbyggnaden som jordbädd

Uteserveringen
Fortsättning på utserveringen längs med östra huset

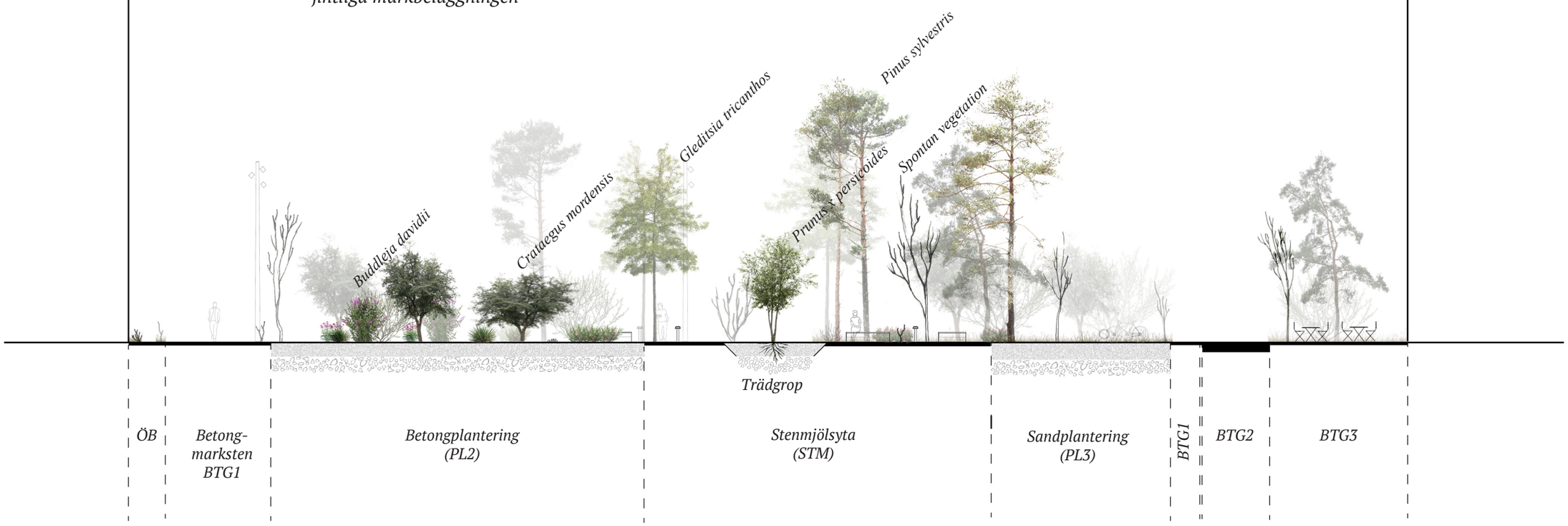

Skala 1/200

0 5 10 20 m

BTG 1 = betongmarksten, 233 x 233 mm och 233 x 117 mm.
BTG 2 = betongmarksten 400 x 400 mm.
ÖB = Överbyggnad

DE NYA STRUKTURERNA OCH DERAS EFFEKTER

Dagvatten

N

0 50 m

Skala 1/2000

Dagvattenhanteringen för Masttorget förbättras genom den väsentligt ökade genomsläppligheten de nya materialen har. Dessutom kan planteringsytorna med dess vegetation också ses som en dagvattenfördröjare.

Lågpunkten i området sydväst om Masttorget har även potential som en förvildad våtmark och kan hantera resterande vatten från Masttorget.

Mobilitet

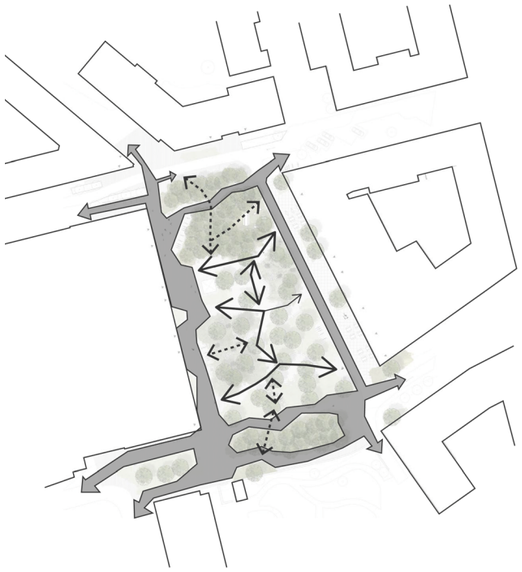

N

0 50 m

Skala 1/2000

Mobilitetsytor med generösa och tillgänglighetsanpassade utrymmen för de största flödena syns i det fetmarkerade gråa området. Det finns däremot möjlighet för spontana flöden och uppkomsten av stigar är uppmuntrat i den här designen för att ge en mer spontan karaktär på platsen.

Krontäckning

N

0 50 m

Skala 1/2000

Ökad krontäckning ger ekosystemtjänster som skugga och klimatreglering. Det är även en viktig del av Malmö stads generella trädplan. Dessutom kan krontäckningen ge fördröjning av regnvattnet och fungera som partikelfilter. I den här strukturkartan syns planterade träd och buskträd och därför kan krontäckningen bli större i framtiden, om trädarter spontant etablerar sig här och får rätt förutsättningar för att växa och bli stora.

Rumsindelning

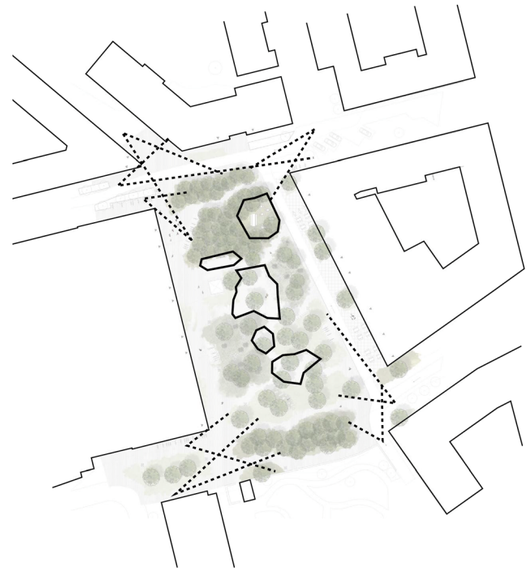

N

0 50 m

Skala 1/2000

Nya och mer definierade rumsligheter skapas genom vegetationen som planteras, samt att den spontana vegetationen kommer stödja en tydligare rumslighet längre fram. Intimare rum finns i de centralare delarna på torget, samt att de långa och stora synfälten har brytits upp.

DJUPGÅENDE PROJEKTBESKRIVNING

MÅLSÄTTNING MED GESTALTNINGEN

Som tidigre nämnts är gestaltningen ett utforskande av en kombination av förvildning och torg, för att tillvarata platsens specifika kvaliteter, vara funktionell och motsvara målen som Malmö stad har för platsen. Därför förklaras Malmö stads projektunderlag för Masttorget, samt hur deras mål möter mina slutser från kunskapssammanfattningen.

Malmö stads projektunderlag - Masttorget

Mot bakgrund av den enkät som visar på att många som vistas på och bor runtom Masttorget vill att torget ska bli grönare, kommer torget att få permanenta gröna lösningar. Vegetationen som finns i de upphöjda corténstålsplanteringarna kommer att bli omplanterade och få markkontakt. Omgestaltningen sker också i ledet av att Malmö stad ska bli grönare, tillgängligare, samt för att stödja biologisk mångfald och klimatanpassning. (Malmö stad 2025)

Sammanfattningsvis är de mål som Masttorget ska ta i beaktning följande:

- Förbättrad dagvattenhantering
- Större krontäckning
- Ökad trivsel
- Ökad biodiversitet
- Förbättrad ekologisk resiliens

Torg och vild natur möts

I sammanfogningen av Malmö stads projektmål för Masttorget och urban förvildning som koncept, är det flera mål som överlappar varandra, som exempelvis mål om att stödja biologisk mångfald, stärka platsens resiliens samt förbättrade förutsättningar för hälsa och välmående. På nästkommande sidor omsätts målen med gestaltningen i olika handlingsfaser och som gestatningsprinciper, följt av en förklaring av formspråket för Masttorget. Men sammanfattningsvis ska torget vara tillgängligt och beakta de funktioner som finns där i dag, som torghandel och mötesplats, samtidigt som förvildning tar plats.

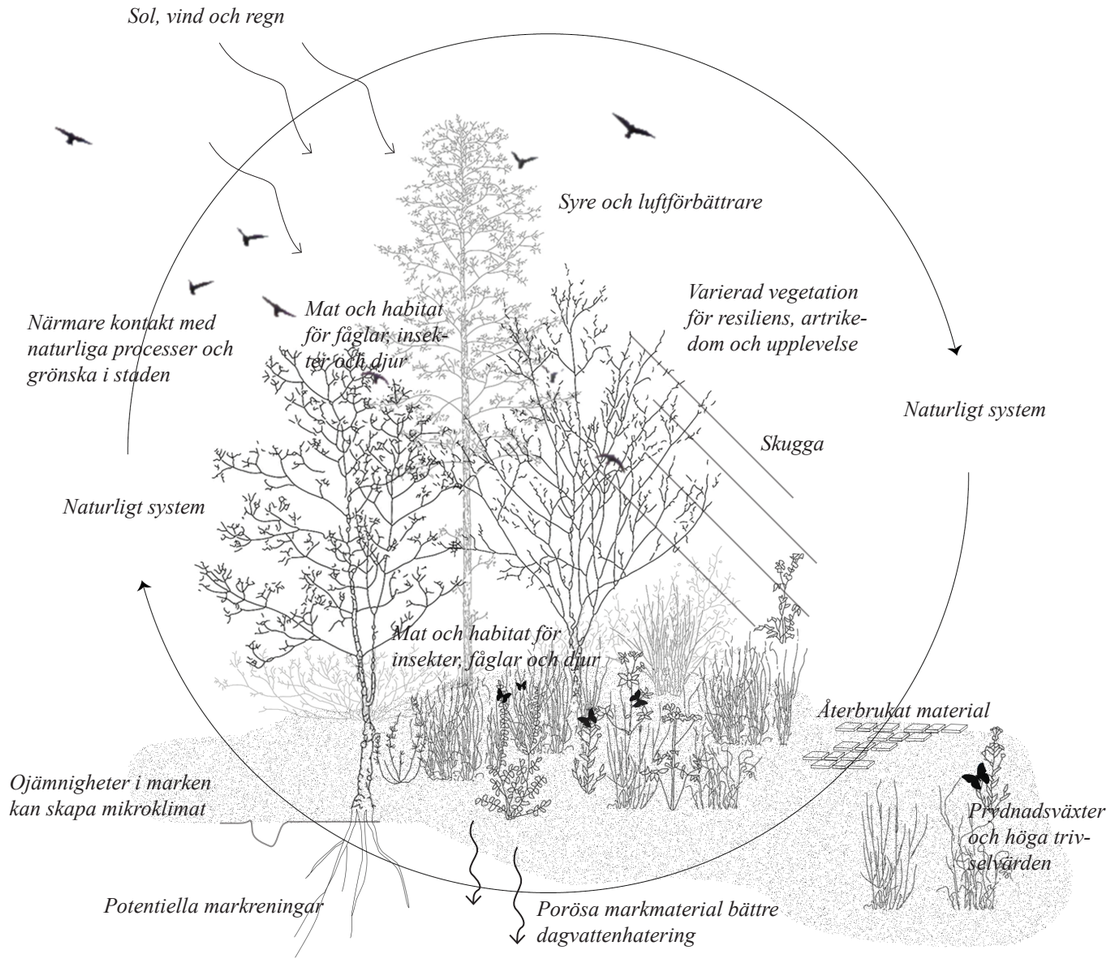

TIDSPERSPEKTIV OCH HANDLINGAR

En viktig del för att inkludera förvildning på Masttorget är att ta hänsyn till tid. För att spontan vegetation ska kunna etablera sig behövs tid, liksom bättre förutsättningar som katalyserar en tillväxt. Därför avser jag att presentera ett tidsperspektiv av faser för projektet och hur de olika faserna behandlar olika handlingar. På nästa sida ger jag en mer ingående beskrivning av hur de olika handlingarna kan se ut, genom att presentera gestaltningsprinciper som kan vara vägledande för åtgärder och utveckling.

Skapa förutsättningar
Aktiv fas

Anläggningsdel som säkrar ett snabbt resultat av krontäckning och trivselvärden

Olika substrat för att skapa en slags motor som genererar olika utfall av vegetation och miljöer

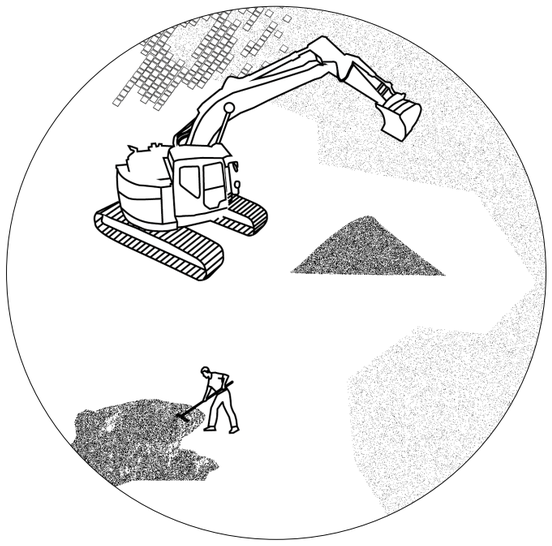

Hands off
Passiv fas

Möjlighet för särskilda områden av torget att återhämta sig, exempelvis för slitage.

Ny vegetation kan etablera sig

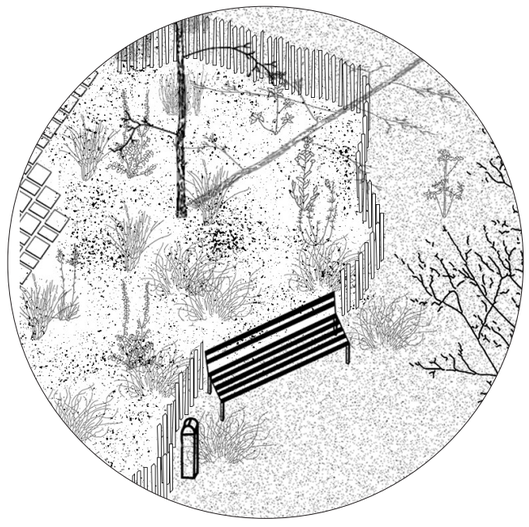

Hands on
Aktiv fas

Rensa bort aggressiva arter, möjlighet att lämna kompost eller substrat. Sprida frön från lokal växtlighet

Fylla på med kompost, rivningsmaterial eller annat återbrukat material

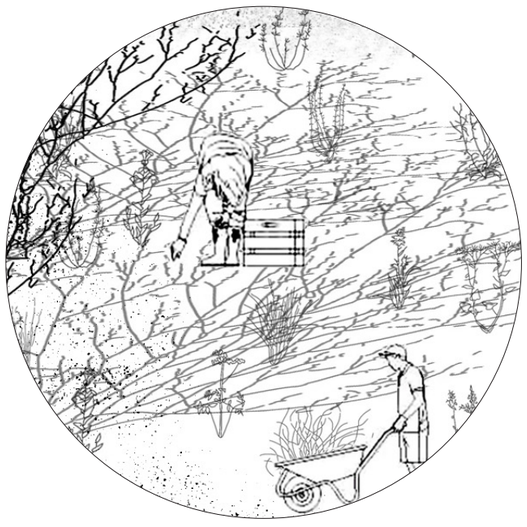

GESTALTNINGSPRINCIPER

Utifrån kunskapsinhämtningen, platsens förutsättningar och Malmö stads mål har jag utformat gestaltningsprinciper som har guidat i den nya gestaltningen av Masttorget. Gestaltningsprinciperna är sammansatta på ett sätt som tar hänsyn till förvildning, funktion och estetik.

Skapa förutsättninngar

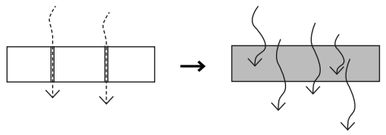

Permeabilisera
Att göra markytorna mer genomsläppliga - permeabla - leder till att vegetation kan etablera sig enklare och att dagvattnet också når ner i marken, istället för att rinna av.

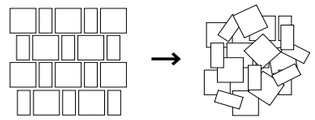

Återbruka befintliga markmaterial
Avsegla hårdgjorda material och återbruka dem i planteringarna, eller förvara i lager till andra projekt, är en viktig del av gestaltningen för att säkerställa förbättrade förutsättningar för vegetation att etablera sig, planterad som spontan, och inte minst för att tänka hållbart på de ändliga resursernas användning. Tanken med det återbrukade materialet i planteringarna är att de kan skapa mikroklimat och fungera som habitat och livsmiljöer åt exempelvis insekter och mikroliv.

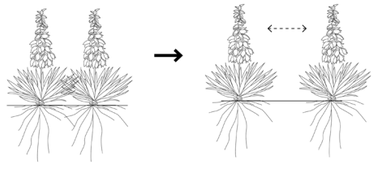

Omfördela befintlig vegetation och plantera ny
Den befintliga vegetationen omfördelas och glesas ut. På det sättet skapas bättre förutsättningar för spontant etablerad vegetation och skapar en rytm i planteringen. Vissa arter, som löper en risk för ett aggressivt beteende, kan omplanteras i andra rabatter i Malmö, där skötselinsatserna är mer frekventa och därmed är mer kontrollerade.

Passiv fas

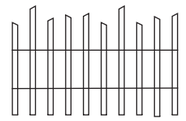

Tillfällig avstängdhet
Även om spridning mellan olika områden i staden är en viktig beståndsdel i förvildningskonceptet, så kan tillfälligt avstängda områden vara aktuella. Det kan handla om att skydda vegetation under etableringstiden, eller särskilda perioder då vegetation, djur eller insekter behöver ostörda utrymmen för att växa och må bra. Avstängningarna bör däremot ske med väl motiverad bakgrund och inte störa de långsiktiga mål som finns med projektet.

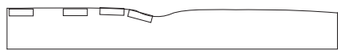

Sättningar och mindre ojämnheter
I den här gestaltningen kan sättningar och jämnheter i marken vara en tillgång för mikroklimat och en naturlik upplevelse. Det bör däremot finnas tillgängliga huvudstråk som är fria från dem.

Spontan vegetation
En viktig del i programmet om förvildning av Masttorget är att låta spontan vegetation etablera sig. Det skapar en dynamik över tid och gör att platsen är i ständig förändring - vilket är både spännande som designelement men också en viktig grund i ekologiska processer. Fördelarna med spontan vegetation är bland annat att de är resurssnåla, tar hand om sig själv, kan vara jordförbättrande, kvävefixerande och partikelfiltrerande.

Aktiv fas

Rensa bort aggressivt växtmaterial och påfyllnader
Det kan komma att bli aktuellt att rensa bort invasiva växter som skadar platsen och annan vegetation. Ett exempel är hagtorn, som tenderar att kväva annan vegetation spränga hårdgjorda markytor. Det kan också bli aktuellt att fylla på material - helst görs det genom rivningsmassor eller annat återbrukat material som finns i närheten av torget.

FORM

Formspråket är grundat på de analyser som gjorts av Masttorget och planteringsbäddarna följer de flöden som finns där i dag. Som inspiration till formspråket har jag använt mig av liknelsen av torget som en stenöken, med sprickor som skapar former. I en vidareutveckling har jag testat hur formerna kan se ut om de flyter ut och bildar egna skärvor av vegetationsytor.

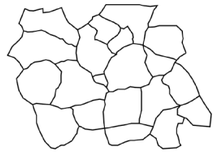

Genom att undersöka mönstret i en stäppöken, vilket Masttorget skulle kunna liknas vid i dag, ritade jag av det.

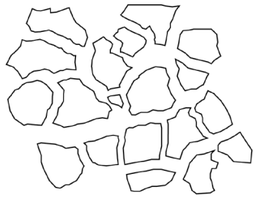

I nästa steg undersökte jag hur det skulle bli om delarna fick ett större mellanrum.

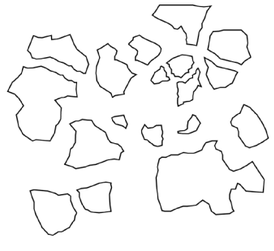

I ett trejde steg undersökte jag hur det skulle bli om vissa delar sammansmälte och blev till nya delar.

Inspiration från mönster av stäppöken, en naturlig upprbytning.

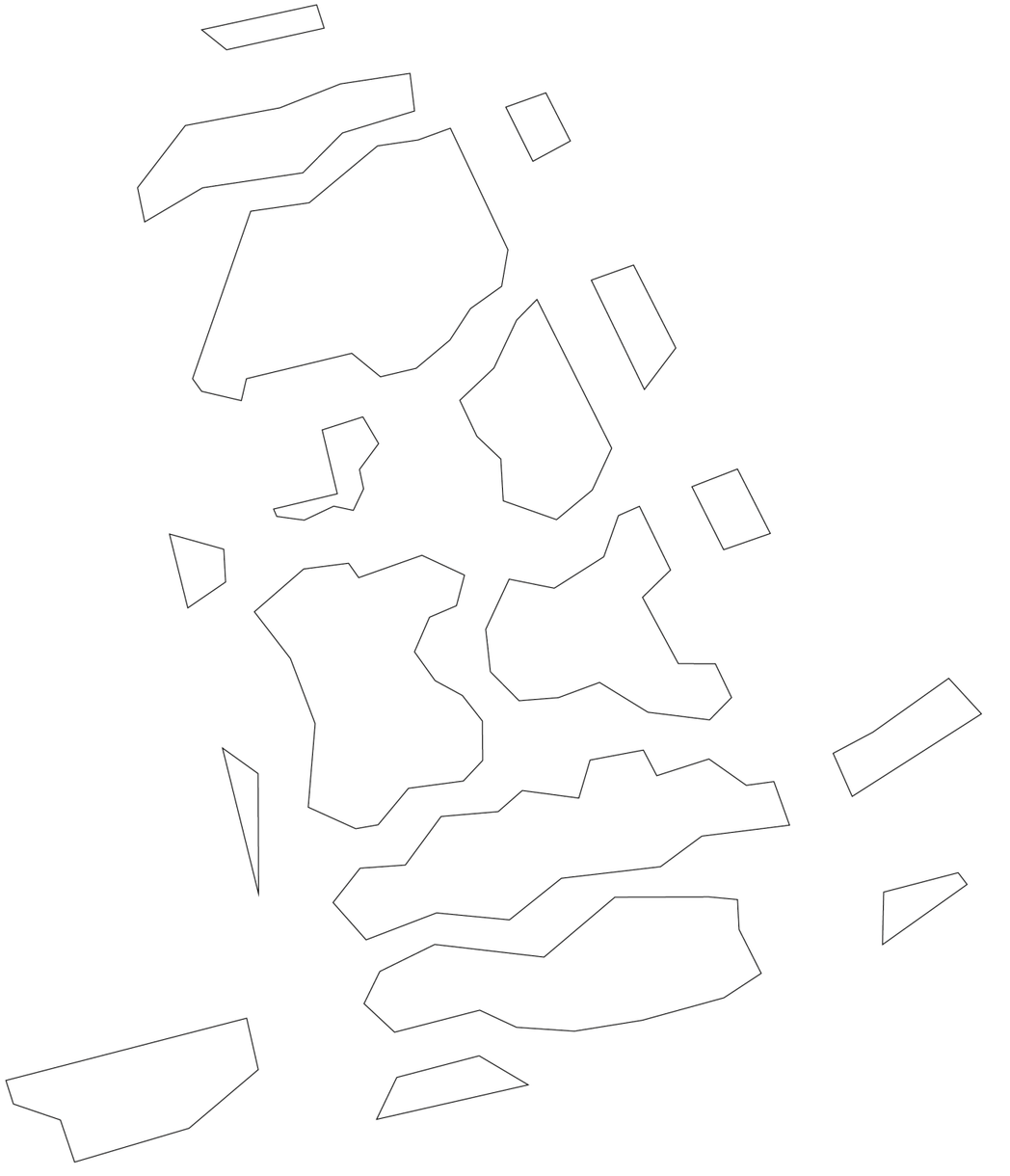

Slutresultatet av undersökning av stäppöken, framtagen så att de passar de flöden som framkom i kartläggningen av flöden på Masttorget.

ANALYSER & KARTLÄGGNINGAR

Analyser och kartläggningar är en viktig del i underbyggande av utformningen för Masttorget. De analyser och kartläggningar som är utförda är gjorda för att förstå förvildningsförutsättningarna och Masttorgets platsspecifika förutsättningar, samt Masttorgets större sammanhang.

GRÖNA OCH BLÅA STRUKTURER

Västra hamnens befintliga gröna och blå strukturer har stor påverkan på hur förvildning skulle kunna se ut på Masttorget, eftersom att det är viktigt att överväga ett större landskapssammanhang i konceptet om förvildning.

Grönområdena har till viss del olika karaktärer, men generellt sett finns en mycket liten variation av vegetationsstrukturer och arter. Flera grönområden har statiska uttryck med stora monokulturer, exempelvis Ankarparken och Daniaparken.

Masttorget är centralt beläget i Västra hamnen och skulle kunna vara en viktig länk mellan olika gröna och grönblåa strukturer. Alternativt som en viktig del för ett grönare kvarter, eftersom kvarteret har en låg grön andel i jämförelse med andra kvarter i Västra hamnen.

Legend

- Grönområde med låg variation av vegetations struktur
- Grönområde med stor varierad vegetationsstruktur
- Grönområde med höga prydnadsvärden och aktivitetsattribiut
- Planerat grönområde med höga prydnadsvärden och aktivitetsattribut
- Inofficiellt grönområde, låg - måttligt varierad vegetationsstruktur
- Kvarter med låga värden av grönska, samt avsaknad av kvarterspark eller sammanhängande grönområde
- Potentiell grön länk
- Potentiell grönblå länk

Figur 3. Kartunderlag hämtat från lantmäteriets egna e-tjänst “min karta”.

UTDRAG FRÅN INVENTERING
- Spontant etablerad vegetation i olika miljöer i Västra hamnen.

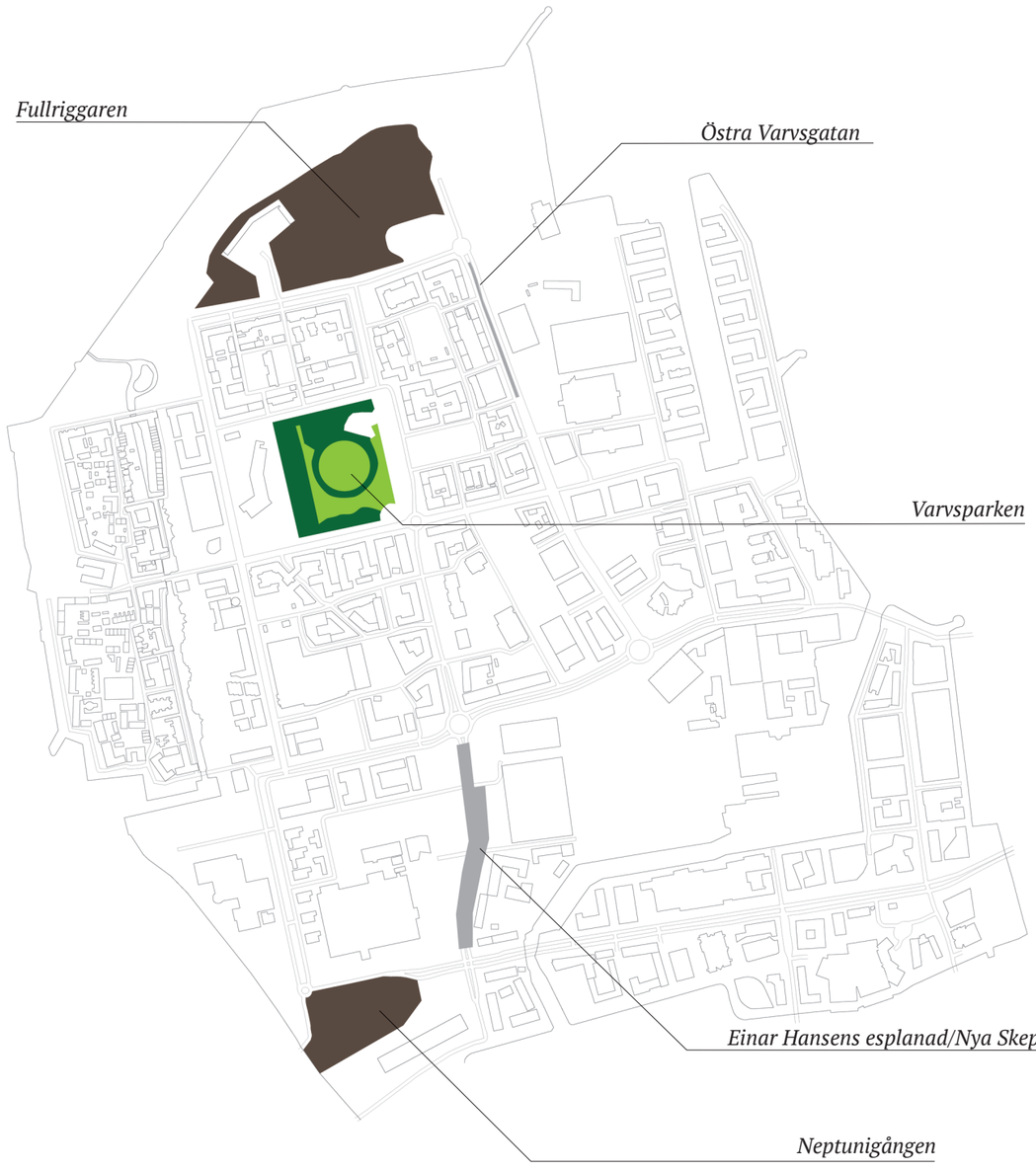

Figur 4. Kartunderlag hämtat från lantmäteriets egna e-tjänst "min karta". .

Inventering - beskrivning
Under sen höst 2024 dokumenterade jag vegetation som jag tror var spontant etablerad på olika platser i Västra hamnen. Det gjorde jag för att få en större förståelse för den befintliga spontana vegetationen i stadsdelen och för att få en uppfattning om vilken vegetation som skulle kunna spridas till Masttorget. Sammanlagt var det 25 nedslag som gjordes runtom i Västra hamnen men här syns ett utdrag för några av de slutsatser jag gjorde av inventeringen.

Slutsatser
Min bedömning är att Neptunigången och Fullriggaren, två ruderatliknande områden, hade den mest vilda karaktären och tillsynes en hög diversitet. Däremot hade båda områdena en stor andel invasiva arter, som exempelvis havtorn. Generellt fanns det även en större variation av vegetationsstrukturer i dessa områden.

Grönområden med planterad vegetation hade i vissa fall en måttlig vild karaktär, som exempelvis i Varvsparken där det finns inslag av höggrässytor och ängar. Dessa inslag är däremot små i jämförelse med resten av parken som mestadels är prydnadsväxter och klippt gräsmatta. Den spontana vegetationen var tämligen av ovarierad vegetationsstruktur med mycket inslag av gräs.

Infrastrukturområden med planterad vegetation hade en stor variation sinsemellan olika områden. Vissa områden hade varierad vegetationsstruktur och flera olika arter av spontant etablerad vegetation, medan andra områden hade mycket lite variation av både vegetationsstruktur och spontant etablerad vegetation.

Sammantaget kom jag fram till att de olika miljöerna skapar olika förutsättningar för olika spontant etablerade vegetationer, vilket jag har omsatt i min gestaltning genom att skapa olika förutsättningar i anläggningsdelen. I bilaga 1 går det att läsa mer om undersökningen och insamlingen av spontant etblerad vegetation.

Legend

Grönområden med planterad vegetation

Dominerande fältskikt med inslag av solitära träd och/eller buskar

Flerskiktad vegetation

Ruderatliknande områden

Enskiktad - flerskiktad vegetation på hårdgjord yta, exempelvis asfalt

Infrastrukturområde med planterad vegetation

Solitära träd och buskträd

KVARTERET

Kvarteret är en viktig del för omgestaltningen av Masttorget, då närliggande platser är under utveckling för förgröning och skulle kunna vara en del i utvecklingen förvildning som sträcker sig utanför Masttorget.

Mastparken
Område planerad för mindre kvarterspark.

Masttorget
En central plats i kvarteret. Större strukturer omger torget med blandade funktioner.

Parkering Ica Maxi
En naturlig lågpunkt som inte är planerad för tillfället. Potential att hantera dagvatten i kvarteret och leda vattnet från Masttorget, samt som en förvildad våtmark.

Brännhusparken
Pågående anläggning av mindre kvarterspark.

Gamla Skeppsgatan
Del av gamla Skeppsgatan som för tillfället har en oprogramerad funktion. Vägen genom området tycks avstängd.

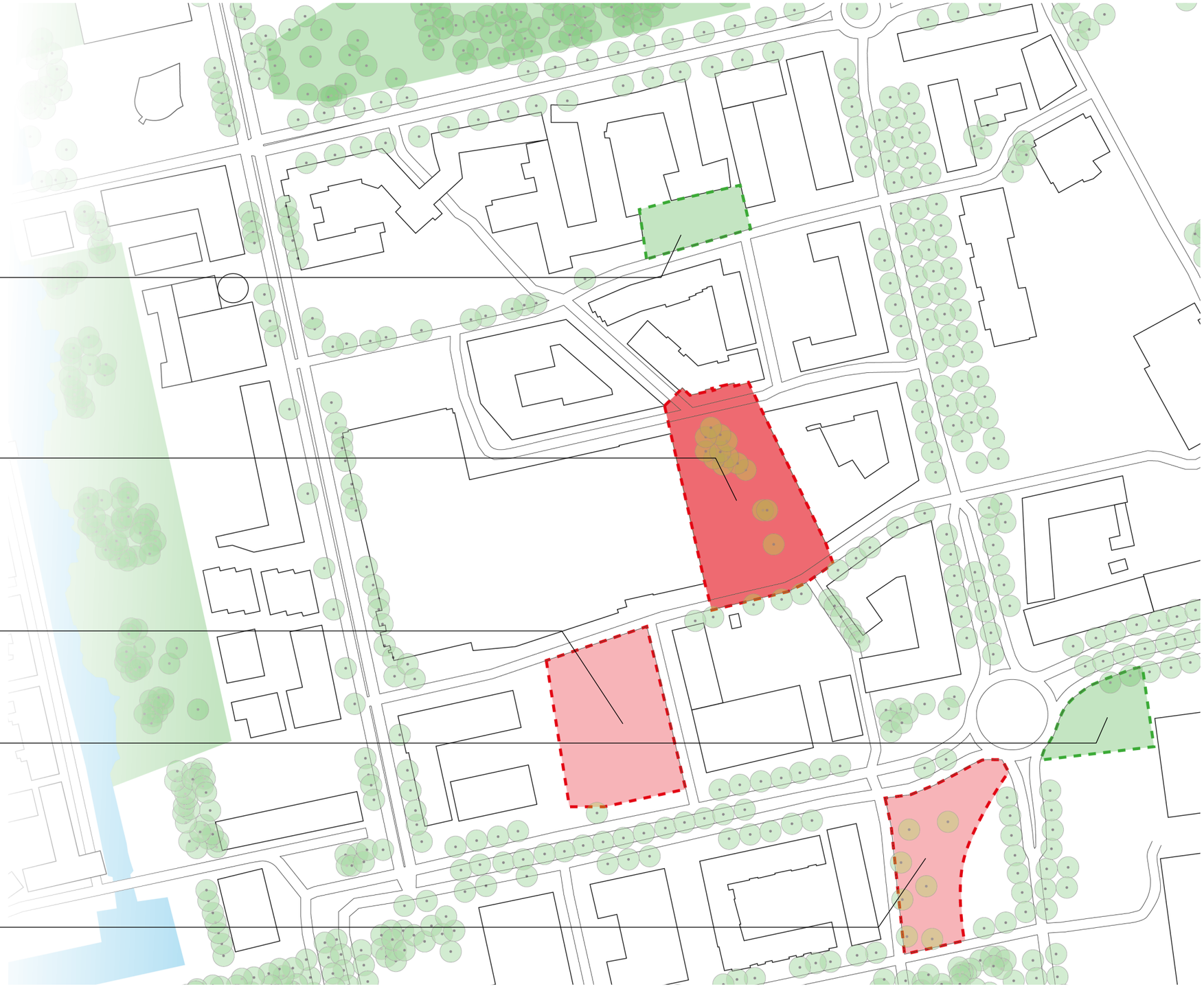

N

Skala 1/2000

0 10 25 50 100 200 m

Figur 5. Kartunderlag hämtat från lantmäteriets egna e-tjänst "min karta".

MASTTORGET

Flöden och aktivitet

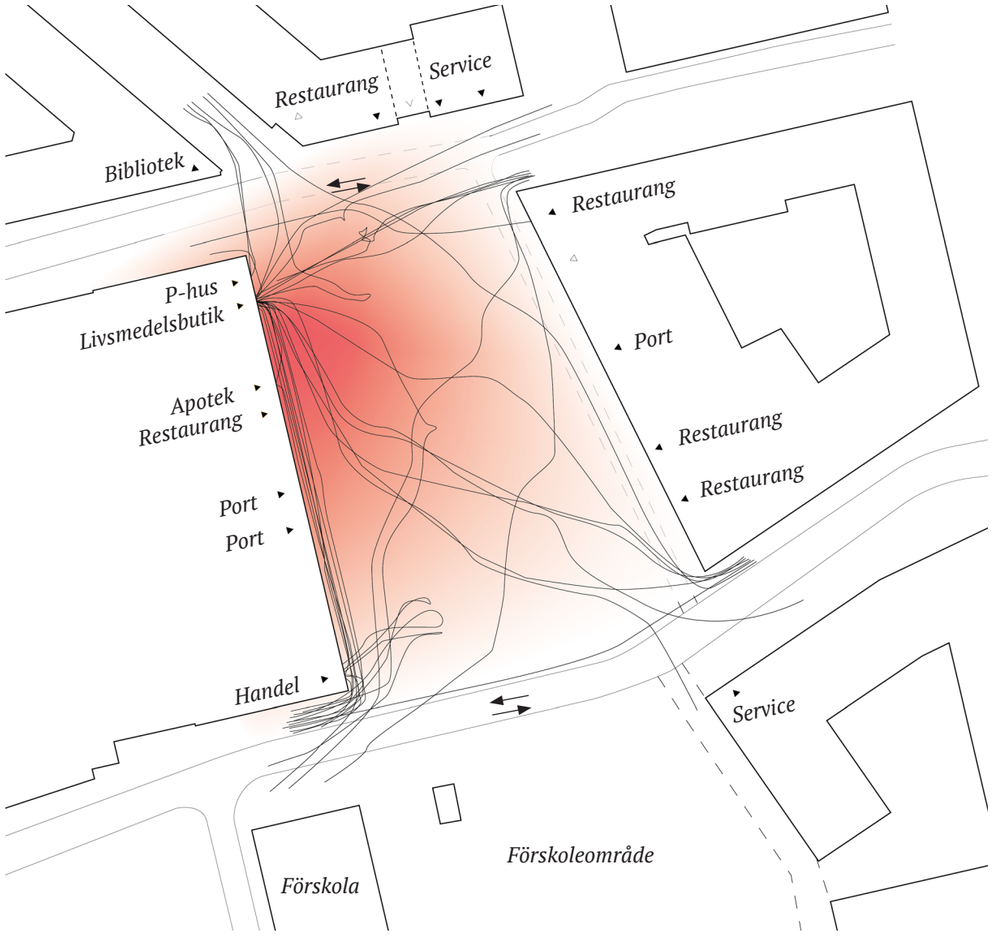

N
Skala 1/1000
0 50 m

En viktig del för torgets utformning är att tillvarata de befintliga rörelsemönster och aktiviteter som finns på torget i dag, samt bryta de stora synfälten och långa siktlinjerna för att skapa en trivsammare miljö.

Figur 6. Undersökningen av flöden gjordes under olika tillfällen, där en förenklad version av de större flödesmönsterna är representerade. Kartunderlag hämtat från lantmäteriets egna e-tjänst "min karta".

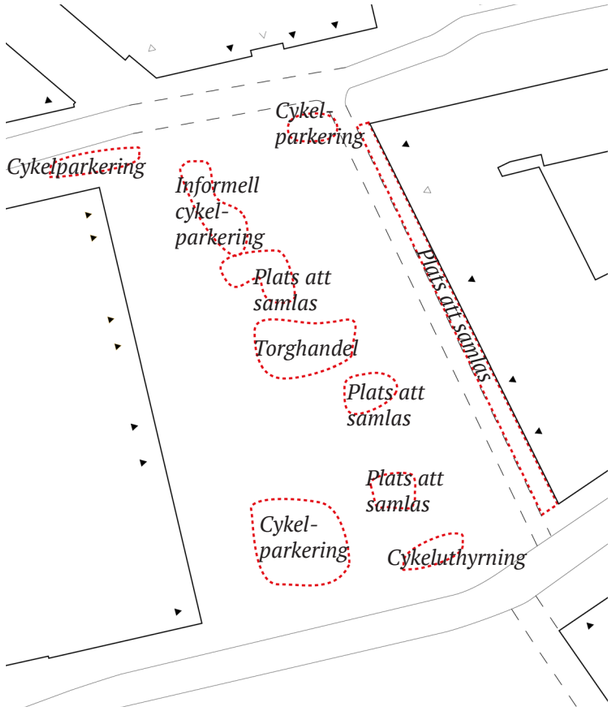

Områden med olika funktioner

N
Skala 1/1000
0 50 m

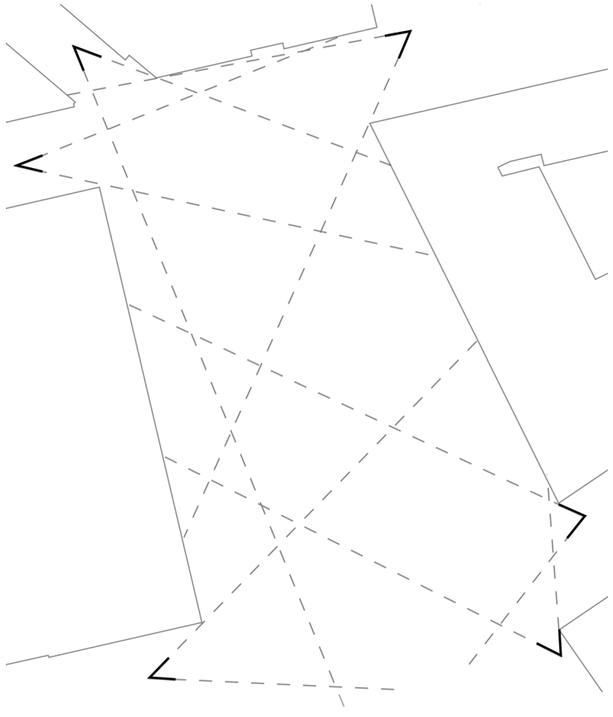

N
Skala 1/1000
0 50 m

Siktlinjer på Masttorget från befintliga entréer

Vatten, vegetation och topografi

Den befintliga trädgropen fördröjer dagvattnet och täcker dagvattenhanteringen i norra delen av Masttorget. I sydväst finns en lågpunkt som har möjlighet att hantera resterande dagvatten. Förbättringar går att göra, som att undvika vattensamling och stående vatten i torgets södra del.

Figur 7. Baserad på Malmö stads undersökning för dagvatten på Masttorget (Malmö stad u.å.b)

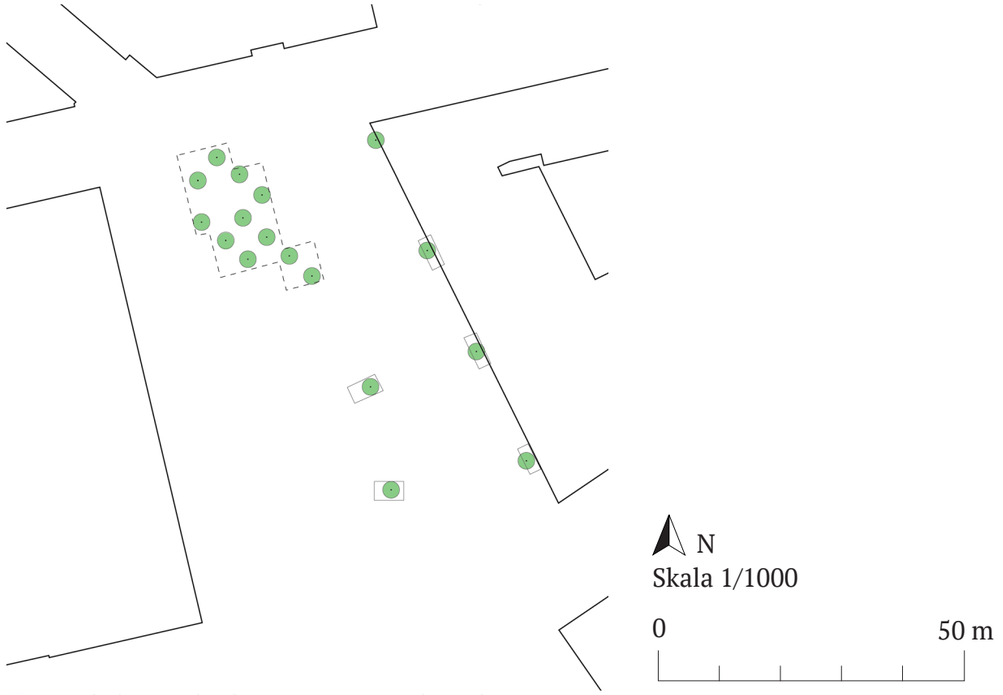

Krontäckning med enbart permanenta planteringar.

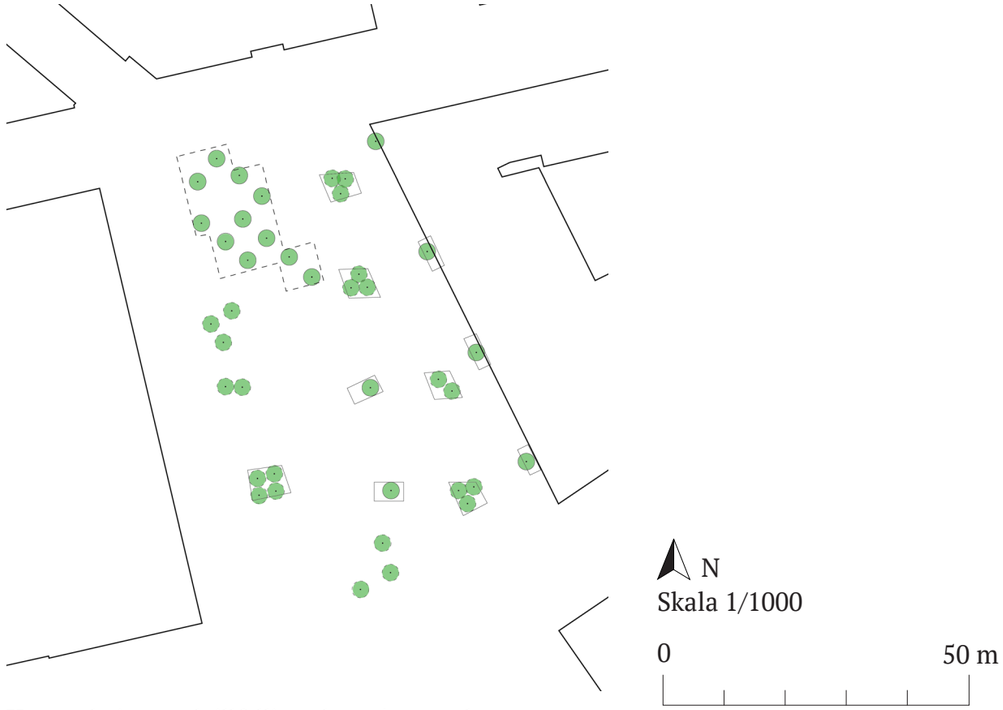

Krontäckning med tillfälliga planteringar och permanenta planteringar.

Ljus, skugga och vind

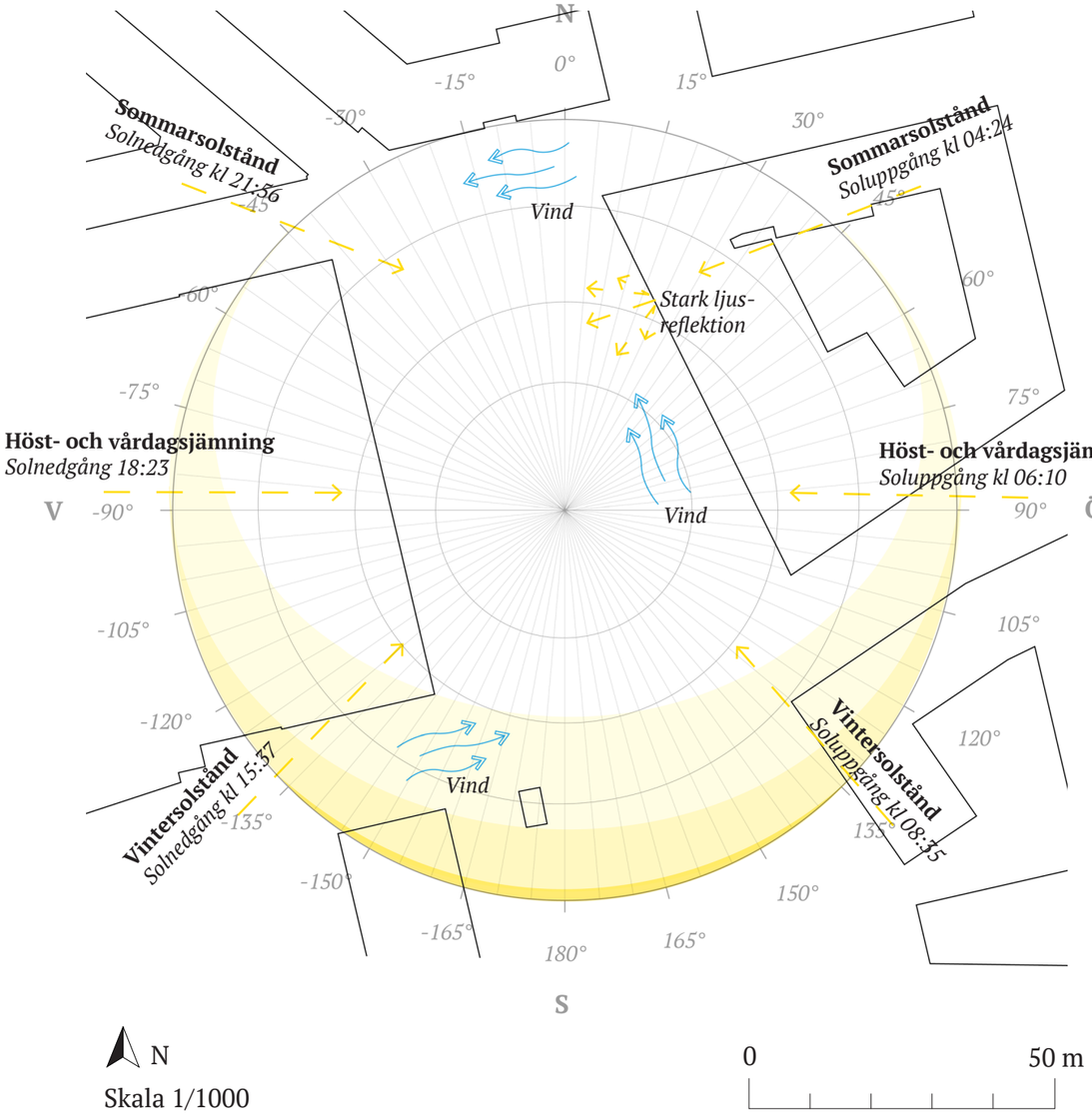

I dagsläget är platsen särskilt utsatt för stora kontraster mellan skugga och ljus. I soliga lägen finns i princip ingen skugga alls, medan torget täcks helt och hållet av skuggan när solen går bakom de höga husen. Platsen är förhållandevis fri från kraftig vind, även om viss vind var mer påtaglig på vissa platser på torget när jag gjorde platsbesök. Det finns även stark reflektionen av solljus från byggnaden i öst. Alla de här aspekterna anser jag är lämpliga att tänka på i omgestaltningen av Masttorget.

Figur 8. Baserad på egna upplevelser på torget samt skugganalys med hjälp av Sketchup och solljusanalys med hjälp av Suncalc.org. Kartunderlag hämtat från lantmäteriets egna e-tjänst "min karta".

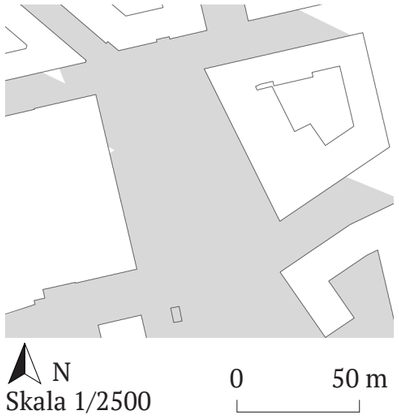

Skuggförhållande vårdags-jämning kl 08. Hela torget är täckt av skugga.

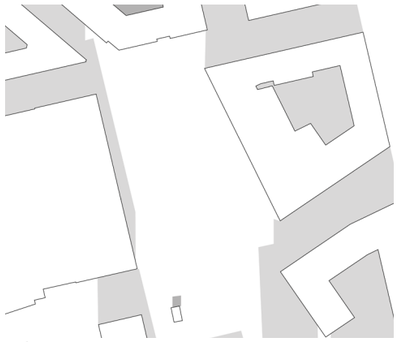

Skuggförhållande vårdags-jämning kl 12. Nästintill ingen skugga över torget

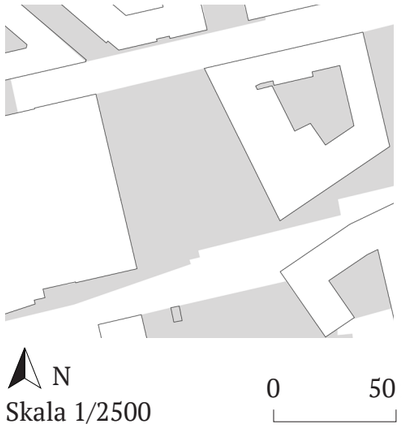

Skuggförhållande vårdags-jämning kl 17. Torget täcks återigen av skugga.

INZOOMNINGAR

MIKROKLIMAT

Sektion D-D
Nord ⟷ Syd

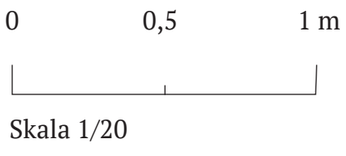

Skala 1/20

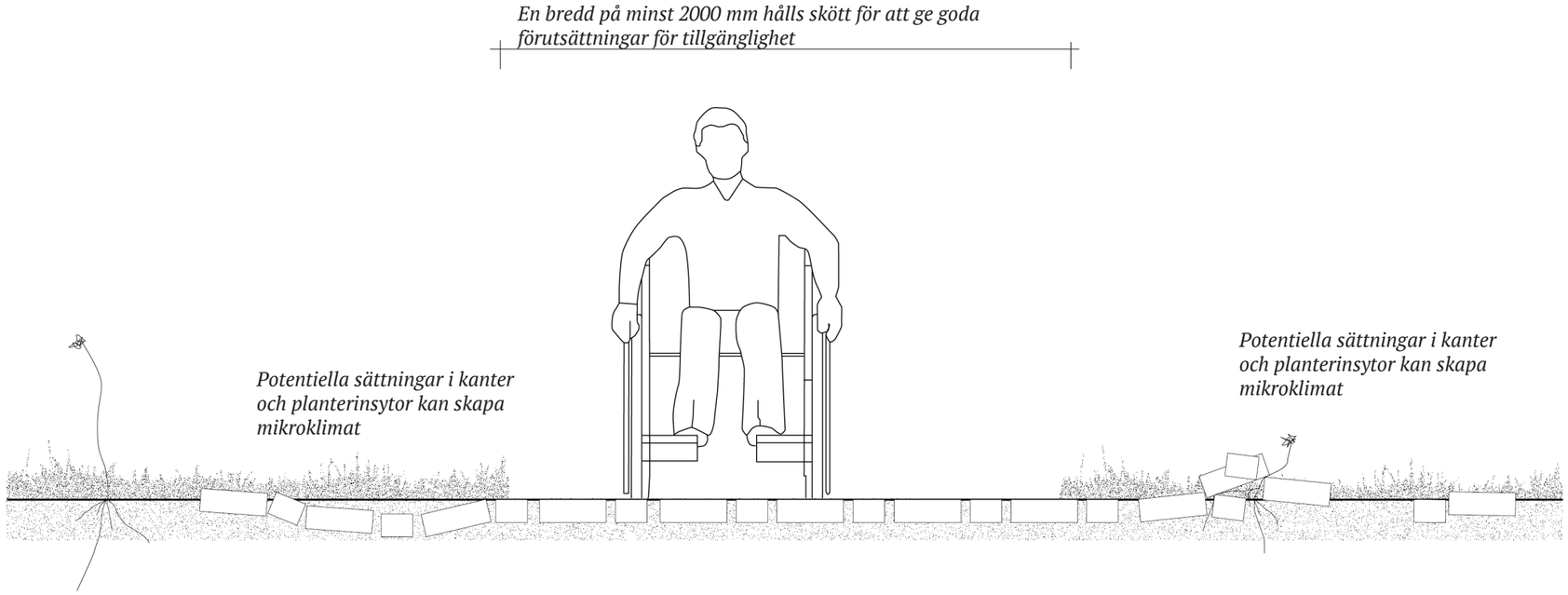

Sektion E-E
Väst ⟷ Öst

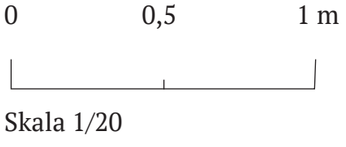

Skala 1/20

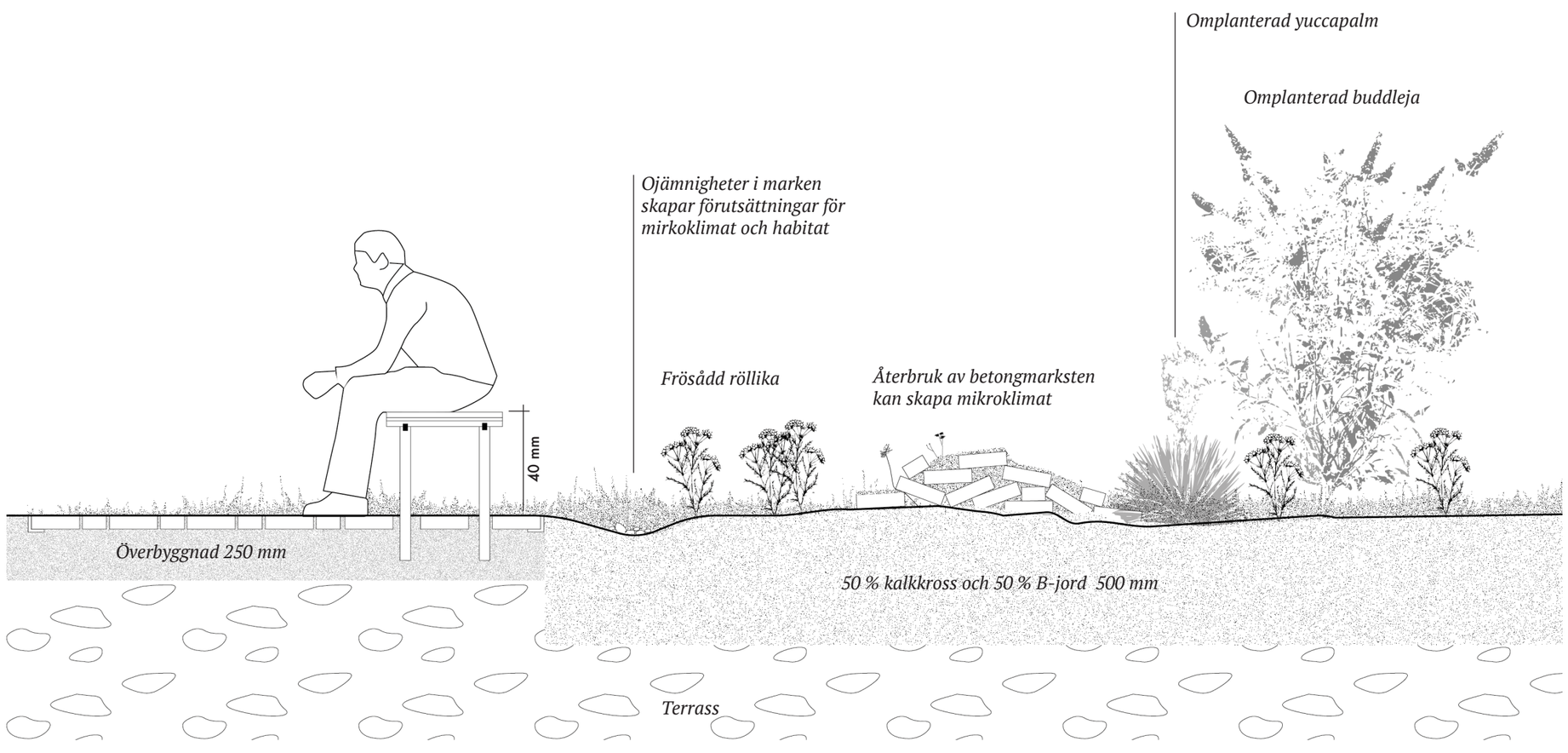

VYER

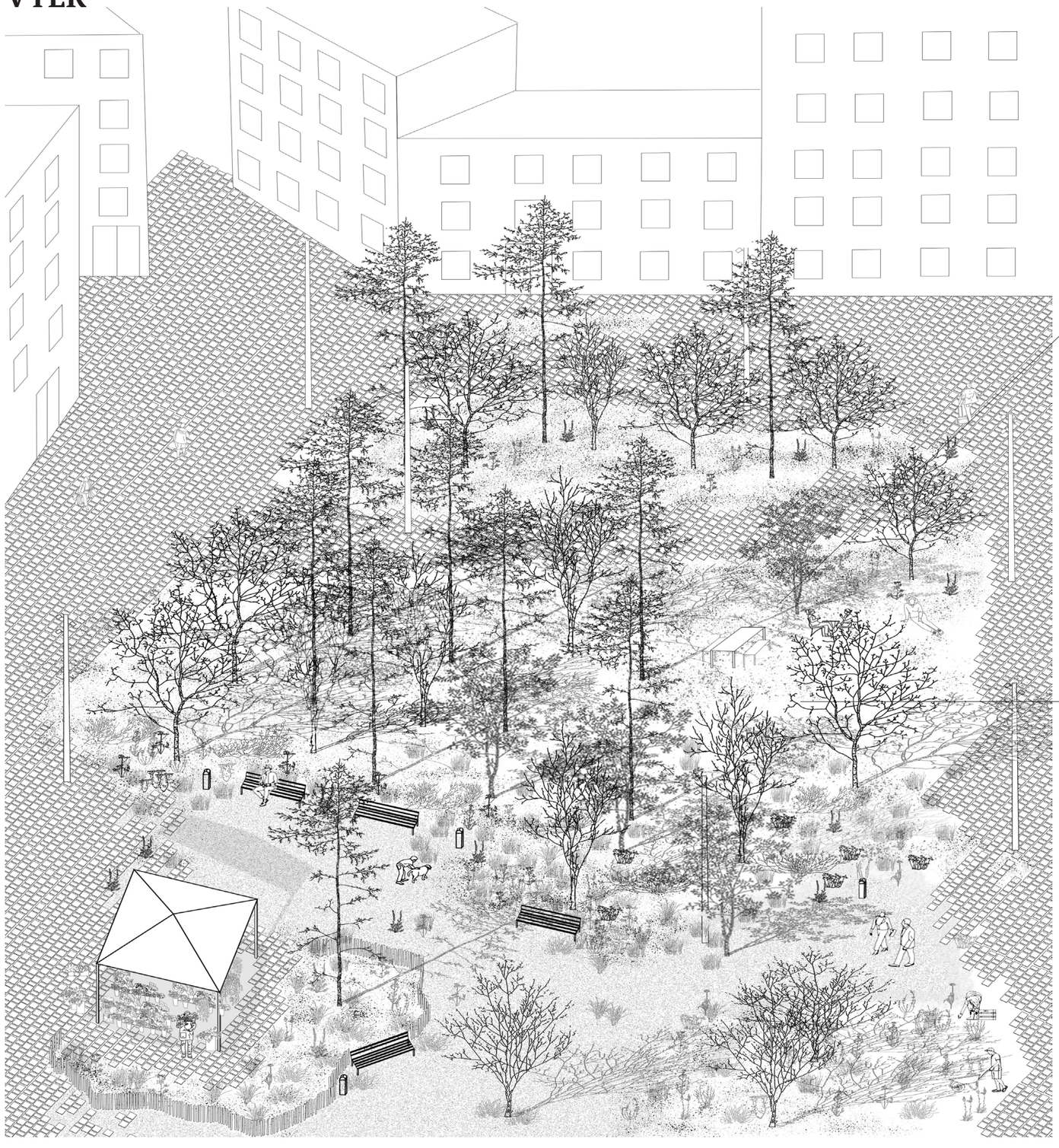

Möjlighet att befinna sig bland vegetationen i den nordliga delen av torget, det vill säga woodlandplanteringen.

Vy över torgets norra del. Olika aktiviteter som pågår på torget.

BELYSNINGSKONCEPT

Belysningsplan

Starkare belysning i yttre delarna och svagare och varmare belysning i centrala delarna.

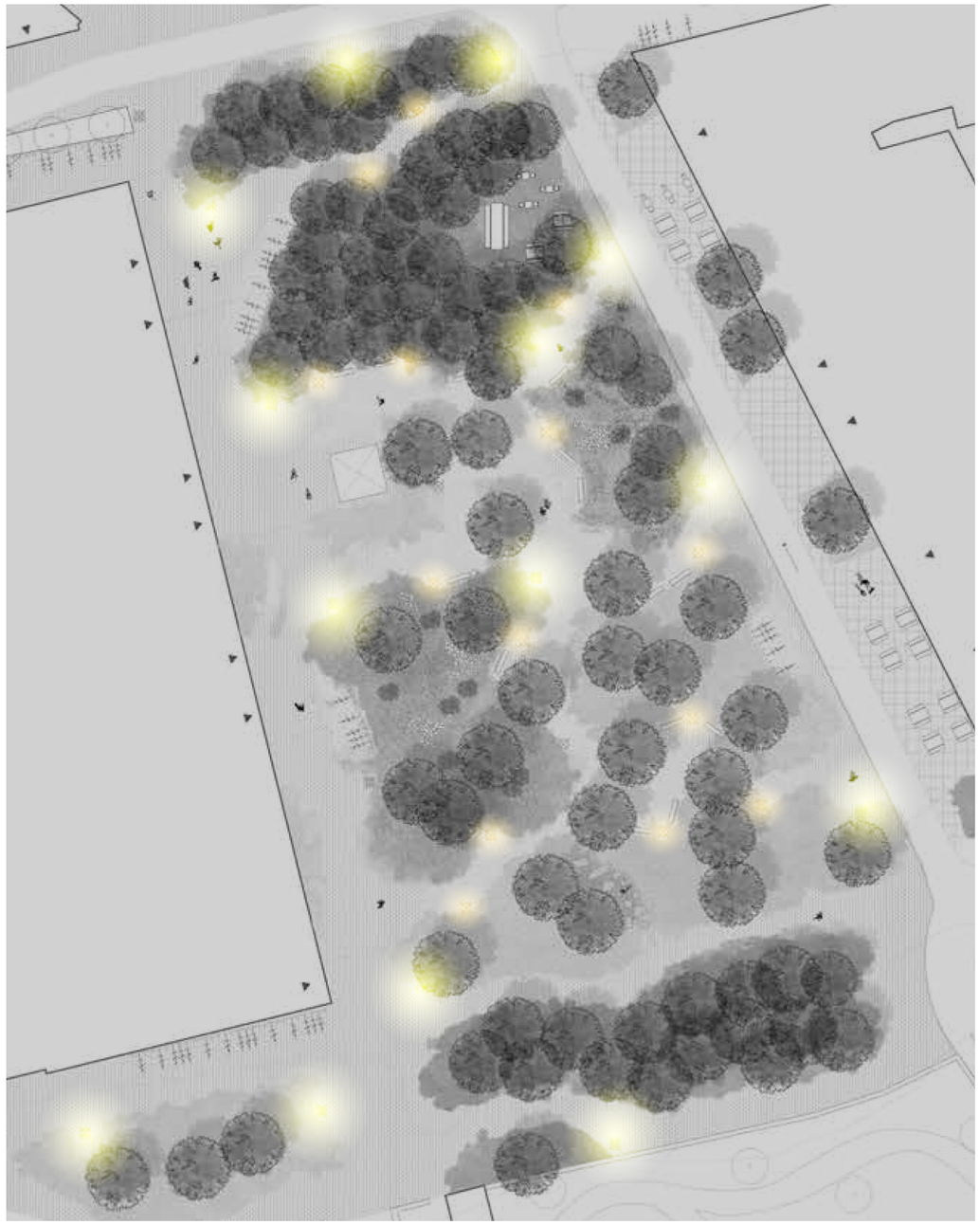

N

Skala 1/500

0 5 10 20 30 40 50

Sektion F-F

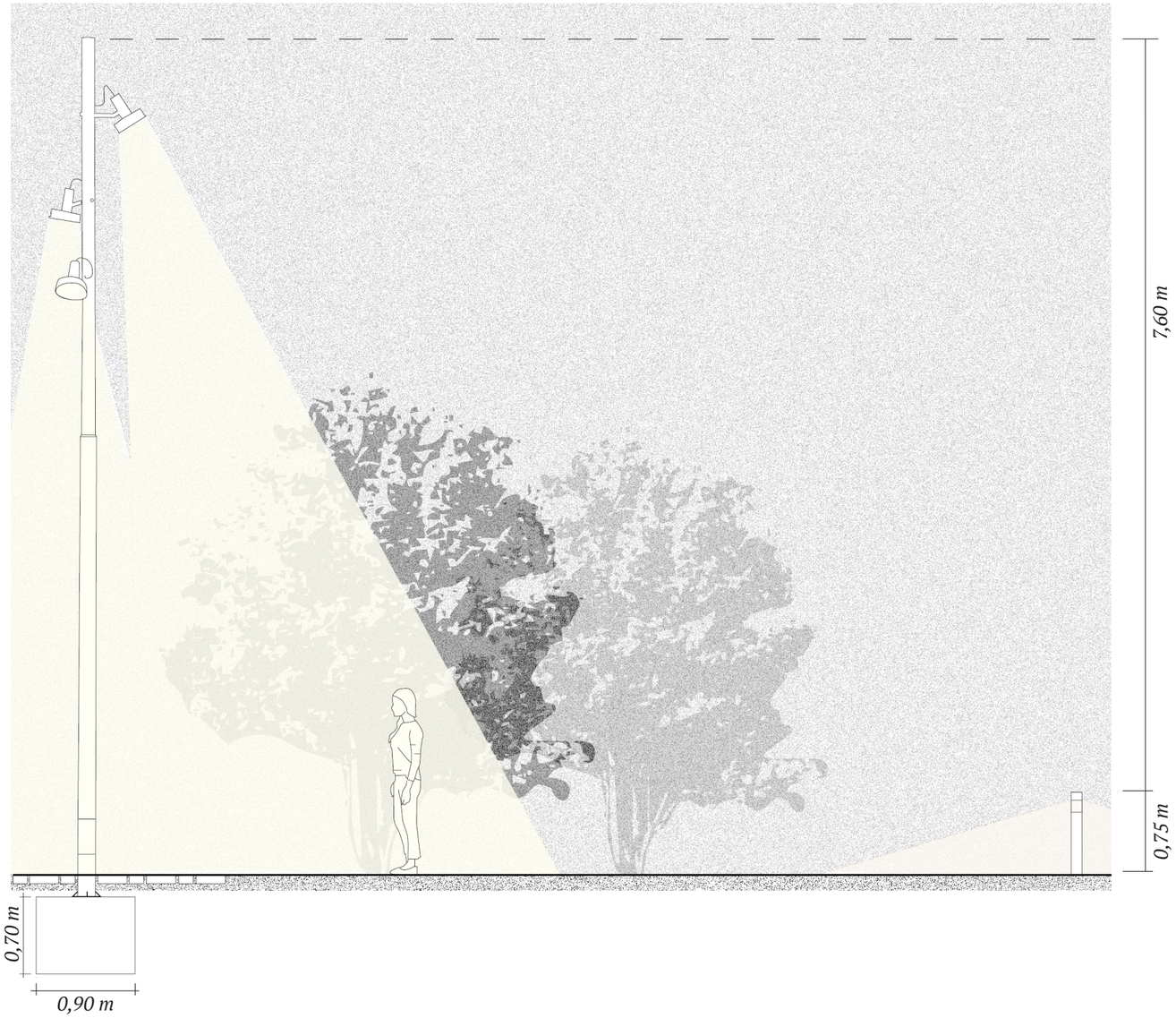

Skala 1/50

0 1 2 3 4 5 m

SCENARION

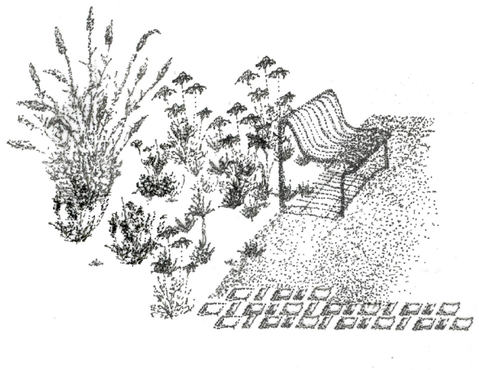

År 0
Planterade växter och snabb spontant etablerade individer som exempelvis boerstånds och olika typer av gräs.

År 2
Planterade växter som sprider sig och större mängd spontant etablerade individer, som exempelvis kungsljus och blåeld.

År 5
Planterade växter är kvar, fortsatt spridning av dem och spontant etablerade växter. Möjligt att första pionjära vedartade arterna har etablerat sig. Här ett exempel på björk och hagtorn.

År 10
Pinjoära arter har brett ut sig och platsen har en karaktär av slystadie. Björk och hagtorn.

År 15
Efter en skötselinsats ca 15 år in. Spontan vegetation minskas och vedartade arter beskärs och gallras.

År 30+
En ung flerskiktad vegetationsstruktur kan förhoppningsvis bli resultatet i framtiden. Beskärning och gallring kan ske för att ta fram fältskiktet.

ANLÄGGNING OCH SKÖTSEL

VEGETATION OCH MATERIAL

Tre olika mixar planteras på Masttorget. Respektive mix planteras i motsvarande vegetationsbyggnad. Mixarna är framtagna så att befintlig vegetation kan omplanteras och kompletteras med planterade och frösådda växter. Växterna som planteras och frösås ska vara rekommenderade för bin, fjärilar och andra insekter, men framför allt ska vegetationen vara ekologiskt odlade, så att inga kemiska bekämpningsmedel som är skadliga för bin eller insekter finns på platsen. Nedan syns ett urval av växter för vardera mix, varav flertalet växter är befintliga på platsen i dag.

Mix 1: WOODLAND-PLANTERING

Tätt och frodigt. Ett woodland med ett torrt substrat.

Svarttall

Himalayabjörk

Buxbom

Höstsilverbuske

Mandeltörel

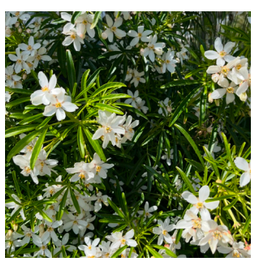
Sanktpatrikbuske

Mix 2: BETONGPLANTERING

Sirligt och genomsläpptligt. Anpassat efter en lite högre kalkhalt.

Smalbladig silverbuske

Syrenbuddleja

Yuccapalm

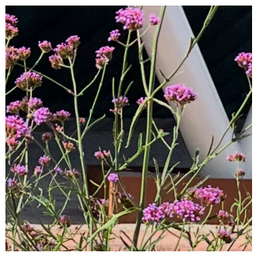
Jätteverbena

Röd solhatt

Kantnepeta

Mix 3 : SANDPLANTERING

Spontant och lekfullt. En plantering med sand.

Tall

Röllika

Ulluternell

MATERIAL

Betongmarksten, befintlig (BTG1)
233 x 233 mm; 233 x 117 mm

Betongmarksten, befintlig (BTG2)
300 x 300 mm

Betongmarksten, befintlig (BTG3)
1000 x 1000 mm

VÄXTBÄDDAR

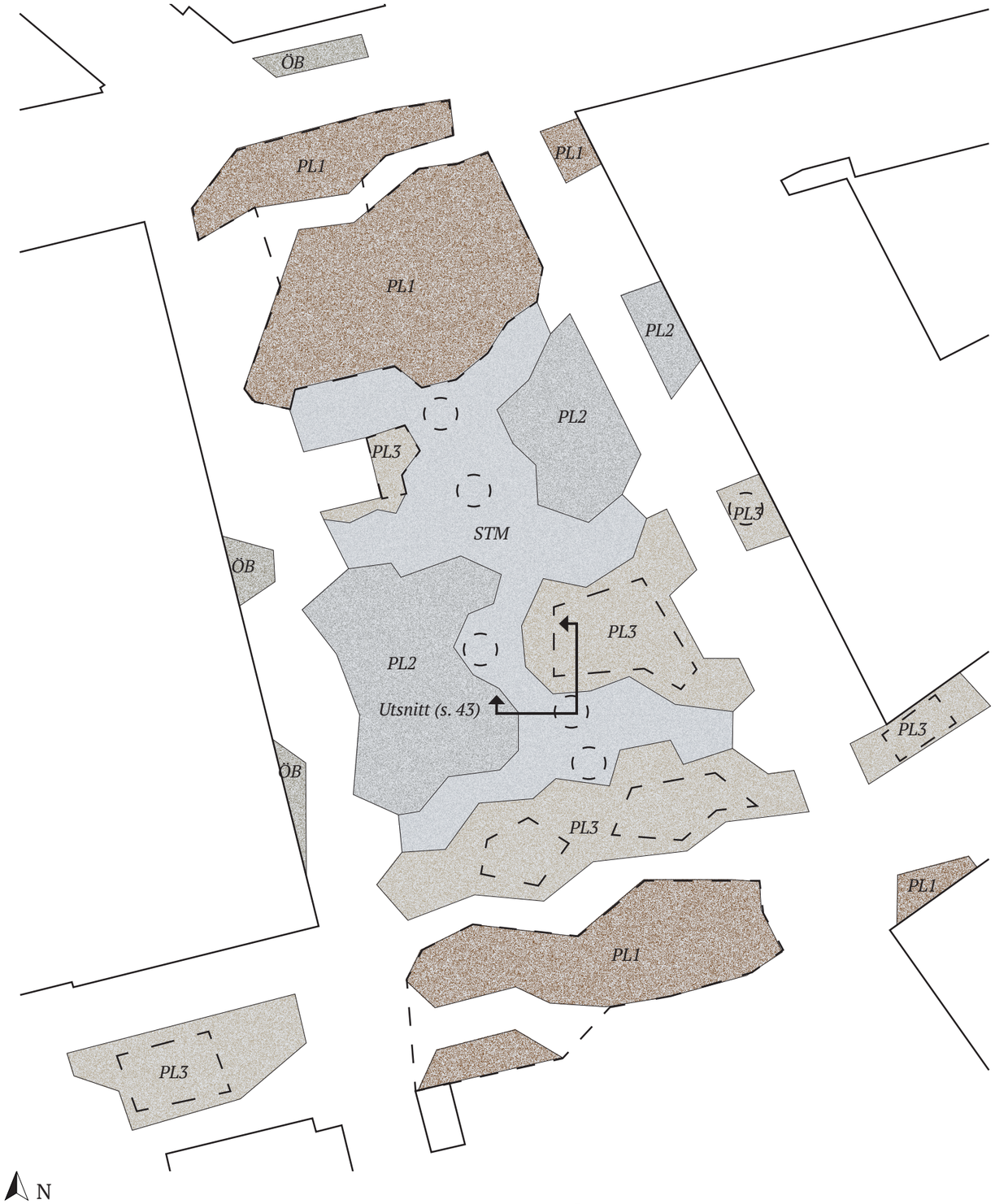

N

Skala 1/500

0 5 10 20 30 40 50

STM
Avlägsning av hårdgjorda material. Tillsätta stenmjöl som ytskikt, fritt för spontan vegetation att etablera sig

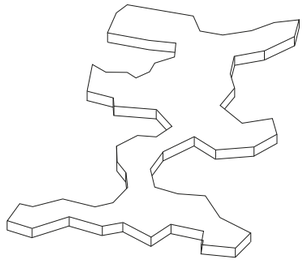

ÖB
Avlägsning av markbeläggning. Jordförbättring med tillgängligt materal, exempelvis kompost eller från närliggande rivningsmassor

PL3
Ojämna djup, djupare där träd planteras

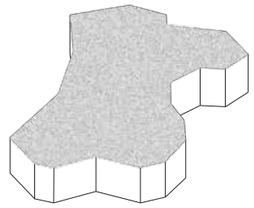

PL2
Jämnt jorddjup Mellandjupt

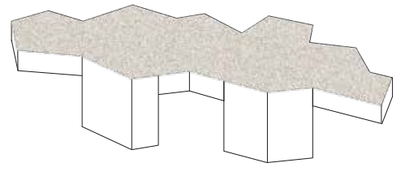

PL1
Jämna djup. Generösa jorddjup som skapar goda förutsättningar för planterad vegetation

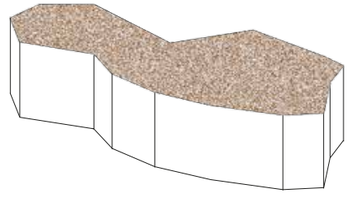

Illustration som visar principen av olika djup hos de olika växtbäddarna.

Legend

- *Trädgrop*
- *PL1: vegetationsbyggnad A och mix 1*
- *PL2: vegetationsbyggnad B och mix 2*
- *PL3: vegetationsbyggnad C och mix 3*
- *STM: Stenmjöl*
- *ÖB: överbyggnad*

Utsnitt

Utsnittet är en principbild över vegetationsbyggnaderna, markerat i plan på föregående sida.

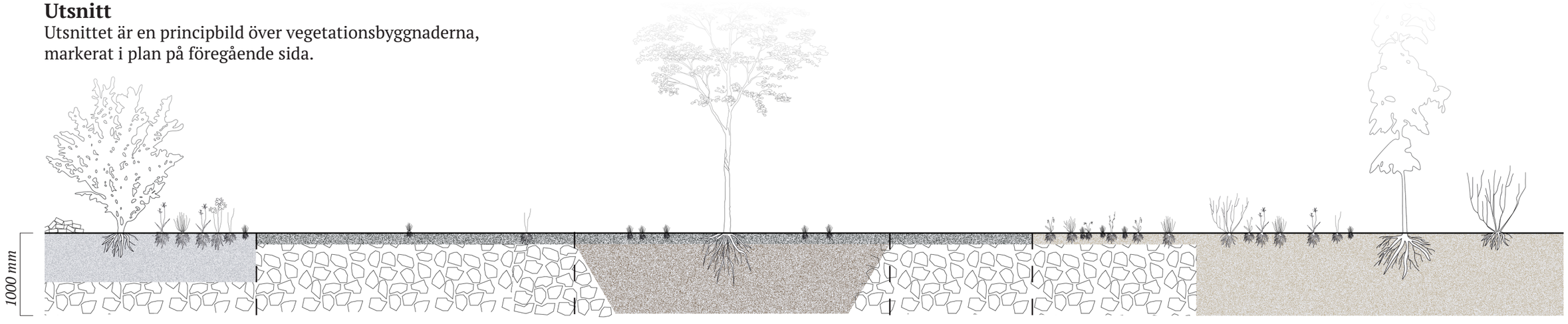

PL 2
Befintlig överbyggnad tas bort och byts ut till aktuell växtjord, se vegetationsbyggnad B. Mix 2 planteras.

Mobilitetsyta
Befintlig överbyggnad behålls

Planteringsgrop
Ny skelettuppbyggnad för plantering av träd med minst 15 m3 tillgänglig rotvolym

Mobilitetsyta
Befintlig överbyggnad behålls

PL 3
Befintlig överbyggnad tas bort och byts ut till aktuell växtjord, se vegetationsbyggnad C. Mix 3 planteras.

Skala 1/50

Växtbäddsuppbyggnader

Innan anläggning ska test av befintlig överbyggnad och terrass ske. Förutsatt att den befintliga överbyggnaden och terrassen är duglig i vegetationsbyggnaderna ska byggnaderna anläggas på följande sätt:

Vegetationsbyggnad A

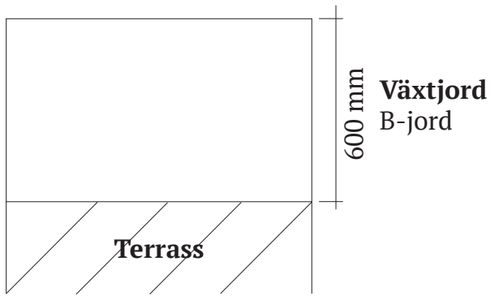

Skala 1/20

Vegetationsbyggnad B

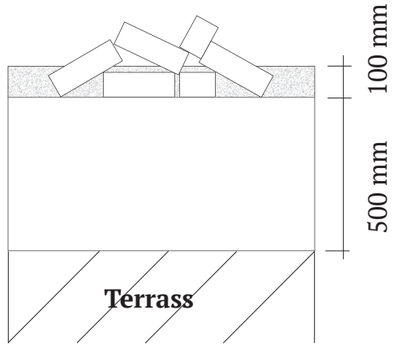

Ytskikt
betongkross blandat med betongmarksten, minimum 100 mm

Växtjord
blandning av
Kalkkross och B-jord

Skala 1/20

Vegetationsbyggnad C

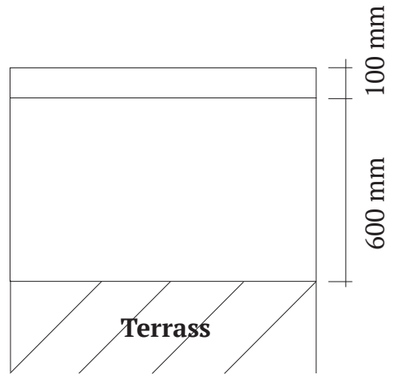

Ytskikt
Ren sand

Växtjord
B-jord

Skala 1/20

SKÖTSEL- OCH FUNKTIONSPLAN

En generell skötsel- och funktionsplan ska vara vägledande för hur platsen ska skötas och förvaltas. Däremot är en passiv framtoning till platsen att föredra, med några undantag för vissa områden. Den passiva skötsel-approachen är en viktig del i konceptet om förvildning för att låta platsen ha sina egna ekologiska processer och utvecklas till ett stabilt och självreglerande ekosystem.

Huvudsakligen är skötseln indelad i två områden som har olika skötselinsatser och intensiteter. De områdena syns i kartan till höger. Nedanför finns en generell guide som är till för attt ge en övergripande bild över hur den regelbundna och långsiktiga skötselen kan fungera för de områdena som har skötselplan 1, det vill säga den delen av torget som har en mer vild karaktär. För området med skötselplan 2, kan en mer standardiserad skötselbeskrivning från Malmös vanliga skötsel-/funktionsavtal vara aktuell.

Regelbundna skötsel- och funktioninsatser
- Värna om spontan vegetation som inte har ett aggressivt eller invasivt beteende.
- Bekämpa invasiva och främmande arter enligt Malmö stads klassificering.
- Minimera markbeläggningsskötsel: ingen - minsta möjliga insatser av hetvattning eller annan bekämpning av vegetation i fogar och liknande.
- Skräpplockning och sophantering

Långsiktig förvaltning
- Artrik och varierad vegetation och växtstruktur.
- Gallring efter 10+ år, om behov finns.
- Eventuell insådd kan göras om behov finns.

Etablering och plantering/anläggning
- Flytta befintliga perenner men låta befintliga träd stå kvar.
- Plantering av större kvaliteter av träd och buskar.
- Så in fältskikt eller plantera fältskikt med pluggplantor. Eventuella “skuggväxter” kan med fördel sås in senare när skuggförhållandena är bättre.

Etableringsskötsel
- Endast bevattning första året, om behov finns, därefter ingen stödbevattning.
- staket/inhängnad 2-5 första åren

Profildiagram

- princip för långsiktig skötsel av vedartad vegetation och som inte är planterad som stora individer i början av anläggningsfasen.

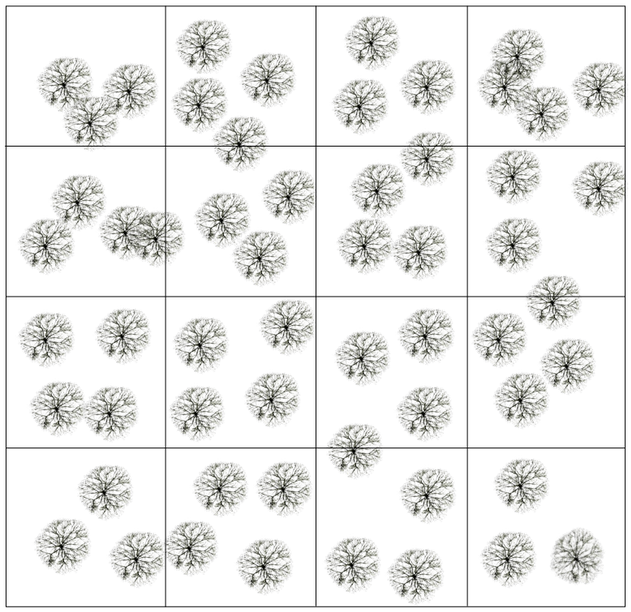

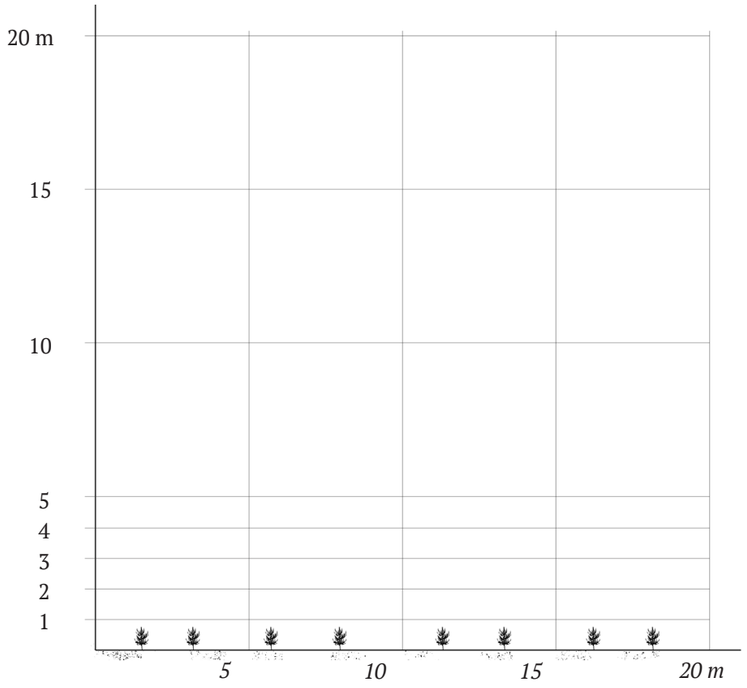

Skala 1/200

Plantering

Mindre vedartade individer kan planteras och frösås, särskilt i sandplanteringen som är av mer experimentfull karaktär.

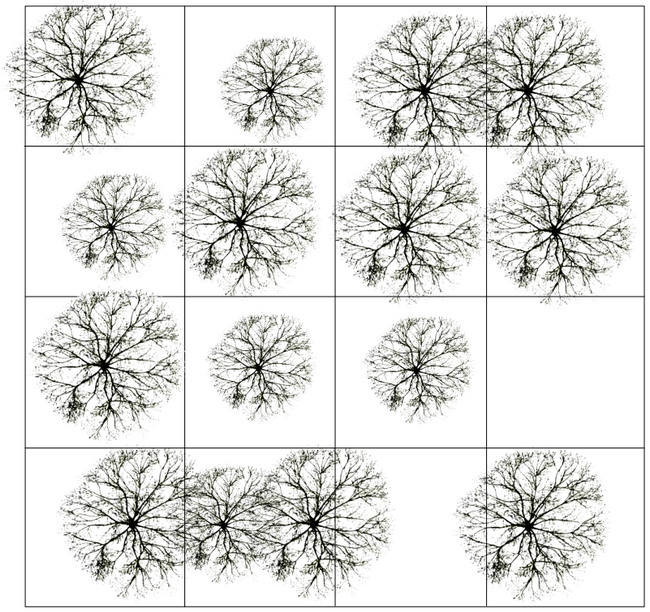

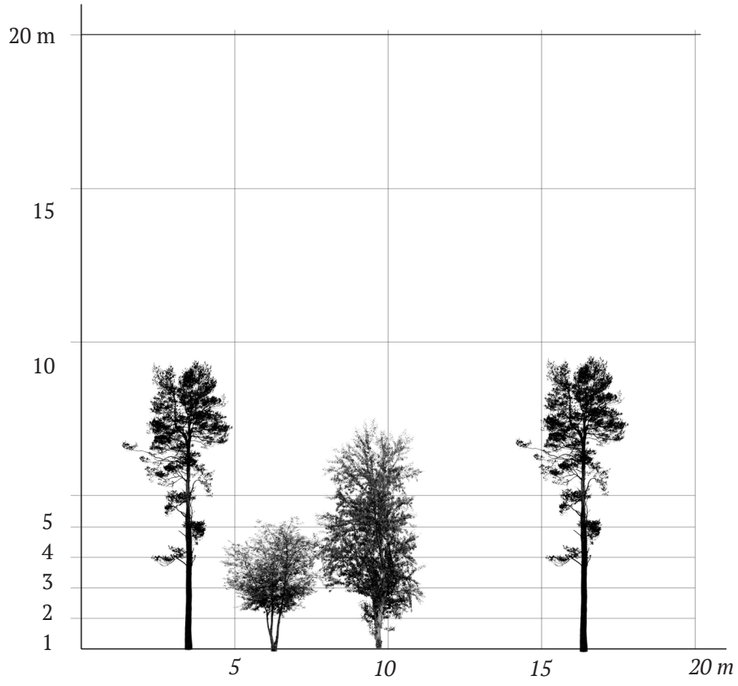

Skala 1/200

Gallring och skötselinsatser

Det kan bli aktuellt med en gallring om det blir tätt med vegetation och spontan vegetation och frösådd har vuxit på ett sätt att det inger en känsla av otrygghet eller kväver annan önskad vegetation.

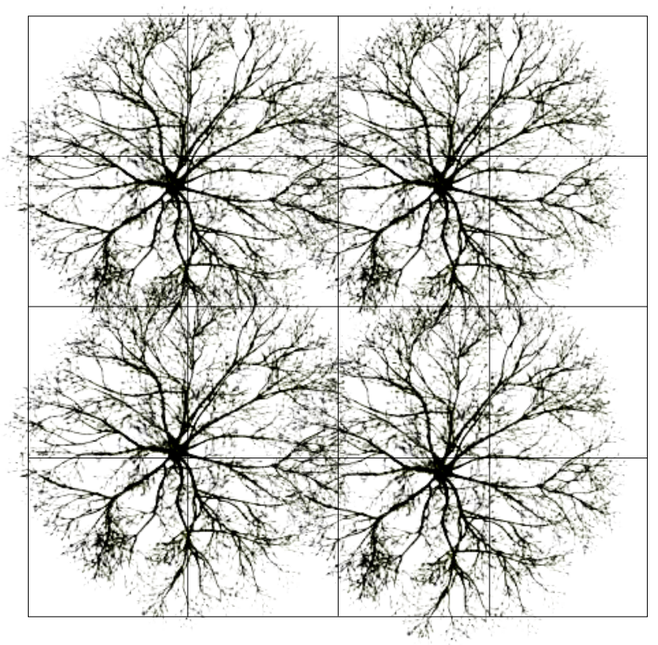

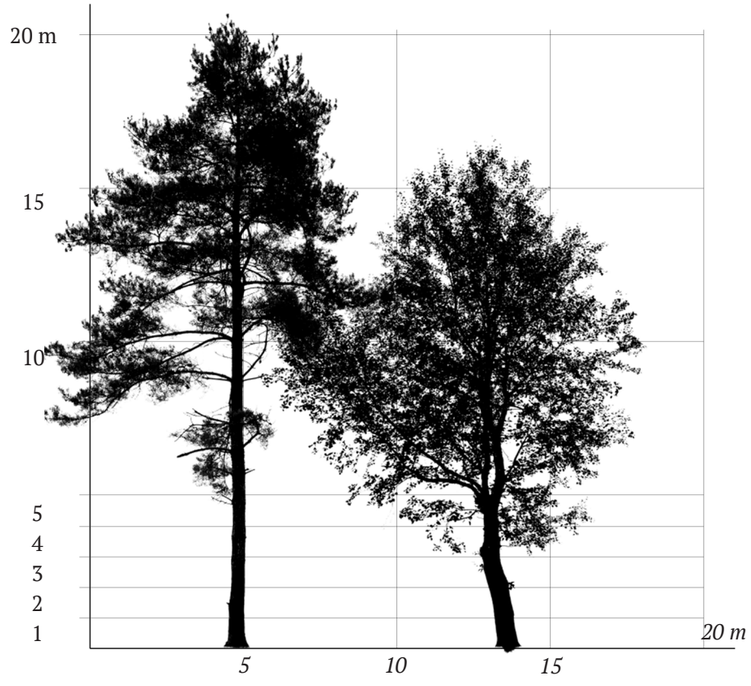

Skala 1/200

Fullvuxen vegetation

När vegetationen når sitt fullvuxna stadie kan det vara aktuellt med översikt av vegetationen för eventuell nyplantering eller gallring.

DEL 3.

KUNSKAPSFÖRDJUPNING

URBAN FÖRVILDNING

ETT KONCEPT VÄXER FRAM

En förlängning av Rewilding

Till och börja med är begreppet urban förvildning/återvildning en slags förlängning av *Rewilding* - ett begrepp som myntades 1992 av Dave Foreman, grundare för *The Rewilding Institute* (Arup & C40 Cities 2023). Rewilding är en metod för ekologiskt bevarande och syftar till att återupprätta eller skapa nya självreglerande och självförsörjande ekosystem, utan eller genom låg mänsklig inverkan (ibid). På så sätt ska ekosystemen ges bättre förutsättningar för natur, djur- och insektsliv att leva och etablera sig, samt stödja biologisk mångfald och ekologiska processer.

Till skillnad från *Urban Rewilding*, är Rewilding ett begrepp som oftast syftar till storskaliga ingrepp i befintliga naturområden och rurala landskap och hittills har de flesta genomförda Rewilding-projekten skett på förorenade marker, agrara landskap och miljömässigt nedgångna områden (ibid). Typiskt för samtliga Rewilding-projekten är att majoriteten av dem har varit över 1500 hektar (ibid).

Pettorelli et al (2022), liksom Jørgensen (2015), menar att Rewilding till en början var baserat på en modell om "The Three C's" - cores, corridors and carnivores, det vill säga kärnområden, korridorer och rovdjur. Projektet Wildlands Project (i dag mer känt som Wildlands Network) ses bland många som en av de första och viktigaste projekten för förverkligandet av Rewilding som koncept (Jørgensen 2015). Även om modellen om The Three C's var vägledande i det tidiga exemplet om Wildlands Project, tycks modellen inte ha varit särskilt omdiskuterat i senare Rewilding-projekt (Jørgensen 2015). Pettorelli et al (2022) konstaterar emellertid att Rewilding uppfattas generellt sett i dag som en ekologisk bevarandemetod som stödjer återställningen till självreglerande ekosystem.

Även om förvildning ibland ses som en typ av ekologisk restaurering, är det nödvändigtvis inte det (Svenning 2020). Svenning (2020) menar att ekologiska restaureringsprojekt och Rewilding-projekt kan ha olika tillvägagångssätt. Rewilding är däremot en typ av ekologiskt bevarande och Pettorelli et al (2022) menar att förvildning inte ska förväxlas med traditionell ekologisk restaurering, då det nödvändigtvis inte ämnar till att återskapa de ekologiska processer och artsammansättningar som fanns där tidigare (ibid).

Vidare menar Pettorelli et al (2022) att det länge funnits tveksamheter kring om Rewilding-konceptet är genomförbart i stadsmiljö, eftersom det finns stora grundläggande skillnader mellan ekologiska förutsättningar och strukturer i stadslandskapet och naturmiljöer. En av dessa skillnader är den uppbrutna ekologiska konnektiviteten mellan olika natur- och grönområden i stadsmiljöer, det så kallade mosaiklandskapet (Pettorelli et al 2022). Men trots att komplexa strukturer och omfattande heterogena miljöer är exempel på strukturer som dominerar stadslandskapet, konstaterar Pettorelli et al (2022) att det är viktigt att arbeta med ekologiskt bevarande i staden och att den urbana versionen av Rewilding kan vara en strategi för det.

Fortsättningsvis exemplifierar Pettorelli et al (2022) att grönområden och natur, oavsett om det är urbant eller inte, kan röra sig på ett spektrum av olika grader av mänsklig påverkan, från i stort sett ingen alls till relativt stor mänsklig påverkan. De kallar skalan för "Autonomy of Nature" och exemplifierar den mest autonoma sidan på skalan som avlägsna skogar och djupa hav och den andra sidana som välskötta trädgårdar och odlingslandskap. Det som däremot är gemensamt för förvildningsprojekten är att de rör sig mot mer autonoma landskap.

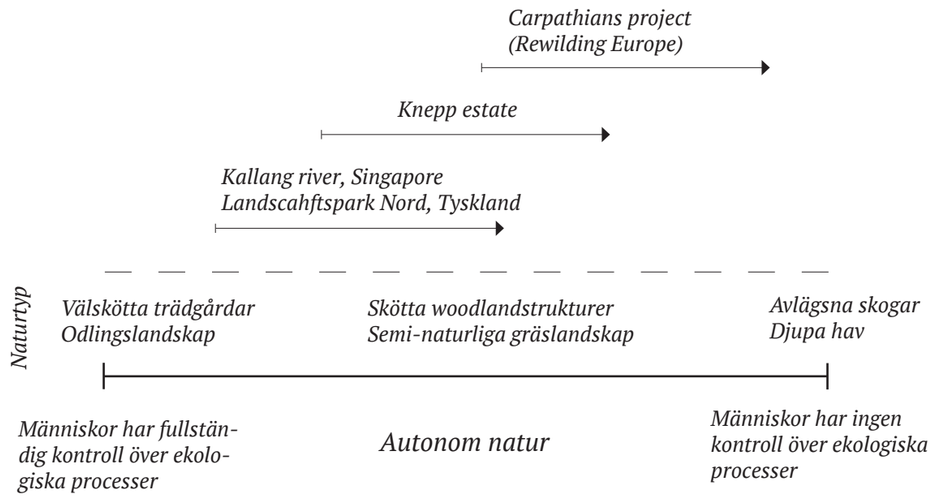

Figur 9. Illustrationen visar en skala av autonom natur, från fullt mänskligt kontrollerad natur till ingen mänsklig kontrollerad natur. Tilltänkta Rewilding-projekt kan ha olika startpunkter, på skalan av autonom natur, men de rör sig mot ett mer självreglerande och autonomt ekosystem. Baserad på figur 2 i Pettorelli et al (2022), om Rewilding som en rörelse mot självständiga ekosystem.

Generella tendenser

Till och börja med är det svårt att finna en tydlig definition av urban förvildning (Evans 2021). Rosenkrantz (2023) menar dessutom att allt eftersom att konceptet har vuxit har det frångått det akademiska fältet, till att bli tillämpad på flera olika sätt i en mer vardaglig och tolkningsbar version. Det har i sin tur genererat en större omfattning av projekt och stilar (ibid).

Men trots att konceptet har vuxit och har en bredare definition i dag, går det att finna några grundläggande gemensamma tendenser för urbana förvildningsprojekt. Arup och C40 Cities (2023) beskriver konceptet som ett sätt att öka biologisk mångfald och införa självförsörjande ekosystem som kan förmildra och anpassa sig till klimatorsakade påverkningar, liksom ge förutsättningar för bättre hälsa och välmående. Konnektivitet och vidareutveckling är också två viktiga element i ett flertal projekten om urban förvildning (ibid).

Rosenkrantz (2023) hävdar att konceptet ofta innebär motståndskraftiga, självförsörjande och självreglerande ekosystem som tillämpar och adapterar Rewilding-principer i urbana och semi-urbana kontexter. Inhemsk flora och fauna, ett fåtal eller inga skötselåtgärder och skapa habitat för insekter, smådjur och fåglar är även centrala delar i åtskilliga urbana förvildningsprojekt (ibid). Urban förvildning är på så sätt ett förhållandevis passivt angreppssätt att arbeta med ekologiskt bevarande (Rosenkrantz 2023). Något som Lehmann (2021) också konstaterar, nämligen att urban förvildning inte nödvändigtvis behöver vara teknologiskt förbundet och kan angripa klimatkrisen med ringa resurser.

Masood och Russo (2023) menar även de att urban förvildning har potential att vara ett bärande koncept för att öka biodiversiteten, skapa motståndskraftiga stadslandskap och förbättra förutsättningarna för både djur och människor. De påpekar också att förvildning redan sker på övergivna platser, i ledet av ett ekonomiskt skifte, och att dessa platser är viktiga för återhämtningen av vilt natur- och djurliv i staden (ibid).

Potentiella effekter av urban förvildning

Som nämnts hittills så finns det flera fördelar med urban förvildning. Pettorelli et al (2022) menar att områden som klimatreglering, hantering av föroreningar, bättre förutsättningar för vilda djurpopulationer att återhämta sig, minskade skötselkostnader och andra ekonomiska fördelar, samt förbättrade förutsättningar för välmående och hälsa är några av de huvudsakliga fördelarna med förvildning. I följande punkter utvecklas och förklaras de potentiella effekterna och fördelarna med urban förvildning.

- **Klimatanpassning och reglering**
  Urban förvildning har potential att reglera och hantera dagvatten, lokalt förhöjda temperaturer (så kallade “heat islands”), samt kust- och översvämningsskydd (Pettorelli et al 2022). Det kan även finnas fördelar med okultiverad flora, som exempelvis gullviva, där den kultiverade och modifierade arten tycks vara mindre tålig för torka och yttre stressfaktorer än den inhemska och vilda arten (ibid).

- **Reducerade halter av föroreningar**
  Även om det effektivaste sättet att arbeta för en renare miljö är att gå till källan för föroreningen, så kan vegetationen spela roll för en renare miljö (Pettorelli et al 2022). Barrträd är exempelvis effektiva partikelfilter bland vegetation och en varierad och komplex vegetationsstruktur är även att föredra för att hantera föroreningar (ibid).

- **Stödja återhämtning av vilda djurpopulationer**
  Urban förvildning kan tillgodose habitat och vara viktiga länkar för vilda djurpopulationer som är utrotningshotade. Genom de nya habitat och länkar som potentiellt kan införas genom urban förvildning, får de vilda djurpopulationerna bättre förutsättningar att leva och breda ut sig på nya områden. Igelkotten, som i England har haft en dramatisk nedgång av populationer de senaste 20 åren, kan exempelvis gynnas av förvildade städer. (Pettorelli et al 2022)

- **Minskade kostnader och andra ekonomiska fördelar**
  Skötselinsatser som klippning av gräs, vattning och ogräsrensning kan i ett urbant förvildningsprojekt helt uteslutas, vilket är fördelaktigt för insparningar av skötselutgifter. Urban förvildning har även andra potentiella ekonomiska fördelar, som att bli attraktiva områden att besöka och visats i och på så sätt involvera aktörer som kan dra nytta av det.

- **Förbättrade förutsättningar för hälsa och välmående**
  Liksom natur- och grönområden, kan urbana förvildningsprojekt ha positiva effekter på välmående och hälsa. Pettorelli et al (2022) menar att natur generellt sett kan ha effekt på stressrelaterade sjukdomar, mental hälsa, diabetes och även hjärtsjukdomar. Dessutom kan urban förvildning potentiellt minska risken för överförbara sjukdomar, som exempelvis i Egypten där en ökad population av fåglar minskade populationer av insekter som bar på infektioner som spreds till människor (ibid).

INDELNINGAR AV URBAN FÖRVILDNING

Det finns flertalet indelningar och kategoriseringar av projekt inom urban förvildning, liksom platser och typologier som potentiellt skulle vara intresseområden för ett urbant förvildningsprojekt. Här ges exempel på hur urban förvildning kan delas in i underkategorier för att exemplifiera bredden av potentiella platser för urban förvildning.

Exempel 1

Arup och C40 cities (2023) har delat in tilltänkta förvildningsprojekt inom fyra olika typologier: (1) Urban förgröning (“urban greening”), (2) småskaliga projekt, (3) korridorer och (4) storskaliga projekt. Dessa typologier fungerar även som ramverk för de olika projekt som de senare undersöker i rapporten.

- **Urban förgröning**
  Till att börja med konstaterar de att urban förgröning inte fullständigt följer deras definition av urban förvildning med att det finns tendenser inom det som liknar urban förvildning, exempelvis användningen av inhemskt material och saneringsprojekt. De exemplifierar denna typologi med ett projekt i Chicago, USA, som kallas *First Nations Garden* och som började implementeras år 2019. Projektet gick ut på att tomter planterades med inhemskt växtmaterial, som hade en stark anknytning till den lokala ursprungsbefolkningen. (Arup & C40 Cities 2023)

- **Småskaliga projekt**
  Arup och C40 Cities (2023) definierar småskaliga urbana förvildningsprojekt som ekosystemrestaurering av specifik landskapskaraktär. Några exempel på det kan vara “Pocket-forests”, ängar och höggräsytor, åternaturaliserade kvartersparker, trädgårdar, vägkanter och mindre stråk av vegetation eller häckar. Vanligtvis är dessa projekt mindre än 50 hektar (ibid).

- **Korridorer**
  Att skapa korridorer kan se olika ut. Det kan handla om stora sammanlänkande landskapsstrukturer som exempelvis vattendrag som länkas ihop. Det kan också vara små projekt som att riva stängsel och staket för att öka genomsläpplighet för djur, natur och insekter. (Arup och C40 cities)

- **Storskaliga projekt**
  Arup och C40 Cities (2023) definierar storskaliga projekt som större än 50 hektar och menar att några exempel på det skulle kunna vara landskapsrestaureringsprojekt som uppmuntrar till självförsörjande habitat och artsjälvständighet, som multi-geologiska typologier, gröna bälten, skyddade marina miljöer och nationalparker.

Exempel 2

Pettorelli et al (2022) har identifierat fyra olika landskapstyper som skulle kunna vara tänkbara platser för förvildning i stadsmiljö. Dessa platser är: (1) privata grönytor, (2) offentliga parker och trädgårdar, (3) järnvägsområden och (4) vattendrag, våtmarker och vattenutlopp.

- **Privata grönytor**
  Privata områden som trädgårdar och mindre grönytor är en av urbanekologins grundförutsättningar och är inte bara en potentiell plats för att urban förvildning, utan en viktig del att beakta. (Pettorelli et al 2022).

- **Offentliga parker och trädgårdar**
  För offentliga parker och trädgårdar finns möjlighet till arbeta med urban förvildning som helhet eller delvist i mindre delar av området. Pettorelli et al (2022) menar att dessa typer av landskap skulle kunna stödja återhämtningen av vild natur och djur i staden avsevärt.

- **Järnvägsområden**
  Denna typ av landskap skulle kunna bli förvildad längs med kanterna och de järnvägsspår som inte längre är i bruk (Pettorelli et al 2022). I Storbritannien är järnvägsförvaltarna Network Rails även en av landets största offentliga markägare, vilket gör dem till en viktig aktör för implementeringen av förvildning (ibid).

- **Vattendrag, våtmarker och flodmynningar**
  Den fjärde landskapstypen - vattendrag, våtmarker och flodmynningar är viktiga för återhämtningen av djur och natur i städerna, eftersom de är hem till många arter, tillhandahåller flera viktiga ekosystemtjänster och är viktiga länkar mellan olika landskap. Ett problem i dag är att dessa typer av landskap göms under marken i kulvertar och att de inte är sammanlänkade till strandkanter och livet som finns där (ibid).

Exempel 3

Mellanplatserna

Vicenzotti och Trepl (2009) har utforskat tyska konceptet “Zwischenstadt” som möjlig typologi för förvildad natur. *Zwischen*, som betyder mellan, och stadt som betyder stad, utgör områden som varken är direkt i staden eller på landsbygden/naturen. Det är istället området som oftast nämns som periurban, förort eller liknande. De menar att dessa områden som ligger i utkanten av staden skulle kunna vara naturliga platser för förvildningsprojekt att ta plats i staden.

BEGREPPSLIGA FÖRHÅLLANDEN

Överlappande koncept

Det finns snarlika koncept som bygger på likadana tankesätt och oftast delar samma mål som urban förvildning. I vissa länder och kontexter talas oftare om "re-naturalisation" eller "restoration" för att beskriva urbana naturprojekt som påminner om urban förvildning (Arup & C40 cities 2023). Liksom "Nature based solutions" (NBS), som är ett paraplybegrepp och innefattar Rewilding och ett flertal principer (Pettorelli et al 2022).

Naturvårdsverket (2022) beskriver nature based solutions som ett paraplybegrepp för en rad olika åtgärder som ska stärka ekosystemets egna förmågor att möta de utmaningar som finns i samhället. Definitionen av NBS beskrivs av Naturvårdsverket (2022) som multifunktionella, kostnadseffektiva åtgärder för att adressera olika samhällsenliga utmaningar genom att skydda, utveckla och skapa ekosystem som främjar biodiversitet och mänsklig hälsa och välmående. Men även om Naturvårdsverket (2022) har tagit fram sin egna definition, framhäver de också att det finns andra definitioner, överlappande koncept och underkategorier även här.

Vidare används "re-naturalisation" och "restoration" ibland som beskrivningar för urbana naturprojekt. I Frankrike är exempelvis översättningen av Rewilding "Réensauvagement", vilket betyder vild eller otämd. Historiskt sett har begreppet om reénsauvagement använts som ett nedsättande begrepp för att beskriva särskilda samhällen och etniciteter och därför används andra begrepp i Frankrike, men som beskriver samma eller snarlika fenomen som urban förvildning. (Arup & C40 Cities 2023)

Ett annat liknande koncept är Gilles Cleménts arbeten och teorier om "Gardens in movement" (Bonthoux och Chollet 2024). Cléments arbeten och teorier var en tidig version av de första förvildningsarbeten i Frankrike och i sitt arbete har Clément förlitat sig på den naturliga vegetationsdynamiken och de ekologiska processer som sker (ibid). Ett exempel är hans egna trädgård där han experimenterar med spontan vegetation tillsammans med planterad och designad (ibid).

Modifieringar av begreppet

Corlet, R.T. (2016) frågar sig vad ordet "rewilding" betyder, särskilt när prefixet "re" (åter) används men inte alltid syftar till att återställa eller återskapa miljöer som de tidigare har sett ut och fungerat på. Det blir särskilt svårt att tillämpa just återskapande naturmiljöer i en miljö där förutsättningarna och behoven ofta ändras som i en stadsmiljö, menar Corlet, R.T. (2016).

Bonthoux och Chollet (2024) föreslår att "urban rewilding" istället bör kallas för "urban wilding" och menar att det är missledande med prefixet "re-" eftersom att de naturliga landskapen som fanns sedan lång tid tillbaka, innan mänsklig påverkan hade omvandlat landskapet till stad, är svåra att eftersträva. Än i dag präglas begreppet av en odefinierbarhet, och genom att avlägsna prefixet "re-" menar Bonthoux och Chollet (2024) att konceptet om förvildning kan bli mer greppbart.

VILDHET - ETT BEGREPP MED MÅNGA SIDOR

Eftersom att det finns få uppföljningar och utvärderingar av urban förvildning som Evans (2021) påstår, tar jag istället stöttning mot litteratur som behandlar vildhet och vild natur. Vildhet är ett närliggande område för urban förvildning och för att ytterligare förstå hur vildhet och urban förvildning kan tänkas uppfattas och betraktas, ges en översikt över vildhet som begrepp, perceptioner och förändringar genom tiderna.

Kulturella och historiska skillnader

Genom åren har vildhet betraktas på olika sätt, från att beskrivas som positivt till negativt, samt som metafor för särskilda stadsmiljöer. I det här avsnittet redogör jag för olika synsätt som har präglat begreppet genom tiderna för att exemplifiera att begreppet är föränderligt och kan komma att förändras även längre fram, vilket kan vara viktigt att beakta i ett projekt som för Masttorget.

Till och börja med så har uppfattningen och symboliken av vild natur skiftat historiskt sett. I de olika epokerna och dess tidstypiska anda, har vildhet generellt sett varit associerat med mer goda respektive onda ting (Kirchenhoff & Vicenzotti 2014). Under medeltiden, när kyrkan hade ett starkt fäste i samhället, var begreppet starkt förknippat med demoner och förfallenhet, vilket var en vanligt förekommande uppfattning fram till 1600-talet. Men från och med 1800-talet och framåt, då upplysningstidens teorier fick fäste, har vildhet setts som en naturlig del av naturen och även som något positivt (ibid).

Begreppet har sedan dess återfunnits inom olika fack och teman, och Vicenzotti och Trepl (2009) menar att dagens stads- och landskapsplanering tillämpar "vildhet" på olika sätt. Det finns ett komplext förhållande till vild natur i staden, eftersom det inte är ett helt definierat begrepp och kan ha olika betydelser för olika individer, liksom i de olika planeringsstrategierna (ibid). Det hela beror på kontext och person och ett exempel är att vild natur i stadsmiljö kan uppfattas som stökig och farlig men samtidigt som ett uppskattat inslag (ibid).

Förutom de historiska skillnaderna, menar Kirchhoff och Vicenzotti (2014) att kulturella faktorer har en avgörande roll för vad vildhet kan vara eller utgörs som. Det beror på att vildhet i en västeuropeisk kontext är baserad på subjektiva förnimmelser, där vildhet snarare tenderar att bli tillskriven på ett område, istället för vad de fysiskt utgörs av (ibid). De beskriver även hur samtida projekt om ett samlat synsätt av vild natur kan återfinnas i Nordamerika, men saknas i Europa. Studierna om vildhet har även skiljts sig åt på kontinenterna, vilket gör det svårt att jämföra dem. Generellt sett har arbeten om europeisk perception av vild natur behandlat begränsade områden, exempelvis vild natur i bergsmiljö, medan de nordamerikanska studierna har behandlat mer generella aspekter av vild natur. (Kirchhoff & Vicenzotti 2014)

Perception och upplevelse av vild natur i staden

Men precis som i de historiska skiftningar som har förekommit, finns det olikheter bland personliga uppfattningar av vad vild natur är och hur det påverkar personen i fråga. Därför presenterar jag i det här avsnittet olika perceptioner och upplevelser av vild natur för att få en inblick i komplexiteten av vildhet som koncept och dess mångbottnade betydelse.

Zoderer et al (2020) menar att vildhet under de senare åren till största del har varit associerat med positiva attityder och återfunnits inom vitt skilda områden, som turism och ekologi. Vildhet marknadsförs i dag i broschyrer och kataloger för att locka turister och är närmast en attraktion (ibid). Liksom inom ekologin har vildhet varit en guidande princip för restaureringar och bevarande av natur, både på nationella nivåer och EU-nivå (ibid).

Samtidigt slår Zoderer et al (2020) fast att det finns en låg generell förståelse av den allmänna uppfattningen av vildhet. De menar att något som är vilt för en person, inte nödvändigtvis är det för någon annan och därför menar Zoderer et al (2020) att vildhet uppfattas bäst som en skala eller en kontinuerlig följd. Att vildhet uppfattas och tillämpas på olika sätt, inom olika fack, har orsakat intressekonflikter och de menar att det är inte bara perceptionen av vild natur som kan skiljas åt, utan också förståelsen för vad vild natur är och var den finns (ibid).

Zoderer et al (2020) får medhåll i litteraturen av Bonthoux och Chollet (2024), som beskriver att fram till i dag finns det gott om kunskap för den generella preferensen av ordnade gröna miljöer, medan det fattas en djupare förståelse för den allmänna uppfattningen av vild natur i staden.

Studier om upplevelser av vild natur i staden

Det finns hursomhelst studier som har undersökt perception av vild natur och Chen et al (2024) har undersökt besökares perception av vild natur i urban miljö i den ekologiska parken Jiangyangfan i Hangzhou, Kina. Chen et al (2014) konstaterar att resultaten för studien visade på en hög benägenhet till att besöka parken. I deras undersökning identifierade de tre dimensioner som skulle kunna påverka besökarnas upplevelse av den urbana vilda naturen, vilket var: “cognitive landscape attributes”, “perceived environmental attributes” och “their visitation experience”. De menar också att de lyckades identifiera tre nyckelelement inom “perceived environmental attributes” som tenderar att påverka besökarnas uppfattning i högre grad än andra attribut (ibid).

Dessa tre element var: existens av vegetation och vatten, möten med djur och deras egna motivation till att uppleva vild natur. Även artdiversitet, synlighet av vatten och densiteten av vegetationen var några avgörande faktorer för upplevelsen och perceptionen av vild natur i staden (ibid).

I ett annat exempel har Masood och Russo (2023) undersökt den allmänna uppfattningen av “Brownfield Regeneration*”* och konstaterar att konceptet kring urban vildhet är en pågående lärningsprocess och som ofta utgörs för att vara komplexa och utmanande för de som arbetar med dem. Fortsättningsvis menar de att områden som benämns som browfields inte alltid inkluderas fullt ut i stadsbyggnadsprojekt och därför kan vara potentiella tillgångar för förvildningsprojekt eller fungera som korridorer för vild natur och djurliv (ibid).

Däremot menar även Masood och Russo (2023) att uppfattningen av så kallade brownsfields kan skiljas åt och den generella uppfattningen av vild natur i staden bemöts olika beroende på den vilda naturens kontext. Det finns belägg för att den generella uppskattningen av ordnade parker och trädgårdar är högre än de områden med vild karaktär (ibid). Men i deras studie framkommer också att förekomsten av områden med karaktär av tämligen vild natur inte sågs som något negativt, vilket också kan vara av värde i ett gestaltningsarbete som Masttorget.

Ytterligare en utgångspunkt för Masttorget och gestaltningen av det är hur Masood och Russo (2023) konstaterar i sin rapport att det fanns generellt sett en större uppskattning för vild natur i det tidiga successionsstadiet, särskilt ruderal och högväxt örtvegetation. Senare ekologiska successionsstadier med tät struktur var betygsatta som mindre uppskattade inslag (Masood och Russo 2023). Det konstateras att densiteteten och strukturen av vegetationen hade en avgörande roll för personernas upplevelse av vild natur i staden (ibid).

Resultatet visade även att det fanns en generell uppskattning, och till stor del en generell preferens, för ekologiska aspekter bland de som medverkade i undersökningen (Masood & Russo 2023). Områden för biodiversitet, gröna korridorer och klimatanpassning föredrogs framför grönområden med aspekter som arbets-, rekreations- och aktivitetsmöjligheter (ibid).

OLIKA STRATEGIER & GENOMFÖRANDEN

Allt eftersom att konceptet har tillämpats, har det uppkommit i olika skepnader och genomföranden. I den här delen behandlas olika exempel av förvildning som blivit genomförda för att visa på vilka typer av referensprojekt som går att ta stöd emot i gestaltningen.

Formella strategier och offentliga platser

Exempel 1
Arup och C40 Cities (2023) menar att följande principer kan vara vägledande för ett urbant förvildningsprojekt:

1. Låta naturen leda.
2. Arbeta på en lämplig skala.
3. Skapa resilienta landskap genom att överväga dåtid, nutid och framtid.
4. Se till att alla kan uppleva förvildningen.
5. Uppmuntra till att involvera lokala verksamheter och aktörer.

Strategierna, och rapporten i sin helhet, riktar sig till städer runtom i världen som potentiell guide och inspiration för förverkligandet av urban förvildning.

Exempel 2
I en annan strategi, framtagen av Pettorelli et al (2022), behandlas sju olika kärnområden för förverkligandet av urban förvildning som de kallar för "key steps to support urban rewilding project implementation". Dessa steg är:

1. Anamma landskapets nuvarande bild.
2. Sätta sig in i lokala policys och skaffa hållbar finansiering.
3. Försäkra sig om att lokalt bosatta är positiva till projektet.
4. Grunda projekten på vetenskapligt granskade dokument.
5. Dra nytta av och lära sig från existerande projekt.
6. Långsiktighet och uppföljning.
7. Skapa nätverk och partnerskap.

Rapporten vänder sig till städer och urbaniserade områden för att på en generell nivå upplysa om konceptet.

Exempel 3
Att designa för vildhet i offentlig miljö, redogör Bonthoux och Chollet (2024) för i deras artikel om vild natur i staden. De menar att vildhet kan utgöra ett nytt verktyg för utveckling och förnyelse inom urban design, samtidigt som det kan motsvara lokala och kulturella förväntningar, liksom att politiska beslut kan tillgodoses. Att tillämpa vildhet i urban landskapsdesign kan exempelvis vara att designa för de ekologiska och dynamisk processer som sker naturligt, eller tillvarata särskilda regionalekologiska attribut, föreslår Bonthoux och Chollet (2024).

Fortsättningsvis argumenterar Bonthoux och Chollet (2024) för att de generella trenderna inom samtida urban design, generellt sett eftersträvar livsmiljöer med större samexistens av människor och "icke-människor", än vad som tidigare har designats. De menar även att urban design kan överbrygga en viktig länk mellan människor och vild natur, vilket på sikt också kan skapa en större förståelse och acceptans för naturliga processer och ekosystemsdynamik i stadsmiljö.

Genomförda projekt och strategier - offentlig miljö

I följande avsnitt presenteras olika exempel på genomförda projekt från europeiska länder. Genom att ta del av andra projekt, kan det utgöra en grund för gestaltningen av Masttorget.

Frankrike
Deboeuf De Los Rios et al (2022) har sammanställt metoder, exempel och rekommendationer för en vildare stadsmiljö som riktar sig till städer och urbana miljöer. Minimera kompaktering och "artificiellering", samt förbättra dagvattenhantering, stärka ekologisk resiliens, jord- och markförhållanden och bidra till ökad biodiversitet är några av de huvudsakliga målen (ibid).

Flera exempel finns på naturaliserade områden i Frankrike. Några exempel är en kyrkogård i Versailles, där höggräsytor tilläts att utvecklas och i Strasbourg där ett projekt handlade om att sammanlänka våtmarker. Vidare finns exempel i Lille, där insatser för vilda bin och insekter genomfördes i ett projekt i stadsmiljö och i Paris där ett projekt handlade om att skapa kontakt mellan strandkanter och vattendrag, samt framgrävning av slutna kanalsystem. (Deboeuf De Los Rios et al 2022)

Storbritannien
I London har organisationen *London Rewilding Taskforce* bildats, som består av 14 experter från offentliga och statliga sektorer med uppdraget om att introducera och utveckla vild natur i staden. Målet är att stödja återskapandet av förlorad natur och biodiversitet och uppdraget fokuserar på storskaliga förvildningsprojekt i eller i utkanten av staden. (Arup & C14 cities 2023)

Schweiz
Deboeuf De Los Rios et al (2022) argumenterar för att livet under marken också kan vara del av förvildnings- och naturaliseringsprojekt i städer. Genom att förbättra och utöka planteringsbäddar, kan bättre förutsättningar för grönska i städerna ges (ibid). Ett exempel är "NOS-TRESS"-projektet i Geneve, där större planteringsbäddar och sammanlänkade planteringsbäddar har genererat friskare och snabbare växande träd (ibid).

Tyskland
I de tre tyska städerna Hannover, Frankfurt am Main och Dessau har strategier om förvildning genomförts i ett projekt kallat *Städte Wagen Wildniss* (städer vågar vildhet) som går ut på att spara områden i staden för vild natur, där vegetation kan spontant etablera sig, eller återhämta sig. Projektet löpte mellan 2016 - 2021 och hade fyra huvudsakliga mål :

1. Stödja ekologisk bevaring och biodiversitet.
2. Förbättra livskvaliteten i staden, samt utöka kunskapen om vild natur.
3. Skapa nya urbana landskap med interaktiv skötsel och användning.
4. Vara pionjärer för urbana förvildningsprojekt.

(Städte Wagen Wildnis u.å; Pettorelli et al 2022)

Ett annat exempel i Tyskland är den tidigare militäranläggningen och flygplatsen i Frankfurt am Main, känd som *Alter Flugplatz Bonames*. Platsen täcker ungefär 4,5 hektar och har olika delar av funktioner (Stadt Frankfurt am Main u.å). I västra delen av den gamla flygplatsen finns i dag ett skyddat naturområde som har blivit en viktig fristad för flertalet amfibier, fåglar och djur. Den naturskyddade delen består av spontan vegetation, som har vuxit sig till ett mindre bestånd, och har en våtmarksdel. Andra områden på den gamla flygplatsen har kvar element och strukturer från den gamla landningsbanan, samt byggnader. Det finns här utrymmen för aktiviteter och platsen har blivit en viktig del av grönstrukturen i staden (Stadt Frankfurt am Main u.å.)

Figur 10. Den gamla flygplatsen i Bonames, Frankfurt am Main i Tyskland. (S. Kasten 2006) (CC BY-SA 3.0)

Ett tredje exempel från Tyskland är naturparken Südgelände i södra Berlin som återfinns i flertalet skrifter om förvildning och naturinspirerad landskapsarkitektur. Parken, som tidigare var en bangård, är ett exempel på en plats som fått stå orörd under fler år - nästan 50 år i det här fallet - men som sedan öppnades för allmänheten år 2000. Vegetationen har fått växa fritt under de år som området var stängt och i dag görs få skötselåtgärder och ingen mänskligt planterad vegetation har gjorts. Platsen är begränsad för besökarna till stråk och markerade områden som är tillåtna att beträda. 2010 gjordes en artinventering som konstaterade en hög artdiversitet, bland annat 366 olika arter av bräken och örter, 49 olika arter av svampar, 49 olika arter av fåglar och 95 olika arter av bin. (Deboeuf De Los Rios et al 2023)

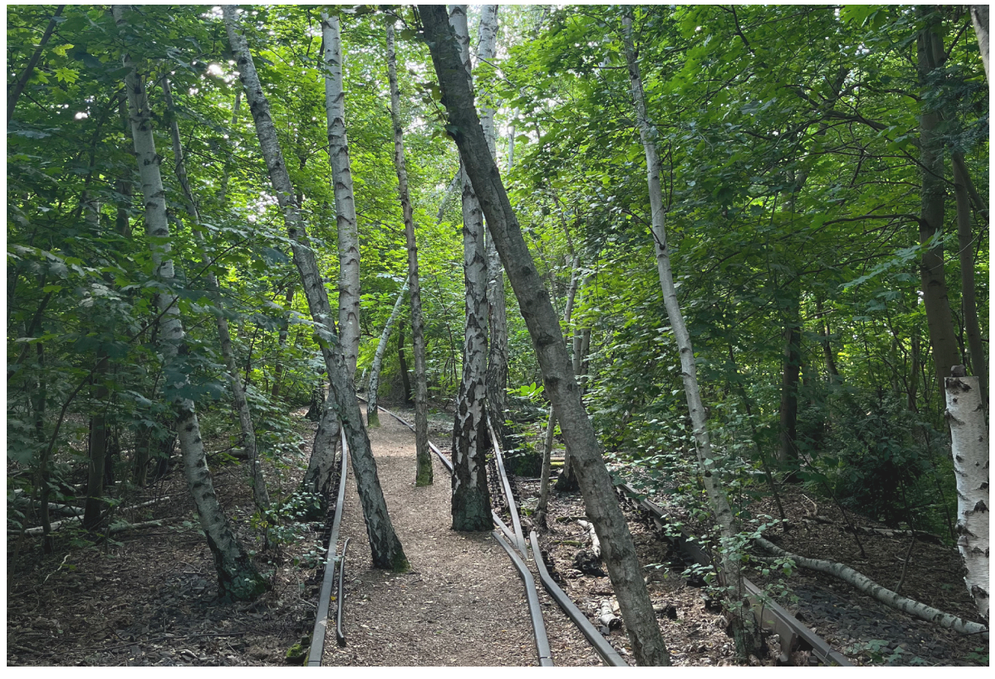

Figur 11. Naturpark Südgelände i Berlin, sommaren 2024

Informella strategier och privata aktörer

Det finns hursomhelst andra, mindre projekt, som informella och privata aktörer har genomfört. I det här avsnittet exemplifierar jag några av dessa projekt.

Organisationen “how to rewild” utger sig för att med vetenskapligt granskat material ge tips och erbjuda tjänster för hur förvildning kan implementeras och praktiseras i olika situationer och miljöer. På deras hemsida berörs både förvildning i storskaliga och naturliga landskap men också i den byggda stadsmiljön och i mindre skalor och för privatpersoner. De menar att en av de viktigaste utgångspunkterna för att förvildning ska vara lyckat i staden är att utgå från “the 3 D’s” eller “three dimensions of rewilding”, vilket syftar på Diversity, Dispersal och Disturbance (diversitet, spridning och störning). (howtorewild u.å)

howtorewild (u.å) menar även att urban förvildning inte bör genomföras som isolerade projekt, utan som ett helhetsuppdrag där ett extensivt område och korridorer bör omfattas i projektet. Projekten bör även syfta till att länka samman naturen utanför stadens gränser. För privatpersoner, som fastighetsägare och jordägare, återkopplar organisationen tillbaka till “The 3 D’s” men ger också tips för konkreta åtgärder, som exempelvis att plantera inhemska växter, anlägga mindre dammar, låta klippta gräsmattor bli till höggräsytor och skapa passager för djur och insekter att röra sig fritt in på den privata marken och vidare. (howtorewild u.å)

I ett annat exempel är *Rewilding my street*, som en forskargrupp baserade på London Metropolitan University’s Cities tillsammans med plattformen The Centre for Urban and Built Ecologies (CUBE) står bakom. Projektet riktar sig till privata aktörer som kan finna inspiration, fördjupande kunskaper om privata trädgårdar och gators betydelse för ekologisk hållbarhet och tillvägagångssätt för att öka de ekologiska värdena (Moxon 2022). Projektet startade som en reaktion på den ökade ”grå infrastrukturen” på privat mark, det vill säga hårdgjorda markmaterial som exempelvis betong och asfalt, och där en fjärdedel av all grön infrastruktur var på privat mark, fanns stor anledning till att omsätta kampanjen i verklighet (ibid). Några av de konkreta förslag de delar till privatpersoner är att addera vilda blomängar, trädgårdsdammar, fågelholkar, foder och insektshotell.

Som ett ytterligare exempel på privata initiativ av urban förvildning, nämner Arup & C40 Cities (2023) ett guerrilla gardening-projekt. Fenomenet guerrilla gardening kan närmast beskrivas som plantering av vegetation på offentlig mark utan tillstånd att göra så (Gralinska-Toborek 2024). Oftast står en informell aktör bakom planteringarna men det huvudsakliga syftet är att de informella planteringarna ska gagna offentligheten (Gralinska-Toborek 2024). De syften som guerrillaplanteringarna kan ha ser olika ut men Gralinska-Toborek (2024) nämner fyra olika aspekter av vilka aktiviteter som planteringarna kan ha: trädgårdsarbete, aktivism, konst och odling. Däremot poängterar Gralinska-Toborek (2024) att fenomenet går att dela upp ytterligare, vilket gör att fenomenet inte ska ses som en homogen eller definierad aktivitet med samma mål och syften. De olagliga aktiviteterna som tycks vara förknippade med guerrilla gardening, är inte alltid synonymt med det, konstaterar Gralinska-Toborek (2024).

Figur 12. Ett exempel på en guerrilla garden. Göttingen, Tyskland. (SeSchu 2015) (CC BY-SA 4.0)

KRITIK & UTMANINGAR

Till och börja med har förvildning av urbana miljöer olika förutsättningar och utmaningar, liksom kritiska röster som har lyfts mot konceptet. I den här delen presenteras några av dem för att ge en inblick över omfånget av utmaningarna. Några av de utmaningar som nämns enligt SZL rapport om urban förvildning är invasiva arter, sjukdomar, grön gentrifiering och negativa uppfattningar. I föjande avsnitt beskriver jag mer utförligt vad de utmaningarna handlar om och hur de kan påverka miljö och människor.

Invasiva främmande arter

En främmande art, som exempelvis introducerats genom mänsklig hjälp, och som sprids snabbt, aggressivt och konkurrerar ut annan vegetation kan beskrivas som en invasiv art (Naturvårdsverket 2024). De kan orsaka skada på miljön och för människor, liksom vara ekonomiska belastningar (Pettorelli et al 2022). De är även en av de större faktorerna för minskningen av biodiversitet runtom i världen och Pettorelli et al (2022) menar att eftersom förvildningsområden har begränsade skötselinsatser, kan de utgöra en fara som grogrund för invasiva arter.

Kritik från kulturella och etniska grupper

En annan utmaning av förvildning kan vara begreppets stötande associationer. Vild, eller vildhet, är ett begrepp som historiskt sett har använts för att beskriva ociviliserade samhällen, sett utifrån ett västerländskt perspektiv (Arup & C40 Cities 2023). På det sättet kan begreppet tendera till att införliva koloniala och förlegade stereotyper. Liksom att begreppet tenderar till att indirekt särskilja på natur och kultur, vilket Arup och C40 Cities (2023) menar är en potentiell utmaning för att implementeringen av urban förvildning i staden.

Sjukdomar

En annan aspekt av utmaningar med förvildning i städer är den ökade risken för sjukdomar, eftersom förflyttning av arter också innebär förflyttning av organismer, bakterier och parasiter (Pettroelli et al 2022). Dessa kan potentiellt vara överförbara till människor, eftersom det är rimligt att tänka att frekvensen av domesticerade djur, exempelvis katter och hundar, kommer vistas i området och därmed kan överföra det till människan. Liksom mellan olika arter kan det vara problem med sjukdomar. Ett exempel är svampsjukdom *Batrabochytrium dendrobatidis*, indirekt introducerad av människor, som associerat med minskade populationer av närmare 100 olika arter av amfibier (Pettroelli et al 2022).

Attityder och gentrifiering

En sista punkt kring utmaningar med urbana förvildningsprojekt är attityder och potentiellt grönt gentrifierade områden. Liksom andra förgröningsprojekt runtom i världen kan urban förvildning vara en pådrivande faktor för gentrifiering, där uppskattade inslag av gröna miljöer i sin tur kan leda till ökade privata intressen och investeringar och som resulterar i ökade bostadspriser och undantrycker socioekonomiskt svagare grupper (Pettorelli et al 2022). Liksom tidigare källor påvisar, stödjer Pettorelli et al (2022) argumenten för att vild natur i staden inte alltid är ett uppskattat inslag. De menar även att områden som är fria från intensiv skötsel och har ett vilt uttryck troligtvis har en högre risk för nedskräpning och illegala avfallstippningar (ibid).

ETT URBANEKOLOGISKT PERSPEKTIV PÅ VILDHET

Staden som boplats för djur, insekter och natur

För att förstå ytterligare aspekter av vildhet som ekologisk förutsättning, har jag inkluderat ett urbanekologiskt perspektiv. Det finns sammantaget en komplex relation mellan upplevd vild natur och faktiska höga ekologiska värden, vilket gör att det nödvändigtvis inte behöver vara bättre med vild natur än planterad, utifrån ett ekologiskt perspektiv. Samtidigt finns det de som påstår att den spontana vegetationen har fördelar som den planterade inte har, och i det här avsnittet redogörs därför några av dem för- och nackdelar som kan finnas med vild natur.

En grundläggande utgångspunkt för urbana ekosystem är att de är olika och kan särskilja sig utifrån uppbyggnad, skötselintensitet, vara återskapade, övergivna eller designade. Det kan exempelvis handla om ekosystem som har liknande uppbyggnader som skogar, hedlandskap, gräsmarker eller våtmarker. Utöver det kan de även ha olika funktioner i staden, som bland annat att utgöra rekreationsmöjligheter, vara estetiskt tilltalande eller fungera som skyddsområden för bevarande av sällsynta och utrotningshotade arter. (Kendal et al 2018)

Vidare menar Kendal et al (2018) att de fundamentala ekologiska förändringarna som urbaniseringen ofta innebär, kan hysa en förvånansvärd hög biologisk rikedom, som i vissa fall tenderar att ha högre värden än stadsnära rurala landskap. Dessa värden återfinns i högre grad i varierande nya landskap (”novel ecosystems”), oavsett om de är skötselintensiva eller inte (ibid).

I en rapport av Müller et al (2018) undersöks med hjälp av GIS vilka områden i Århus som ger högre ekologiska värden bland ”relativt vild natur”. Rapporten grundar sig på upplevd vild natur och undersöker områden som består av tre grundläggande komponenter: grönska (“greenness”), vildhet (“wildness”) och strukturell komplexitet (“structural complexity”). Müller et al (2018) motiverar dessa tre fokusområden som indikationer på hög biodiversitet. Men det konstateras också att det nödvändigtvis inte behöver finnas en korrelation mellan vildhet - eller upplevd vildhet - och biodiversitet, exempelvis upplevdes en strandskog som relativt vild men hade låga ekologiska värden (ibid).

Rupprecht et al (2015) problematiserar i sin artikel huruvida det fattas en vedertagen terminologi för informella urbana grönområden, så som tomma och öde platser, förorenade eller ruderata områden och väg- och dikeskanter. Det leder i sin tur till att bedömningen av vilka värden vardera område av informell urban grönska har för biodiversiteten är svårdefinierad och tämligen osäker (ibid).

Slutligen finns det litteratur som stödjer att spontan vegetation, eller vild vegetation, kan hysa en förvånatsvärd hög artdiversitet, samtidigt som spontant etablerad visar även en högre motståndskraft gentemot stadsmiljöns utmaningar, liksom klimatrelaterade effekter som storm, dagvatten, torka men även skadedjursangrepp. (Berlin-info 2020)

DEL 4.

AVSLUTNING

DISKUSSION & REFLEKTION

URBAN FÖRVILDNING SOM KONCEPT

Hållbarhet
Utifrån inhämtat källmaterial, funna referensplatser och gestaltningen, går det att konstatera att urban förvildning som koncept för torgmiljöer skulle generellt sett kunna vara förhållandevis hållbara. Det bör däremot tilläggas att projekten kan se olika ut och därför är det svårt att göra en generell bedömning. Det är troligtvis rimligare att utvärdera vardera förvildningsprojekt för sig, oavsett om det är sker i en torgmiljö eller inte, för att få svar på om projektet är hållbart. På det sättet är det kanske inte konceptet i sig som är hållbart, utan den faktiska gestaltningen.

I alla fall, några av de större positiva följderna med urban förvildning i torgmiljöer skulle kunna vara faktorer som kopplingar till andra grönområden, stärkt ekologisk resiliens och klimatreglering, samt bidra till en högre biodiversitet. Liksom ekosystemtjänster som att bidra med partikelfiltrering, skugga och en förhöjd trivsel.

Däremot kan tidsaspekter av förvildning vara en utmaning och rimligtvis också en mindre hållbar aspekt. Det eftersom att förvildning behöver tid för att omsättas och utvecklas till ett fullt fungerande och självförsörjande system. Det går förstås att snabba på processerna, men då kan kostnaderna vara en konsekvens istället. Dessutom är det inte säkert att den konstruerade vilda naturen skulle ge samma effekter som den som har fått utvecklats själv.

En annan fråga relaterad till bedömningen av konceptet som hållbart eller inte, är just vad hållbarhet innebär och hur det tillämpas, vilket också gör det svårt att göra en generell bedömning av urban förvildning som hållbart eller inte. I det här arbetet har jag valt att definiera hållbarhet som handlingar som långsiktigt stödjer intressen för ekologiska, sociala och ekonomiska intressen. Men det skulle kunna vara mer riktade insatser som ett enskilt förvildningsprojekt riktar sig åt. Det går däremot att konstatera att urban förvildning är ett anpassningsbart koncept och kan behandla enskilda och generella mål parallellt, vilket talar för konceptet som hållbart och flexibelt.

Men förvildning grundas däremot på ekologiska aspekter och kan därför vid första anblick verka som att det är ett koncept enbart för ekologiska intressen. Men som påvisas i litteraturinsamlingen, kan förhöjda gröna miljöer också leda till att andra hållbarhetsmässiga aspekter stärks. På det sättet är hållbarhetsmässiga aspekter ofta sammanflätade men att förvildning tar avstamp från en ekologisk grund.

Ett odefinierat begrepp - en frihet men också en ovisshet
I samband med diskussionen om urban förvildning som ett hållbart koncept eller inte, har även frågan om begreppets definition uppkommit. På många sätt går det att hitta generella tendenser och likheter mellan flera urbana förvildningsprojekt. Men samtidigt är det flera i litteraturen som menar att konceptet inte är helt definierat och därmed föränderligt, exempelvis Rosenkrantz (2023).

Det gör rimligtvis att urban förvildning har en frihet att tolkas och anpassas efter platsspecifika förutsättningar. Å andra sidan kan det finnas en risk för att konceptet urholkas och blir tillskrivet projekten istället för vad de faktiskt består av och har för avsikt att bli.

Vildhet
Som flertalet källor påstår, kan vildhet vara ett begrepp som uppfattas olika beroende på person och kontext, men även kulturella aspekter kan ha en avgörande roll för uppfattningen och preferensen för generell vildhet i staden. Det kan handla om olika preferenser för olika vegetationsstrukturer men också vilket stadie vegetationen befinner sig i. Det ser även ut som att det inte nödvändigtvis behöver finnas ett samband mellan upplevd vild natur i stadsmiljö och höga ekologiska värden, vilket skulle kunna utgöra en grund för vidare studier.

Utifrån att vildhet är ett komplext begrepp med en mångbottnad betydelse, kan vildhet som koncept försvåra målen för vem som designen egentligen sker för. Jag utgår ifrån att det kan vara så med andra designprojekt också, och att det nödvändigtvis inte behöver vara mer komplext att designa med vildhet än med något annat koncept. Men det finns vissa svårigheter med att gestalta med vildhet som idé när det är ett så pass mångbottnad begrepp och uppfattas så olika från person till person.

A**utonoma ekosystem: Natur - kultur?**
En sista punkt för diskussionen av urban förvildning som koncept, är beskrivningen av urban förvildning som en skala av autonom natur, som figuren på sida 44 visar och som är grundad på litteraturen av Pettorelli et al (2022). En slutsats för urban förvildning som koncept är att rörelsen mot ett självförsörjande och självreglerande system, det vill säga mot ett fullt autonomt tillstånd, är en viktig komponent för en eventuell definition. Å andra sidan är uppdelningen av natur - kultur kanske inte alltid till tjänst för att förklara urban förvildning, eller natur överhuvudtaget, då natur och kultur ofta är sammanflätade, som syns i avsnittet om kritik och utmaningar.

PROJEKT MASTTORGET

Omgestaltningen av Masttorget
I projektdelen (del 2) om Masttorget har jag exemplifierat hur urban förvildning och torgets specifika förutsättningar kan beaktas. Det går utifrån gestaltningen att konstatera att urban förvildning på Masttorget kan ta sig uttryck i spontan vegetation, permeabilisering, passivitet och tidsaspekter. Samtidigt har torgets befintliga funktioner och strukturer - som exempelvis funktioner som torghandel och mötesplats - inkluderats och sammanflätats med konceptet om förvildning. Det tyder på att förvildning mycket väl kan vara ett koncept och angreppssätt för att inte bara förvilda, utan också förhöja torgets platsspecifika och generella funktioner.

Det har däremot inte varit utan utmaningar att försöka inkorporera förvildning och torgets funktioner i en gestaltning. Först och främst för att det inte finns någon ren definition av konceptet men också för att det har varit svårt att hitta en balans mellan vilt och ordnat. Liksom det passiva angreppssätt urban förvildning har som koncept. Jag har genom arbetets gång frågat mig själv otaligt många gånger om det är lämpligt att överhuvudtaget göra något alls, om man ska följa urban förvildning som en passivt och autonomt koncept. Är det lämpligt att överordna sig naturen i ett projekt som går ut på att låta naturens egna processer vara drivande för utvecklingen av hållbara ekosystem? Jag är inte säker.

En annan utmaning är frågan om inhemskt eller exotiskt växtmaterial. I flertal källor, så som Pettorelli et al (2022) och Arup & 40 Cities (2023) nämns inhemska växter som en viktig beståndsdel i konceptet om urban förvildning. I mitt arbete har jag försökt lösa problemet genom att blanda exoter och inhemska arter för att få en blandning av prydnadsvärden och högre ekologiska värden. Utmaningen med att plantera inhemskt växtmaterial på Masttorget är de förutsättningar som finns, som bland annat slitage, värme och pH-värden, vilket gör det svårt för inhemsk växtmaterial att klara sig och överhuvudtaget etablera sig på platsen. Därför blir frågan om exotiska växtmaterial som har påvisade fördelaktiga värden för insekter, djur och natur och som inte kräver stora resurser är bättre för den här platsen än inhemska växter? Jag konstaterade att det kan finnas värden i båda och därför blandar jag växtmaterialen, planteringssätt och förutsättningarna för etableringen, för att i slutändan nå ett varierat uttryck och miljö.

Huruvida projektet ska anläggas och projekteras finns flertalet alternativ och i min gestaltning kan anläggningen bli en kostsam del i projektet. Å andra sidan bedömer jag att de långsiktiga kostnaderna är låga. Det skulle däremot gå att göra en del förändringar och förenklingar som skulle kunna underlätta för kostsamma anläggningsaspekter och på så sätt även förenkla genomförbarheten. Ett sådant exempel är att minska andelen djupa bäddar och förlita sig på naturens egna processer. Men då är å andra sidan tidsaspekter som nämndes på föregående sida en utmaning.

Pocket-park eller torg?
Under tiden jag arbetade med den nya gestaltningen av Masttorget uppkom frågan ett flertal gånger - är det här en typ av pocket-park eller fortfarande ett torg? Det finns kanske inget givet svar men det finns attribut och funktioner från båda landskapstyperna, som exempelvis torgets rumslighet i form av fyra omslutande “väggar”, det vill säga husen, och park-inslag i form av vegetation och porösa material. En annan fråga som har uppkommit är hur torgets traditionella roll som mestadels hårdgjord plats kommer att utvecklas, eller är pocket-parkerna framtidens nya torg?

En följdfråga till diskussionen om platsen som pocket-park eller torg är var gränsen för pocket-park och ett förvildat torg går - och om vi behöver de gränserna? Som tidigare diskuteras kan det finnas fördelar med odefinierade koncept i ett gestaltningsperspektiv men förmodligen är nackdelarna mer kopplade till tekniska aspekter som standardiserade lösningar och generella anläggningsföreskrifter - vilket skulle kunna vara en utmaning i anläggningen av den nya gestaltningen då det förmodligen behövs specificeras mer i en större utsträckning.

Vidareutveckling
Innan jag diskuterar tänkbar vidareutveckling av projektet, skulle jag först vilja påstå att urban förvildning som koncept skulle kunna betraktas som en skötselmetod. I flera fall har urban förvildning refererats till som just en skötselmetod, eller som ett passivt åtagande för att förse tid och utrymme för naturens egna processer, vilket skulle kunna liknas med en passiv skötsel. På så sätt är det också rimligt att diskutera skötsel- och förvaltning för vidareutveckling av Masttorget.

Hursomhelst, i ett längre perspektiv finns det utrymme för vidareutveckling av projektet på Masttorget i form av samarbeten med närliggande verksamheter och aktörer, om det visar sig att intresse finns. Likaså finns det möjlighet att implementera urban förvildning på en stadsdelsskala, eller för hela staden, genom att länka samman områden. Masttorget skulle med andra ord kunna vara början på en vildare stad för djur, natur och människor att ta del av.

METODDISKUSSION

Den designteoretiska metoden som det här arbetet grundar sig på har varit en kreativ kraft för att ta sig an det här arbetet. Det har särskilt varit så med tanke på att det inte finns en definition av urban förvildning, vilket både har varit en frihet men också en osäkerhet för hur projektet ska implementeras och designas. Men i utforskandet av vad urban förvildning är och hur det kan se ut, har litteratur och kunskapssammanställningen varit till stor hjälp. På det sättet har teorin och gestaltningen kompletterat varandra väl och metoden har på så sätt fungerat väl.

Slutligen skulle jag vilja blicka tillbaka till arbetsprocessen och metoden i en kritisk reflektion.Jag har efter att arbetet gjorts, känt tveksamheter inför hur vissa moment har utspelat sig. Främst att jag inte har haft en närmare kontakt med Malmö stad, då jag mest till en början hade kontakt med dem men inte längre in i arbetet. Det hade kunnat stärka syftet än mer och förverkligandet av projektet. Samtidigt har det varit en god grund för utforskandet av konceptet och tillämpningen av det för Masttorget att gå min egen väg och därför tänker jag att det också har varit kompletterande att jag utformat ett arbete utöver Malmö stads egna projekt för Masttorget.

SLUTSATSER

Sammanfattningsvis går det att konstatera på en övergripande nivå att urban förvildning kan vara ett hållbart koncept för omgestaltningen av befintliga torgmiljöer. Det är däremot ett odefinierat koncept och därför svårt att göra en generell bedömning. Min slutsats är att det är lämpligare att bedöma enskilda projekt än konceptet som helhet.

Vidare går det att konstatera att för Masttorgets fall kan urban förvildning fungera som koncept samtidigt som det beaktar torgets specifika förutsättningar. Det framkommer genom att konceptet för urban förvildning är ett flexibelt koncept som bör beakta de platsspecifika förutsättningarna. För gestaltningen av Masttorget har konceptet om urban förvildning varit en stor inspiration och riktlinje för hur projektet kommer te sig. På det sättet är urban förvildning som koncept en stöttepelare för gestaltningen och utvecklingen av Masttorget.

Slutligen är urban förvildning ett brett koncept som mycket väl kan bli omsatt i torgmiljöer och på Masttorget i Malmö. Det är ett koncept som är under utveckling och som har utrymme för att utvecklas mer och tillämpas för olika miljöer i framtiden.

FÖRTECKNINGAR

KÄLLFÖRTECKNING

Arup & C14 Cities. (2023). *Urban Rewilding: The value and co-benefits of nature in urban spaces*. https://www.arup.com/insights/urban-rewilding-the-value-and-co-benefits-of-nature-in-urban-spaces/ [15-04-2025]

Berlin-info. (2020). *Spontaneous vegetation in the city: urban nature at a traffic island at Molkenmarkt*. https://www.berlin-info.com/en/urban-nature-in-the-city/ [15-04-2025]

Bonthoux, S. & Chollet, S. (2024). Wilding cities for biodiversity and people: a transdisciplinary framework. *Biological Reviews*. 99(4), 1458-1480. https://doi.org/10.1111/brv.13076 [15-04-2025]

Bonthoux, S., Brun, M., Di Pietro, F., Greulich, S. & Bouché-Pillon, S. (2014). How can wastelands promote biodiversity in cities? A review. *Landscape and Urban Planning*. 132, 79-88. https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2014.08.010 [15-04-2025]

Chen, Y., Nijhuis, S. & van Dorst, M. (2024). Visitors' perceptions of urban wilderness: A case study of Jiangyangfan Ecological Park in Hangzhou, China. *Urban Forestry & Urban Greening*. 95, 128319. https://doi.org/10.1016/j.ufug.2024.128319 [15-04-2025]

Corlet, R.T. (2016). Restoration, Reintroduction, and Rewilding in a Changing World. *Trends in Ecology & Evolution*. 31(6), 453-462. https://doi.org/10.1016/j.tree.2016.02.017 [15-04-2025]

Deboeuf De Los Rios, G., Barra, M. & Grandin, G. (2022). *Renaturing Cities: Method, examaples and recommendations*. ARB îdF, L'Institut Paris Region. https://en.institutparisregion.fr/resources/publications/renaturing-cities/ [15-04-2025]

Evans, M. (2021). Rewilding European urban spaces. *European Journal of Public Health*. 31(3), ckab165.217. https://doi.org/10.1093/eurpub/ckab165.217 [15-04-2025]

Gralinska-Toborek, A. (2024). Heterogenic nature of guerrilla gardening. *Journal of Aesthetics & Culture*. 16(1), 2421577. https://doi.org/10.1080/20004214.2024.2421577 [15-04-2025]

Jørgensen, D., (2015). Rethinking Rewilding. *Geoforum*. 65, 482-488. https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2014.11.016 [15-04-2025]

Kendal, D., Kowarik, I. & McKinney, M. (2018). The contribution of wild urban ecosystem to liveable cities. *Urban Forestry & Urban Greening*. 29, 334-335. https://doi.org/10.1016/j.ufug.2017.09.004 [14-04-2025]

Kirchhoff, T. & Vicenzotti, V. (2014). A Historical and Systematic Survey of European Perceptions of Wilderness. *Environmental Values*. 23(4), 443-464. https://doi.org/10.3197/096327114X13947900181590 [16-05-2025]

Landezine. (2024). *Grønningen-Bispeparken*. https://landezine.com/gronningen-bispepark-en-by-sla/ [01-04-2025]

Lehmann, S. (2021). Growing Biodiverse Urban Futures: Renaturalization and Rewilding as Strategies to Strengthen Urban Resilience. *Sustainability*. 13(5), 2932. https://doi.org/10.3390/su13052932 [31-03-2025]

Malmö stad. (2023). *Översiktsplan för Malmö 2023*. https://malmo.se/Stadsutveckling/Sa-utvecklar-vi-staden/Stadsplanering-och-bostader/Oversiktsplanering/Oversiktsplan-for-Malmo-2023.html [15-04-2025]

Malmö stad. (2024). *Invasiva arter*. https://malmo.se/Sa-arbetar-vi-med.../Stad-och-trafik/Invasiva-arter.html [15-04-2025]

Malmö stad. (2025). *Masttorget*. https://malmo.se/Stadsutveckling/Det-har-ar-pa-gang-i-Malmo/Masttorget.html [01-04-2025]

Malmö stad. (u.å.a). *Västra hamnen*. https://malmo.se/Stadsutveckling/Stadsutvecklingsomraden/Vastra-Hamnen.html [09-05-2025]

Masood, N. & Russo, A. (2023). Community Perception of Brownfield Regeneration through Urban Rewilding. *Sustainability*. 15(4), 3842. https://www.mdpi.com/2071-1050/15/4/3842 [09-04-2025]

Moxon, S. (2022). Rewild My Street: A model for community-led urban rewilding. *Generosity and Architecture*. Uppl. 1. Routledge. https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9781003211815-9/rewild-street-si%C3%A2n-moxon [11-04-2025]

Müller, A., Bøcher, P.K., Fischer, C., Svenning, J-C. (2018). 'Wild' in the city context: Do relative wild areas offer opportunities for urban biodiversity?. *Landscape and Urban Planning*. 170, 256-265. https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2017.09.027 [01-04-2025]

Naturvårdsverket. (2022). *Nature-based solutions: A tool for climate adaptation and other societal challenges*. (7074). *https://www.naturvardsverket.se/publikationer/7000/978-91-620-7074-8/* [13-05-2025]

Naturvårdsverket. (2024). *Invasiva främmande arter.* https://www.naturvardsverket.se/amne-somraden/invasiva-frammande-arter/ [01-04-2025]

Pettorelli, N., (Schulte) Bühne, H., Cunningham, A.A., Dancer, A., Debney, A., Durant, S.M., Hoffmann, M., Laughlin, B., Pilkington, J., Pecorelli, J., Seiffert, S., Shadbolt, T. & Terry, A. (2022). *Rewilding our cities.* ZSL report, London, Storbritannien. https://cms.zsl.org/sites/default/files/2023-02/ZSL%20Rewilding%20our%20cities%20report.pdf [15-01-2025]

Prominski, M. & von Seggern, H. (2019). *Design research for urban landscapes: Theories and Methods*. Routledge, Oxon. https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9781351104241-3/design-research-non-linear-interplay-five-moments-martin-prominski [15-04-2025]

Razzouk, R. & Shute, V. (2012). What is Design Thinking and Why Is It Important?. *Review of Educational Research*. 82(3), 330-348. DOI: 10.3102/0034654312457429 [30-04-2025]

Rosenkrantz, L. (2023). Urban rewilding and public health considerations. *Vancouver, BC: National Collaborating Centre for Environmental Health.* https://ncceh.ca/resources/evidence-briefs/urban-rewilding-and-public-health-considerations [01-04-2025]

Rupprecht, C.D.D., Byrne, J.A., Garden, J.G. & Hero, J-M. (2015). Informal urban green space: A trilingual systematic review of its role for biodiversity and trends in the literature. *Urban Forestry & Urban Greening*. 14(4), 883-908. https://doi.org/10.1016/j.ufug.2015.08.009 [01-04-2025]

SLA. (u.å.a). *The Social Spine*. https://www.sla.dk/cases/the-social-spine/ [01-04-2025]

SLA. (u.å.b.) *SUND Nature Park*. https://www.sla.dk/cases/sund-nature-park/ [01-05-2025]

Stadt Frankfurt am Main. (u.å). *Old Airfield*. https://frankfurt.de/themen/umwelt-und-gruen/orte/gruenguertel/ziele/interessante_orte/alter_flugplatz [07-04-2025]

Städte-Wagen-Wildnis.de. (u.å.). https://www.staedte-wagen-wildnis.de/das-projekt/wildnis-in-der-stadt [01-05-2025]

Svenning, J-C.(2020). Rewilding should be central to global restoration efforts. *One Earth*. 3(6), 657-660. https://doi.org/10.1016/j.oneear.2020.11.014 [15-04-2025]

Vicenzotti, V. & Trepl, L. (2009). City as Wilderness: The Wilderness Metaphor from Wilhelm Heinrich Riehl to Contemporary Urban Designers. *Landscape Research.* 34(4), 379-396. https://doi.org/10.1080/01426390903019841 [15-01-2025]

Webb, J. & Moxon, M. (2021). A study protocol to understand urban rewilding behaviour in relation to adaptations to private gardens. *Cities & Health*. 7(2), 273-281. https://doi.org/10.1080/23748834.2021.1893047 [01-04-2025]

Zoderer, B.M., Carver, S., Tappeiner, U., Tasser, E. (2020). Ordering ‘wilderness’: Variations in public representations of wilderness and their spatial distributions. *Landscape and Urban Planning*. 202, 103875. https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2020.103875 [07-03-2025]

FIGURFÖRTECKNING

Figur 1.
Lantmäteriet (2025). Västra hamnen, Malmö. SWEREF 99 TM, RH 2000. Flygfoto [Kartografiskt material]. https://minkarta.lantmateriet.se/ [13-05-2025]

Figur 2.
Lantmäteriet (2025). Masttorget, Malmö. SWEREF 99 TM, RH 2000. Flygfoto [Kartografiskt material]. https://minkarta.lantmateriet.se/ [12-05-2025]

Figur 3.
Lantmäteriet (2025). Västra hamnen, Malmö. SWEREF 99 TM, RH 2000. Digital karta [Kartografiskt material]. https://minkarta.lantmateriet.se/ [12-05-2025]

Figur 4.
Lantmäteriet (2025). Västra hamnen, Malmö. SWEREF 99 TM, RH 2000. Digital karta [Kartografiskt material]. https://minkarta.lantmateriet.se/ [12-05-2025]

Figur 5.
Lantmäteriet (2025). Västra hamnen, Malmö. SWEREF 99 TM, RH 2000. Digital karta [Kartografiskt material]. https://minkarta.lantmateriet.se/ [12-05-2025]

Figur 6.
Lantmäteriet (2025). Masttorget, Malmö. SWEREF 99 TM, RH 2000. Digital karta [Kartografiskt material]. https://minkarta.lantmateriet.se/ [12-05-2025]

Figur 7.
Malmö stad (u.å.b). Dagvatten. [opublicerat material]. Malmö stad

Figur 8.
Lantmäteriet (2025). Masttorget, Malmö. SWEREF 99 TM, RH 2000. Digital karta [Kartografiskt material]. https://minkarta.lantmateriet.se/ [12-05-2025]

Figur 9.
Pettorelli, N., (Schulte) Bühne, H., Cunningham, A.A., Dancer, A., Debney, A., Durant, S.M., Hoffmann, M., Laughlin, B., Pilkington, J., Pecorelli, J., Seiffert, S., Shadbolt, T. & Terry, A. (2022). *Rewilding our cities.* ZSL report, London, Storbritannien. https://cms.zsl.org/sites/default/files/2023-02/ZSL%20Rewilding%20our%20cities%20report.pdf [15-01-2025]

Figur 10.
S. Kasten. (2006). Alter Flugplatz Bonames, Renaturierung. [fotografi] https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Alter_Flugplatz_Bonames,_Renaturierung.jpg (CC BY-SA 3.0) [01-05-2025]

Figur 12.
SeSchu. (2015). BaumscheibeGöttingen. [fotografi] https://commons.wikimedia.org/wiki/File:BaumscheibeG%C3%B6ttingen.jpg [01-05-2025] (CC BY-SA 4.0)

BILAGOR

Bilaga 1 - Inventering av spontan vegetation
Bilaga 2 - Referenser för gestaltningen
Bilaga 3 - Teknisk plan och växtförteckning

INVENTERING AV SPONTAN VEGETATION

Den fullständiga inventeringen av spontan vegetation i Västra hamnen skedde på 25 olika platser.

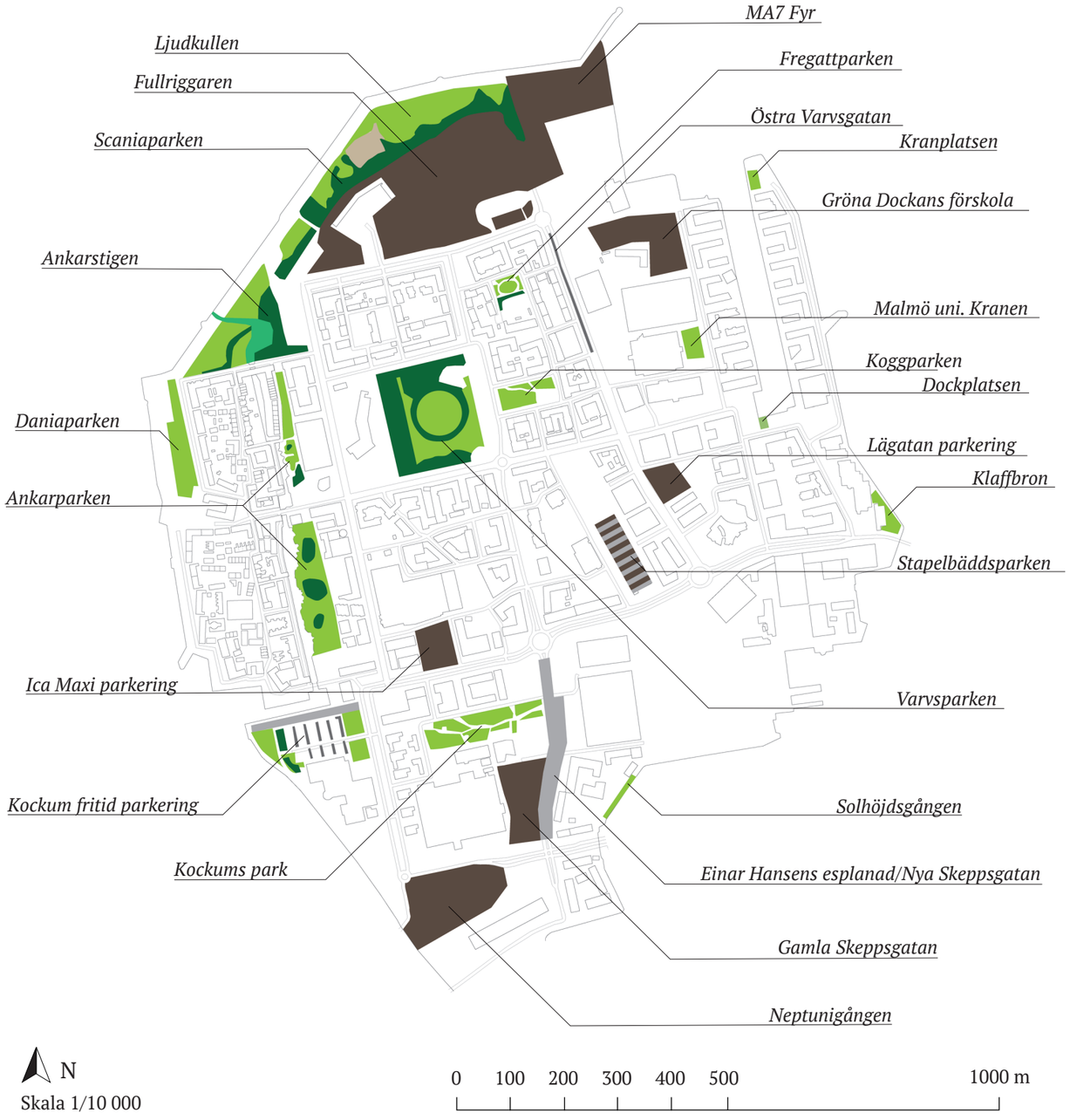

Figur 4. Kartunderlag hämtat från lantmäteriets egna e-tjänst "min karta". .

För att bättre förstå vilken vegetation som kan komma att spontant etablera sig på Masttorget har jag gjort nedslag på 25 stycken olika platser i Västra hamnen. På platserna antecknade jag och fotograferade ett urval av vegetationen som jag har bedömt som spontant etablerad.

Områdena som studerades är offtenliga platser och är olika i funktion och karaktär och på det sättet utgör de olika förutsättningar för olika vegetationer att spontant etablera sig.

Legend

Grönområden med planterad vegetation

- Dominerande fältskikt med inslag av solitära träd och/eller buskar
- Flerskiktad vegetation
- Flerskiktad vegetation i våt - fuktig miljö

Ruderatliknande områden

- Enskiktad - flerskiktad vegetation på hårdgjord yta, exempelvis asfalt
- Enskiktad - flerskiktad vegetation i sandigt substrat

Infrastrukturområde med planterad vegetation

- Solitära träd och buskträd
- Flerskiktad vegetation

Kategoriseringen av områdena har gjorts i nedstående tre kategorier för att förstå sammanhanget den spontana vegetationen finns i och vilken typ av miljö som genererar vilken typ av spontan vegetation.

- **Grön: Grönområde med planterad vegetation**
  exempelvis parker, lekplatser, gröningar/allmänningar, bostadsgårdar, trädgårdar och förgårdar

- **Brun: Ruderatlikt område /”ödemark”**
  exempelvis vägar, parkeringar och öppna grusytor

- **Grå: Infrastruktur med planterad vegetation**
  exempelvis vägar, torg, parkeringar och stråk

En del av platserna är okända för mig sedan tidigare medan andra inte är det. Däremot bör tilläggas att jag inte är säker på vilka områden som är planterade och inte är det, det gäller särskilt för Scaniaparken och ridån av flerskiktad vegetation mot ruderatområdet Fullriggaren.

I alla fall, den mest varierade spontant etablerade vegetationen bedömde jag finnas på Fullriggaren och Neptunigången - två ruderatliknande områden. De är även två större områden, vilket kan ha en betydelse för både intrycket och den faktiska varierade spontana vegetationen. Båda områdena hade ett relativt ungt stadie av växtlighet, även om Neptunigången verkar som att den har blandade bestånd av ungt och gammalt, men den större delen av områdena tenderade till att utgöras av ett tidigt successionsstadie - det vill säga ört- och grässtadie. Det fanns däremot pionjära vedartade växter som björk och poppel på båda områdena.

En ytterligare anledning till att just Neptunigången och Fullriggaren upplevdes som mer artrika, är att de förmodligen inte omfattas av någon intensiv skötselplan och därmed har ett fåtal skötselinsatser, vilket förstås skapar bättre förutsättningar för spontan vegetation att etablera sig. Det finns emellertid stöd för att ruderata områden har en generellt sett hög artdiversitet, till och med högre än många andra gröna områden i stadsmiljö (Bonthoux et al 2014; Berlin-info 2020).

Det hade varit intressant att se hur den spontana vegetationen växte utan mänsklig påverkan i de olika områdena (grön, brun och grå) för att få en bild av vilken vegetation som etablerar sig, hur konkurrenskraftig och motståndskraftig vegetationen kan vara i vardera område, samt jämföra utfall av artdiversitet och självreglering. Ytterligare en aspekt kan vara trivsel, aktivitet och rekreation, det vill säga funktionen för platsen. Förmodligen spelar de olika typerna av gröna, bruna och grå områden roll för vilka aktiviteter och funktioner som tar plats på respektive område och vilka som föredras framför andra.

Det finns dock en del problematiska växter som kanske skulle kunna beskrivas som invasiva, åtminstone för den här miljön. Vegetationen runt Fullriggaren är ett sådant exempel där havtorn dominerar, vilken är en art som är med på Malmö stads lista över invasiva arter (Malmö stad 2024).

Grönområdena med planterad vegetation hade till synes en generellt sett mindre varierad spontan vegetation än områden som klassificeras som ruderatlika/”ödemark”. Troligtvis beror det på regelbundna skötselinsatser men också att insamlandet av datan skedde under en period när växterna inte växer särskilt mycket.

Infrastrukturer med planterad vegetation hade minst generell vegetation och den spontana vegetationen skiljde sig markant mellan olika områden, exempelvis hade Östra varvsgatan en relativt högt “vilt” uttryck, det vill säga en till synes hög andel spontan vegetation, medan Sundspromenaden och Dockplatsen var två områden med mycket lite inslag av spontan vegetation, men också planterad vegetation.

Rekreationsmässigt utgör de olika områdena kvalitet för en blandning av aktivitet och rekreation. Det kan även finns värden i att kontrastera mellan hårt “programmerade” ytor och mer “fria” och självreglerande ytor. På det sättet skapas dynamik mellan olika områden och i stadsdelen. Å andra sidan kan det vara svårt att blanda dynamiska processer med statiska, vilket syns i planteringen i södra delen av Varvsparken, där höggräsområden blandas med perenna områden som förmodligen ska vara ogräsfria.

Till sist, några typiska arter som förekommer på flera platser är björk, havtorn och olika arter av oxbär och rosor. De ruderatliknande områdena hade tillsynes en större artdiversitet och var även större till ytan, samt att de upplevdes som yngre bestånd. Se nästa sida för ett urval av de växter som hittades under tillfället för kartläggningen av spontan vegetation i Västra hamnen.

Ask
Fraxinus excelsior

Sälg-/Pilsläktet
Salix sp.

Sälg-/Pilsläktet
Salix sp.

Hagtorn
Crataegus sp.

Rynkoxbär
Cotoneaster bullatus

Eldtorn
Pyracantha sp.

Spärroxbär
Cotoneaster divaricatus

Balsampoppel
Populus balsamifera

Poppel
Populus sp.

Björk
Betula sp.

Asp
Populus tremula

Havtorn
Hippophae rhamnoides

Stenros
Rosa canina/dumalis

Pimpinellros
Rosa spinosissima

Skogsklematis
Clematis vitalba

Kornell
Cornus sp.

Armeniskt björnbär
Rubus armeniacus

Spikklubba
Datura sp.

Skräppa
Rumex sp.

Blåeld
Echium vulgare

Boerstånds
Senecio inaequidens

Kardborre
Articum sp.

Röllika
Achillea sp.

Äkta johannesört
Hypericum perforatum

Färgreseda
Reseda luteola

Kungsljus
Verbascum sp.

Turkisk ek
Quercus cerris

Fetknopp
Sedum sp.

Stockros
Alcea sp.

REFERENSPLATSER

Garageplan / Berg & Dahl / Malmö, Sverige

En mindre park, eller “fickpark” i den nybyggda delen Norra Sorgenfri i Malmö. Platsen har en unik karaktär och suddar ut gränserna för var vegetation och hårda material får vara och inte vara. Det upplösande uttrycket är en inspiration i mitt arbete, då jag också eftersträvar efter en mindre skarp gräns av vegetation och andra material. På det sättet kan platsen få en starkare känsla av förvildning, samtidigt som det kan ge mervärden i form av mikroklimat och förhoppningsvis större intresse för naturens processer och fördelarna med dem.

Blandad vegetation och “stökigt” uttryck som en del av designen kan förhoppningsvis minska skötselinsatser och göra platsen mer självreglerande. Markmaterialet och de breda fogarna skapar förutsättningar för vegetationen att bli en del av det hårdgjorda markmaterialet. Bild tagen hösten 2024.

The Social Spine / SLA / Köpenhamn, Danmark

Ett annat projekt av SLA är ett transformationen av en takterass på studentboendet Øresundskollegiet i Köpenhamn. I samband med att det här projektet, pågick ett annat intill och från det har man återbrukat vegetationen och planterat det på takterrassen istället (SLA u.å.a)

Platsen är långsmal och små öar av vegetation har placerats ut. Det finns även små uppehållsplatser och ett växthus, samt grillplats. I vegetationen finns även död ved och stenar. Platsen ger intrycket av att efterlikna naturen, om än på ett någorlunda konstgjort sätt. Även om platsen har begränsat med utrymme, har de lyckats att skapa något av en grön oas på en plats med relativt ofördelaktiga förutsättningar.

Något som väckte mitt intresse på platsen och som jag tar med mig är rytmen av vegetation, hur de har lyckats skapa en sammanhållen plantering utan att få det att se eller kännas allt för stökigt. Det finns några bärande element som jag tänker ger den rytmne, bland annat vegetation som återkommer och formspråket.

Klippt gräsmatta i bakgrunden och ett mer naturlikt uttryck i framgrunden. Bild tagen sen höst 2024.

Död ved kan skapa mikroklimat och ge en intressant och varierad karaktär. Bild tagen sen höst 2024.

Dekorativ belysning ger en behagligare och varmare atmosfär. Bild tagen sen höst 2024.

Grønningen-Bispeparken / SLA / Köpenhamn, Danmark

Projektet beskrivs som ett av SLAs mer radikala projekt. Det handlar om en omgestaltningen av den tidigare allmänningen Grønningen som ligger mellan två bostadshus i stadsdelen Bispeberg i Köpenhamn. Fokus låg framför allt på dag- och stormvattenhantering, samt att tillföra mer grönska och öka biodiversiteten. (Landezine 2024)

I gestaltningen finns utgrävda delar som fungerar som pooler för dagvattnet att samlas i när det kommer ett större regn. Det finns även mindre dagvattenlösningar i form av rännilar. Vegetationen på platsen är blandad och har till större delen en höggräsyta. Träd som fanns på platsen från början är kvar och byggda element samspelar med naturens dynamiska processer, exempelvis en landgång och nedsänkt marktegel som skapar en dagvattenväg.

Foto över södra delen av Grønningen. Bild tagen sen höst 2024.

Foto över södra delen av Grønningen. Bild tagen sen höst 2024.

En av flera gropar med vegetation för dagvattenhantering. Bild tagen sen höst 2024.

Rännil med vild vegetation, inramaning av marknteglet skapar en fin kontrast av vilt och ordnat. Foto tagen sen höst 2024

SUND Nature Park / SLA / Köpenhamn, Danmark

Ett exempel på en naturlik plantering med inslag av förvildning finns i SLA:s projekt SUND Nature Park, intill Mærsk Towers i centrala Köpenhamn. Projektet omfattar ca 37 000 m2 och beskrivs av SLA själva som ett genombrott för moderna campusområden och menar att projektet även är ett banbrytande landskapsarkitekturprojekt inom klimatanpassning och biodiversitetsfrågor. (SLA u.å.b)

Det är en landskapsarkitektur som har en dramatisk kontrast i jämförelse med den byggda arkitekturen som finns intill parken. Projektet har olika sektioner med olika delar av natur och hur nära naturen kommer. Det finns små stigar som fördmoligen har uppkommit av de människor som har passerat där men det finns också tydliga stråk där större flöden kan tänkas finnas. Förutom att det är ett område med vegetation som växer relativt fritt, finns det också kuperade delar som påminner om naturliga kullar, ett inslag som skapar en lekfull karaktär och förmodligen också gynnar mikroklimat.

Klippta gångar i höggräsytor ger indikationer för vilka vägar som är lämpliga att ta. Bild tagen sen höst 2024.

Vegetation tillåts att växa ut på gångarna, vilket kan skapa en vild karaktär. Bild tagen under sen höst 2024.

Vild vegetation som hålls samman av raka linjer kan ge ett balanserat uttryck av vilt och ordnat. Bild tagen sen höst 2024.

TEKNISK PLAN

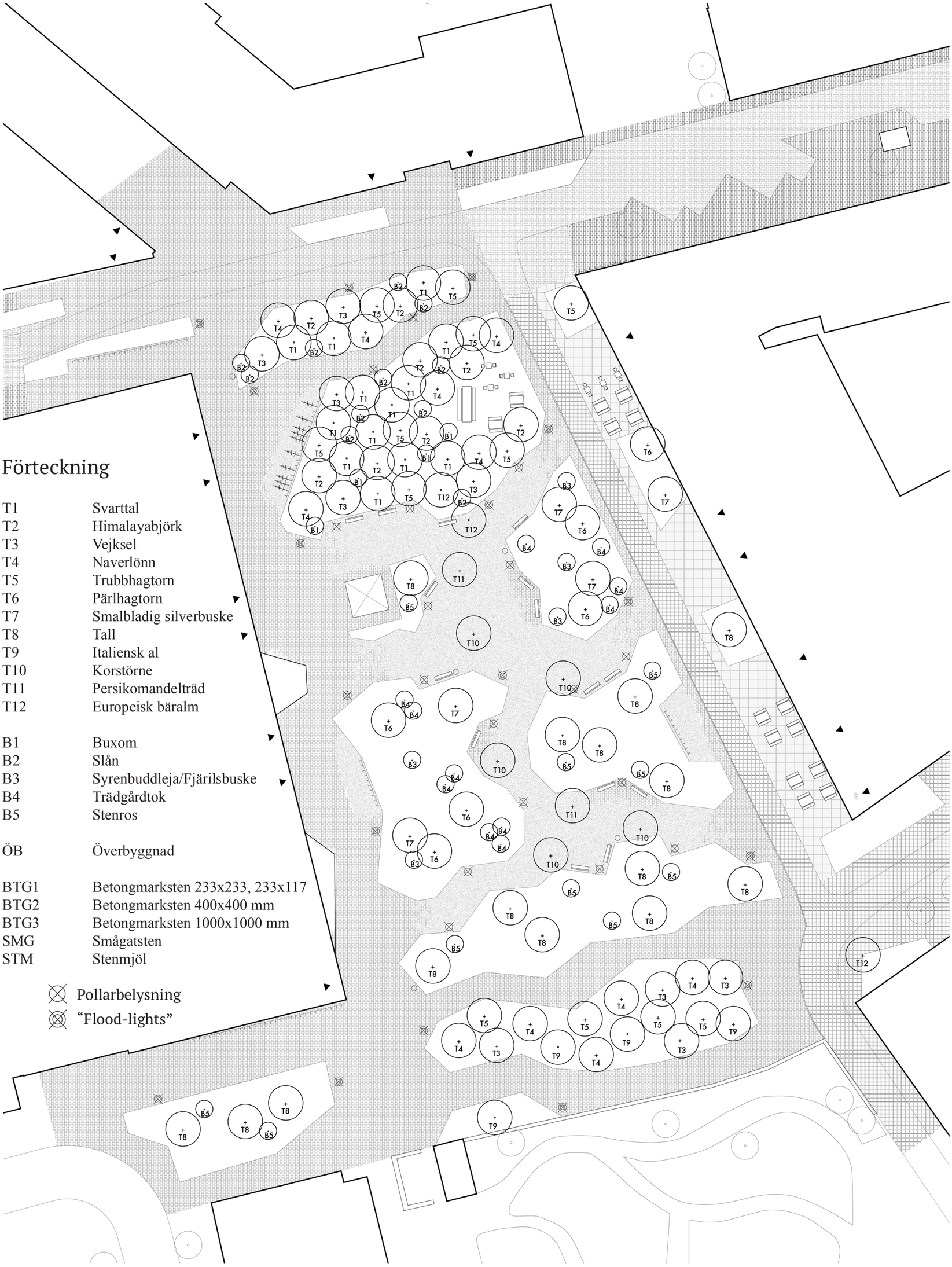

Förteckning

T1	Svarttal
T2	Himalayabjörk
T3	Vejksel
T4	Naverlönn
T5	Trubbhagtorn
T6	Pärlhagtorn
T7	Smalbladig silverbuske
T8	Tall
T9	Italiensk al
T10	Korstörne
T11	Persikomandelträd
T12	Europeisk bäralm
B1	Buxom
B2	Slån
B3	Syrenbuddleja/Fjärilsbuske
B4	Trädgårdtok
B5	Stenros
ÖB	Överbyggnad
BTG1	Betongmarksten 233x233, 233x117
BTG2	Betongmarksten 400x400 mm
BTG3	Betongmarksten 1000x1000 mm
SMG	Smågatsten
STM	Stenmjöl

Pollarbelysning

“Flood-lights”

N

SKALA 1/400

0 5 10 20 30 40 50 m

Bilaga 3